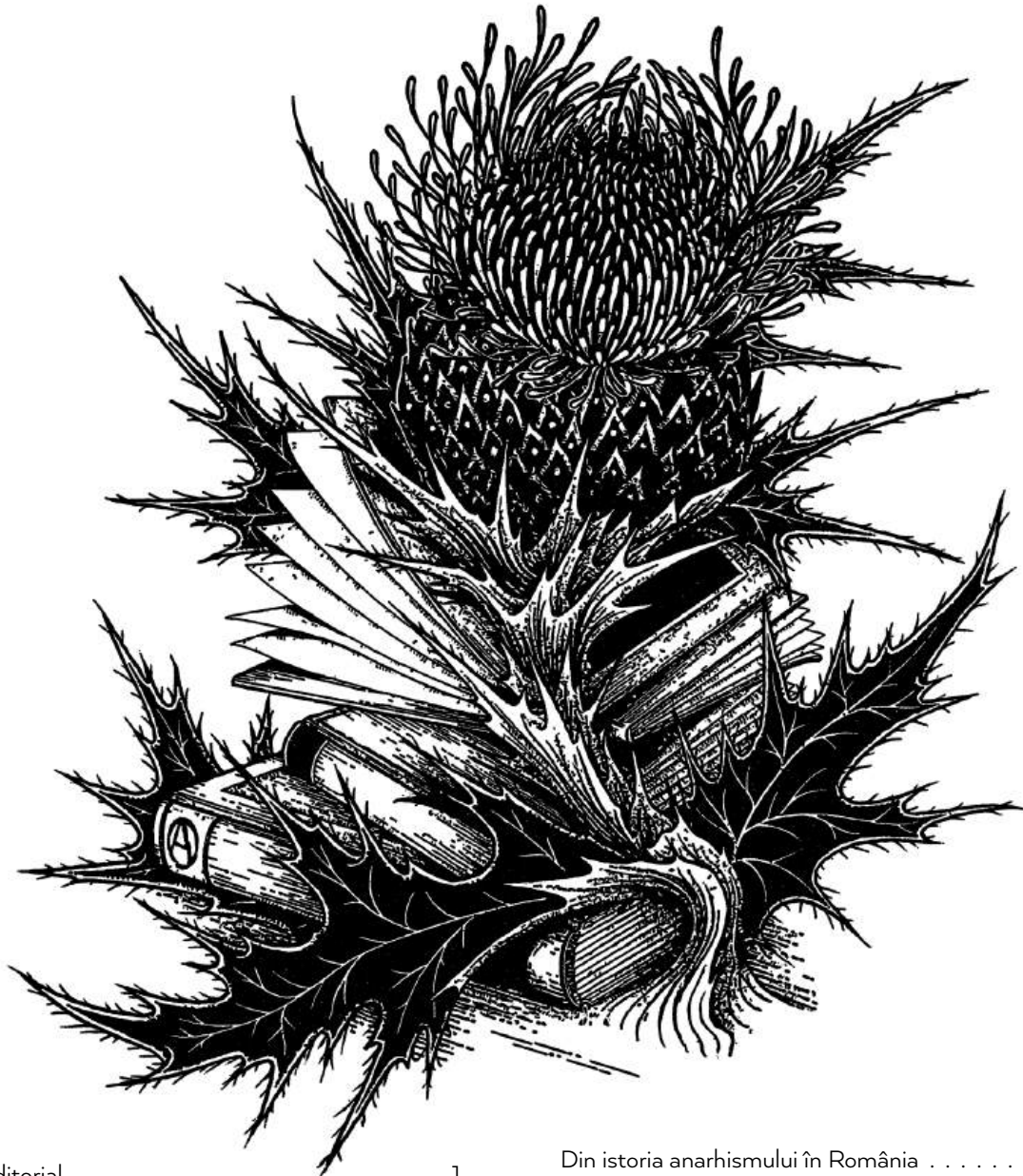

BULETINUL ANARHIVEI

ANUL V, NR. 1-2, 2025

Editorial	1
Dosar: Arhive, memorie și conștiință istorică	3
Între documentarea trecutului și redescoperirea prezentului: o perspectivă (an)arhivistică	3
Arhive anarhiste din jurul lumii	10
Perspective anarhiste asupra istoriei	20
Dosar: Plante, ciuperci și rezistență	23
De ce un Sfat al Bucătărilor Autonome?	26
Ciulinii și rezistența „buruienilor”	28

Din istoria anarhismului în România	33
Dicționar: câteva cercuri și grupuri libertare din România	33
Trei momente de organizare antimilitaristă	39
Recenzii și sugestii de lectură	48
Unde mai citim, ce mai citim	50
Unde mai ascultăm, ce mai ascultăm	52
Apel la participare pentru TACB 2026	53
Rețetă	55

Platforma ANARHIVA își propune să documenteze istoria puțin cunoscută a pătrunderii și a răspândirii ideilor anarhiste în România, începând din secolul XIX.

Colecțiile arhivate nu sunt menite numai să teaurizeze un patrimoniu, ci mai ales să prezinte continuitatea practicilor și ideilor libertare în spațiul românesc.

În ciuda ocultării tradiției anarhiste autohtone, au existat destule personalități, publicații, grupuri, edituri, periodice, corespondențe și, în general, o importantă producție literară asociată mișcării libertare.

Indiferent de perioada istorică de care vorbim, anarhiștii din spațiul românesc au avut o contribuție care nu s-a limitat la spațiul autohton, ci a depășit orizonturile granițelor politice.

Prin diversitatea surselor și colecțiilor inventariate (broșuri, afișe, reviste, fanzine etc.) încercăm să ilustrăm multitudinea practicilor de organizare și de reflecție critică anti-autoritare.

În același timp sperăm ca această colecție să se dezvolte și să atragă viitoare contribuții care să documenteze aspecte necunoscute ale acestei istorii neîntrerupte. De asemenea, dorim ca prin demersul nostru să trezim un interes mai larg legat de cunoașterea și cercetarea anarhismului în România.

anarhiva.com

anarhivaa@gmail.com

[instagram.com/anarhivaro/](https://www.instagram.com/anarhivaro/)

[facebook.com/anarhivaro](https://www.facebook.com/anarhivaro)

linktr.ee/anarhiva

Anuarul Anarhivei (2020, 2021, 2022), devenit între timp Buletinul Anarhivei, este o publicație pe care o edităm din 2021.

Vă invităm, deci, să răsfoiți și celelalte numere, dacă nu ați făcut-o deja. Acestea pot fi găsite accesând adresa Linktree-ului nostru.

Primul număr al buletinului, pe care îl plănuiserăm pentru vară, n-a mai apărut. Timpul și împrejurările nu ne-au permis să ne ținem de programul obișnuit. N-am stat însă pe loc. Am continuat să lucrăm la catalogarea arhivei fizice, să notăm (și să rumegăm) idei, să strângem materiale și texte, să punem la cale noi proiecte. Așa se face că numărul de final de an este unul dublu, adunând nu doar activitățile colectivului anarhivist, ci și lucrurile care ne-au atras atenția peste an: ce am mai citit, ascultat sau vizionat, discuțiile și evenimentele la care am participat, ideile cu care am rămas.

Cum fiecare număr al buletinului e construit în jurul unei teme, acest număr, fiind unul dublu, reunește

două „dosare”: unul dedicat arhivelor anarhiste, iar celălalt despre întâlnirea din vară de la Cluj, „Plants, Mushrooms, Resistance. Gathering for Radical Herbalists and Mycophiles” – un eveniment dedicat celor care lucrează cu plantele și ciupercile dintr-o perspectivă radicală, politică și comunitară.

Dosarul dedicat arhivelor anarhiste are o miză dublă. Pe de o parte, își propune să readucă în prim-plan importanța recuperării istoriei anarhiste. A privi înapoi nu este un simplu exercițiu de nostalgie, ci un gest de orientare, o încercare de a limpezi nu doar trecutul, ci și prezentul. Pe de altă parte, acest dosar continuă o serie de discuții și reflecții colective începute la Târgul Anarhist de Carte

din Balcani, desfășurat la Ljubljana în 2023, și reluate mai apoi la Priștina, în 2024, dar și la Salonic, în 2025. Ce înseamnă o arhivă anarhistă, ce trecut documentează, de ce și cum?

În același timp, am dorit să aducem în discuție, prin textele incluse în celălalt dosar tematic, o dimensiune mai puțin discutată a organizării comunitare antiautoritare (și antispeciiste): legătura cu plantele și ciupercile, cu alte moduri de a interacționa cu ele și de a le înțelege.

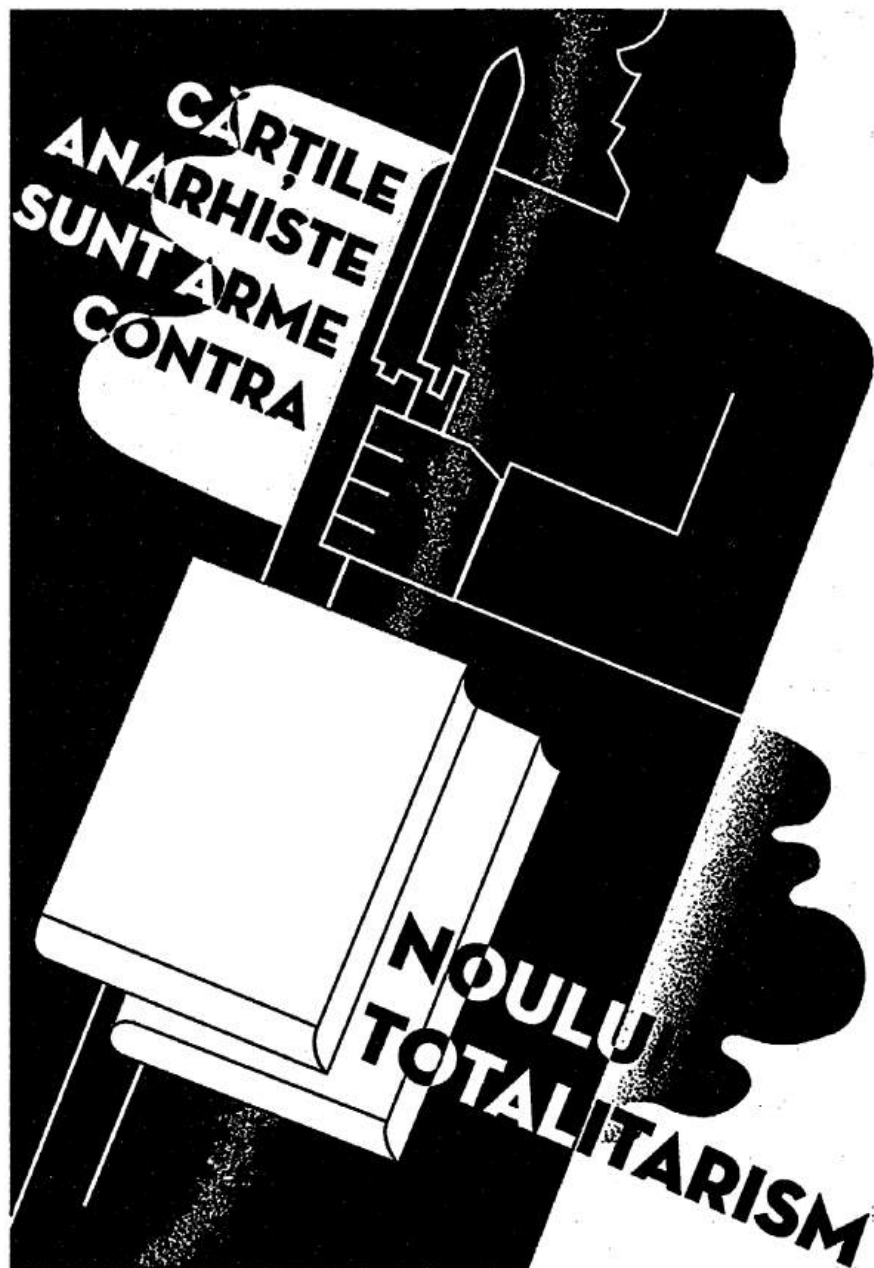
La o primă privire, cele două dosare tematice nu par să aibă foarte multe puncte de convergență. Alăturarea lor nu a fost intenționată, ci mai degrabă rezultatul unei întâmplări, una dintre acele potriviri imprevizibile care, privite retrospectiv, capătă o logică proprie. De altfel, una din siglele Anarhivei, care se regăsește și pe coperta numărului, este tocmai scaietele. Printre spini și flori, printre frunze și tije, se strecoară și câteva cotoare de cărți și file tipărite. La fel ca scaietele, arhiva recuperează, păstrează și duce mai departe frânturi de amintiri, lucruri aparent neînsemnate, care poate că altfel s-ar pierde, resturi destinate coșului de hârtii... Suportul memoriei colective a fost (și este) unul în esență vegetal: hârtia. Arhivele sunt, în felul lor, înrudite cu grădinile și pădurile, în aceeași măsură în care sunt cu lumea umană.

Despre rezistența buruieniilor, a scaietelui mai cu seamă, despre modul în care acești „imigranți” vegetali au fost zugrăviți în discursurile științifice și politice, dar și despre simbolistica lor politică și socială, vă recomandăm să citiți „(Contra) istorii locale. Ciulinii și rezistența

buruienilor»”, text care încheie, în mod sugestiv, cele două dosare tematice. Alături de ele, în acest număr dublu mai puteți găsi obișnuitele recomandări de cărți și podcasturi, lista documentelor anarhivate (de această dată nu foarte numeroase), dar și „tradiționala” rețetă vegană, numai bună de pregătit la un eveniment „*Hrană, nu Bombe!*”. Despre „bombe” și despre opoziția față de război și militarizare puteți citi, de altfel, și într-un text mai amplu, care trece în revistă trei momente distincte din istoria rezistenței antimilitariste din România, analizate dintr-o perspectivă istorică anarhistă. Tot la capitolul istorie antiautoritară locală, am inclus și un mic dicționar al grupurilor și cercurilor libertare care au existat, de-a lungul timpului, în diferite părți ale țării.

În rest, anul acesta drumurile noastre au fost ceva mai puține. Am reușit însă să ajungem la Salonic, la ediția anuală a Târgului Anarhist de Carte din Balcani, unde am participat la o discuție dedicată arhivelor, bibliotecilor și inițiativelor publicistice antiautoritare din regiune. În țară, am fost prezenți la evenimentele Tattoo Circus, organizate la Cluj și București. Tattoo Circus este un eveniment DIY/DIT de solidaritate cu prizonierii politici și, mai larg, cu mișcările anti-represiune. De această dată, pe lângă sprijinul acordat prizonierilor antifasciști, eforturile de solidaritate s-au îndreptat și către suferința populației din Gaza și Cisiordania.

Încheiem astfel al șaselea an de existență a arhivei cu sentimentul că fiecare

pas, oricât de mic, contribuie la cultivarea acelor spații de autonomie, solidaritate și rezistență de care avem atât de mare nevoie, mai ales în prezent, înțelegând totodată că munca arhivei nu e doar despre trecut, ci mai ales despre forța de a continua și despre capacitatea noastră de a crea un altfel de viitor împreună.

Anarhiva

ÎNTRE DOCUMENTAREA TRECUTULUI ȘI REDESCOPERIREA PREZENTULUI: O PERSPECTIVĂ (AN)ARHIVISTICĂ

de A. Zografi

Tradiția arhivelor anarhiste nu este una deosebit de îndelungată. Centre International de Recherches sur l'Anarchisme (C.I.R.A.), unul dintre cele mai importante centre dedicate istoriei anarhismului, a fost înființat la Geneva, în 1957, cu scopul declarat de a „proteja și face accesibile colecții adesea păstrate în condiții precare, depozitate în poduri, ținute în locuințe personale, ori devenite rare din cauza cenzurii și represiunii.”¹ Alte arhive anarhiste cunoscute, precum CSL „Giuseppe Pinelli” sau Kate Sharpley Library, au fost fondate în 1976, respectiv în 1979. Tot în 1979 a fost înființată și Federația Internațională a Centrelor de Documentare și Studii Libertare (FICEDL), în urma unei reuniuni convocate de CIRA, care s-a ținut la Marsilia. Federația își propunea să faciliteze cooperarea și schimburile între aceste centre și să funcționeze ca o rețea de sprijin reciproc pentru arhivele anarhiste din întreaga lume. De-a lungul timpului, rețeaua a ajuns să includă arhive, biblioteci și centre de documentare din Europa,

America de Sud și Asia. Deși activitatea federației a intrat într-un declin după anul 2016 – anul ultimei întâlniri internaționale –, mai multe arhive online continuă să funcționeze sub egida sa, catalogând periodice, afișe, cărți poștale și alte publicații ocazionale anarhiste din întreaga lume.²

Anarhiștii au fost mereu conștienți de importanța cultivării memoriei și conștiinței istorice a mișcării. După cum remarcă Nathan Jun, înaintea de înființarea primelor arhive dedicate istoriei anarhismului, a existat o lungă tradiție a „comemorării anarhiste”. Aceasta s-a dezvoltat treptat din practicile menite să mențină vie memoria colectivă a luptelor trecute, „așa cum o ilustrează, de pildă, tradițiile de comemorare de lungă durată apărute în urma Comunei din Paris, a evenimentelor din piața Haymarket sau a execuției lui Sacco și Vanzetti.”³

Începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea, cuvântul scris și tipărit a devenit unul dintre fundamentele culturii politice ale

anarhismului clasic.⁴ Tiparul, corespondența și producția literară nu doar că au susținut dezvoltarea transnațională a anarhismului, ci au ajuns să modeleze imaginarul mișcării ca atare. „Literale” s-au dovedit, așadar, esențiale pentru practica anarhistă și pentru apariția unei „culturi anarhiste a rezistenței.”⁵ Alături de presa anarhistă și de importanta producție literară care a însoțit răspândirea gândirii și practicilor anti-autoritare, un rol la fel de semnificativ pentru coagularea sferei (contra)discursive anarhiste l-au jucat bibliotecile, școlile populare sau spațiile comunitare inițiate de anarhiști.

În același timp, dincolo de dimensiunea lor organizatorică sau politică, periodicele libertare au îndeplinit o funcție educativă și, am putea spune, arhivistică. În paginile revistelor anarhiste erau adunate – și astfel păstrate – texte considerate esențiale pentru dobândirea unei educații emancipatoare în sens libertar. Multe periodice anarhiste, așadar, includeau suplimente literare sau, așa cum era cazul *Revistei*

1. Enckell, Marianne, „Le Centre International de Recherches sur l'Anarchisme”, în de Giorgi, Alda & Heimberg, Charles & Magnin, Charles (eds.): *Archives, histoire et identité du mouvement ouvrier*. Collège du Travail, Genève, 2006, p. 81.

2. *Fédération internationale des centres d'études et de documentation libertaires*: <https://ficedl.info/>.

3. Jun, Nathan, J., „Anarchism without Archives”, în *American Periodicals*, vol. 29, nr. 1 (2019), p. 3.

4. A se vedea Ferguson, Kathy E.: *Letterpress Revolution: The Politics of Anarchist Print Culture*. Duke University Press, Durham and London, 2023.

5. A se vedea Cohn, Jesse, *Underground passages. Anarchist Resistance Culture, 1848-2011*. AK Press, Oakland, Edinburgh and Baltimore, 2014.

↑ Agnes Inglis în Colecția Labadie (1929)

Idee (1900-1916), scoasă de Panait Mușoiu, erau însoțite de colecții de broșuri care purtau titlul de „bibliotecă”. În timp, colecția denumită Biblioteca Revistei *Idee*, a devenit cea mai importantă „bibliotecă” de texte anarhiste clasice în limba română. Cu toate acestea, aceasta nu s-a limitat la scrieri politice. Colecția cuprindea o gamă largă de lucrări: de la istorie, etică, psihologie și filosofie, la teorie socială, memorii și literatură. Ea funcționa simultan ca o „bibliotecă anarhistă ideală” și ca o arhivă a patrimoniului intelectual al umanității, considerat un bun comun de anarhiști și care trebuia să fie accesibil tuturor. În același timp, fie că vorbim de liste de cărți și broșuri, ori despre biblioteci comunitare propriu-zise, aceste colecții erau, înainte de toate, spații ale schimbului liber de cunoștințe și ale (auto)educării. În jurul lor se coagula nu numai grupuri politice sau militante, ci și comunități de cunoaștere.

Arhivele anarhiste au jucat – și continuă să joace – un rol similar: nu doar acela de a păstra documente și texte istorice, ci de a cultiva spații organizate în jurul învățării și împărtășirii

cunoștințelor. Din această perspectivă, activitatea arhivistică nu e doar o chestiune de catalogare sau documentare. O arhivă nu funcționează ca un depozit inert al unui trecut „neutralizat”, ci ca o resursă (re)generativă. Ea invită la un proces colectiv de redescoperire și creație, prin care firele istoriilor uitate sunt reîmpietite în țesătura prezentului.

Apariția arhivelor anarhiste propriu-zise poate fi privită, în concluzie, ca o formă de „instituționalizare” a „contraculturii comemorării”, care, împreună cu bibliotecile, inițiativele educaționale și activitatea editorială, a constituit (și încă constituie) o parte esențială a culturii politice antiautoritare.

Arhivele dedicate istoriei anarhiste funcționează atât ca „depozite” ale istoriei libertare, cât și ca spații comunitare generatoare de cultură, discurs și cunoaștere. Înființarea Centrului de Studii Libertare „Giuseppe Pinelli” a pornit, de pildă, de la două idei principale. Inițiativa răspundea, în primul rând, nevoii de a crea „o arhivă în care memoria anarhismului (cea scrisă, dar și orală) să poată fi păstrată.” În același timp, CSL Pinelli își propunea ca, prin

activitatea sa, „să contribuie la dezvoltarea unui mediu cultural specific libertar, capabil să genereze o critică creativă, directă și lucidă a culturii dominației, prezentă azi peste tot în societate. Considerăm că dezvoltarea unui astfel de mediu presupune, mai presus de toate, regăsirea semnificației istorice și a bogăției culturale a anarhismului. [...] Anarhismul la care ne referim aici nu e atât un curent politic, cât o tradiție culturală, o îmbinare de idei, inițiative intelectuale și existențiale, precum și de istorii personale și colective. Acest anarhism reprezintă o sursă de semnificație și de orientare. E, totodată, o modalitate de a privi lumea și o expresie a voinței de a o transforma.”⁶

Arhivele anarhiste intră sub „cupola arhivelor comunitare independente.”⁷ Andrew Flinn și Mary Stevens definesc aceste arhive drept „inițiative *grassroots* menite să colecteze, să prelucreze și să curatoreze, să păstreze și să pună la dispoziție colecții dedicate unei comunități anume sau unui subiect specific.” Majoritatea acestor inițiative apar ca răspuns la „eșecul [...] instituțiilor oficiale de patrimoniu de a păstra și pune la dispoziție istorii care să reflecte și să reprezinte corect poveștile întregii societăți.”⁸

6. Citatul e luat din raportul lui Andrew Hoyt asupra arhivelor anarhiste din 2011, prezentat la conferința North American Anarchist Studies Network din Toronto. A se vedea Hoyt, Andrew, „The International Anarchist Archives: A report on conditions and a proposal for action”, disponibil on-line la adresa: <https://www.katesharpleylibrary.net/zcrmr8>, p. 25.

7. A se vedea Moran, Jessica, „To Spread the Revolution: Anarchist Archives and Libraries”, în Morrone, Melissa (ed.), *Informed Agitation: Library and Information Skills in Social Justice Movements and Beyond*, Library Juice Press, Sacramento, 2014. Disponibil și on-line la adresa: <https://www.katesharpleylibrary.net/7sqwgo>.

8. Flinn, Andrew & Stevens, Mary, „«It is noh mistri, wi mekin histri»: Telling our own

Din această perspectivă, actul de a conserva istoria unei comunități, de a o (re)apropria colectiv, poate fi văzut și ca o inițiativă contra-hegemonică, plasată deliberat în afara cadrelor consacrate ale instituțiilor memoriei.

Cu toate acestea, materiale legate de istoria anarhismului se găsesc și în colecțiile unor biblioteci sau arhive universitare. De exemplu, vasta colecție dedicată anarhismului, anticolonialismului, feminismului, mișcărilor muncitorești etc., păstrată la Biblioteca Universității din Michigan. Colecția poartă numele lui Joseph A. Labadie, anarhist american care, în 1911, și-a donat universității biblioteca personală. Începând cu 1924 și sub coordonarea bibliotecarei Agnes Inglis, ea însăși anarhistă, colecția s-a extins considerabil, incluzând, printre altele, și lucrările tipografului anarhist Joseph Ishill, născut în România.⁹

La fel de importante pentru istoriografia anarhismului sunt și colecțiile Institutului Internațional de Istorie Socială (IISH) din Amsterdam, o instituție științifică independentă (susținută însă de statul olandez) și una dintre cele mai mari arhive dedicate mișcărilor sociale și muncitorești din lume.

În România, singura colecție care are legătură cu istoria locală a anarhismului e fondul Eugen Relgis de la Biblioteca Academiei Române din

story. Independent and community archives in the UK, challenging and subverting the mainstream”, în Bastian, Jeannette & Alexander, Ben (ed.), *Community archives: The shaping of memory*, Facet Publishing, London, 2009, p. 6.

9. A se vedea Tătăran, Adrian, „Joseph Ishill: tipograful anarhist”, disponibil on-line la adresa web: <https://ro.theanarchistlibrary.org/library/joseph-ishill-tipograful-anarhist>. Pe pagina Bibliotecii Anarhiste în limba română se găsesc și alte materiale despre Joseph Ishill sau chiar texte publicate de acesta.

lași. Colecția, alcătuită în principal din corespondență, broșuri, manuscrise și tăieturi din presă, e relativ redusă ca dimensiuni și rămâne, în mare parte, necatalogată. Alte documente — inclusiv periodice, broșuri sau volume — pot fi găsite răzleț în colecțiile speciale ale bibliotecilor publice și universitare, fără a fi însă reunite în fonduri dedicate.

Deși există câteva colecții importante de documente legate de istoria anarhismului în arhivele universitare sau publice, majoritatea acestora se găsesc în colecții independente. Întreținerea și extinderea acestor arhive comunitare se realizează, de regulă, prin donații provenite de la susținători, edituri liber-tare ori de la publicațiile, bibliotecile sau spațiile autonome.

TIPURI DE ARHIVE

Arhivele anarhiste pot varia de la colecții mici, cu un profil tematic foarte precis — de pildă, fosta bibliotecă de fanzine anarho-punk *Rizom* din Cluj/Kolozsvár — până la arhive de mari dimensiuni, care cuprind mii de titluri în numeroase limbi, acoperind perioade istorice și spații geografice diferite, precum CIRA Lausanne sau CSL „Pinelli”. Acestea pot fi, de asemenea, arhive fizice, adesea asociate unor spații sau biblioteci comunitare, dar și proiecte online¹⁰; ori forme „hibride”, care combină atât spațiul fizic, cât și prezența virtuală.

Arhivele anarhiste diferă, totodată, în funcție de istoria pe care

10. O resursă online valoroasă pentru cei care studiază sau sunt interesați de istoria anarhismului este Lista Periodicelor Anarhiste Digitalizate/List of Digitized Anarchist Periodicals (LIDIAP), o colecție accesibilă gratuit de reviste anarhiste digitalizate, în diverse limbi și din diferite perioade istorice. Proiectul a fost inițiat de Bibliothek der Freien, o arhivă anarhistă fondată în 1993, la Berlin. Colecția de periodice anarhiste este disponibilă la adresa web: <https://lidiap.ficedl.info/>.

caută s-o documenteze. Cele mai multe arhive apar, de regulă, în jurul unor biblioteci, spații sau publicații independente, care, într-o primă fază, sunt depozitele propriilor istorii. În timp, o parte din aceste inițiative evoluează spre forme mai cuprinzătoare, depășind adeseori cadrele unor istorii particulare sau locale. CSL „Pinelli” oferă, și de această dată, un exemplu grăitor. Centrul de documentare s-a dezvoltat în strânsă legătură cu alte două inițiative – o editură și revista **A-Rivista** –, ceea ce explică numărul relativ mare de documente și materiale legate de istoria italiană a anarhismului. Cu toate acestea, activitatea arhivei nu s-a mărginit la contextul local sau „național”. Colecțiile arhivate și inițiativele de cercetare au încercat, dimpotrivă, să reflecte istoria mai largă a anarhismului.

Există, așa cum am arătat, numeroase inițiative arhivistice care se

concentrează asupra unor organizații specifice sau asupra unor direcții ideologice distincte din interiorul anarhismului. Un exemplu în acest sens îl oferă „Fonds d’archives communistes libertaires”, înființat în 2017. Fondul încearcă să documenteze istoria comunismului libertar din Franța, începând cu anul 1944. Găzduită de **Musée de l’histoire vivante**, o instituție independentă dedicată istoriei sociale, arhiva este administrată de Alternative Libertaire, una dintre organizațiile care au format, în 2019, Union Communiste Libertaire. **Alternative Libertaire** e și titlul ziarului periodic editat de aceeași organizație.

Există totodată și colective care documentează istoriile antiautoritare dintr-un anumit spațiu geografic. Acesta e cazul Tyneside Anarchist Archive, care reunește publicații și diferite alte materiale – afișe, fluturași, pliante etc. – „adunate și păstrate de

↑ Biblioteca Rizom Cluj (2016)

anarhiștii din Tyneside în ultimele patru-cinci decenii”.¹¹ Deși conține materiale provenind „din toate colțurile lumii”, o parte semnificativă a arhivei este dedicată publicațiilor antiautoritare locale și istoriei regionale, privită astfel printr-o lentilă libertară.

ARHIVE INDEPENDENTE ȘI ISTORIE (ANARHISTĂ)

Care este contribuția arhivelor anarhiste la studiul istoriei în general (și al istoriei anarhismului în special)? În primul rând, ca arhive independente, ele joacă un rol complementar instituțiilor oficiale ale memoriei. Arhivele anarhiste intervin acolo unde documentarea mișcărilor sociale este lacunară, adunând materiale care nu ajung, de regulă, în colecțiile universitare sau în arhivele de stat. Prin aceasta, ele sunt relevante nu doar pentru cercetătorii anarhismului sau ai mișcărilor sociale, ci și pentru studiul curentelor (contra)culturale și al subculturilor aflate în dialog cu anarhismul (de pildă „punkul”). În același timp, arhivele anarhiste pun sub semnul întrebării felul în care se constituie înțelegerea istoriei și chestionează monopolul instituțiilor oficiale asupra cunoașterii istorice, propunând o altă relație cu memoria și cunoașterea – una care se dezvoltă organic, „de la firul ierbii”, dinspre margini și de dedesubt.

O funcție esențială a arhivelor anarhiste, în calitate de spații ale producerii de cunoaștere, este aceea de catalizatoare ale reflecției politice și

ale imaginației colective. Prin accesul nemijlocit pe care îl oferă la istoria, cultura și literatura anarhistă, ele propun moduri angajate și critice de a ne raporta la memorie și, totodată, de a (ne) regândi prezentul și narațiunile care-l definesc. Totodată, fiind autonome și ancorate comunitar, aceste arhive se bucură de un grad mai mare de libertate (și creativitate) metodologică. În loc să reproducă epistemologiile dominante, ele pot explora modalități alternative de raportare la istorie și memorie, inclusiv prin regândirea practicilor arhivistice ca atare.

Un exemplu în acest sens îl oferă *Interference Archive*. Înființată în 2011 la New York, arhiva își propune să „exploreze relația dintre producția culturală/artistică și mișcările sociale”. Dincolo de simpla adunare și inventariere a materialelor, arhiva urmărește dezvoltarea unor „practici aflate în răspăr cu arhivistica tradițională, dar generatoare de perspective inedite”¹², bazate pe principii antiautoritare precum cooperarea, schimbul liber de cunoștințe, precum și implicarea directă a participanților în procesele arhivistice. Principiul călăuzitor – *use is preservation* („a conserva înseamnă a folosi”) – încurajează abordările experimentale. O astfel de arhivă devine un spațiu viu, dinamic și orizontal, în care granițele dintre profesioniști și neprofesioniști, dintre public și arhiviști, dintre producerea și conservarea memoriei, dintre trecut și prezent, sunt mereu negociate, traversate, recreate.

Un alt aspect semnificativ, atunci când vorbim de proiecte arhivistice antiautoritare, e modul în care

e abordată istoria ca atare. Arhive precum Kate Sharpley Library, CSL Pinelli sau Anarhiva pornesc de la o perspectivă aparte asupra păstrării memoriei. Ele caută să scoată la lumină „istoriile minore”, vocile și figurile care rămân adesea invizibile în narațiunile dominante. Istoria propusă nu mai este, așadar, povestea „marilor bărbați”; este, în schimb, o istorie atentă la cei și cele care lipsesc, de regulă, din relațiile oficiale, inclusiv din istoriile consacrate ale anarhismului. Albert Meltzer, unul dintre fondatorii Kate Sharpley Library, sublinia că istoria anarhismului – și, prin extensie, istoria în general – nu poate fi redusă la faptele „marilor oameni”, la „marile idei”, la luptele din arena politică ori la războaie și cuceriri. Din perspectivă libertară, istoria este, înainte de toate, povestea luptelor de zi cu zi, a comunităților în sânul cărora ideile prind rădăcini și cresc, a practicilor care le fac viabile.¹³ Abordarea istorică anarhistă încearcă să evidențieze astfel ceea ce scapă de obicei relatărilor oficiale: contribuția neștiută a oamenilor obișnuiți, experiențele colective și individuale care au dat (și dau) viață ideilor, nu doar ca noțiuni sau aspirații abstracte, ci ca realități trăite, palpabile.

PROVOCĂRI ȘI PERSPECTIVE

Una dintre principalele provocări cu care se confruntă toate aceste arhive este tocmai aceea a sustenabilității lor pe termen lung ca proiecte independente. Chiar aspectele care le definesc caracterul distinct – autonomia, dimensiunea comunitară – pot constitui, în același timp,

11. Tyneside Anarchist Archive: <https://tynesideanarchistarchive.wordpress.com/about/>. O istorie detaliată a anarhismului (și a anarhiștilor) în Nord-Estul Angliei a fost, de asemenea, publicată de colectiv. A se vedea *Tyneside Anarchist Archive: Anarchism in North East England 1882–1992*. Active Distribution, 2021.

12. Cornell, Andrew, „Archival Parties and Parties to the Archive: Creating and Recovering Anarchist Resistance Culture at the Interference Archive”, în *American Periodicals*, vol. 29, nr. 1 (2019), p. 22.

13. Meltzer, Albert, „The Purpose of History”, în *K.S.L. Bulletin of the Kate Sharpley Library*, nr. 1 (1991): <https://www.katesharpleylibrary.net/3tx9mw>.

vulnerabilități pe termen lung. De cele mai multe ori, aceste arhive nu dispun de resurse adecvate pentru păstrarea, conservarea și inventarierea profesională a documentelor. Ele se bazează, în schimb, pe energia și devotamentul unui număr restrâns de voluntari și benevoli, folosindu-se de spațiile disponibile, rareori corespunzătoare.

Vor reuși aceste arhive – și acest tip de practici – să fie transmise noilor generații, păstrându-și relevanța și inspirându-i și pe alții să le susțină și să le ducă mai departe?

În marea lor majoritate, cei implicați activ în astfel de inițiative – fie că vorbim de arhive, de biblioteci comunitare ori de proiecte de mai mare amploare, precum CIRA – nu au, în mod necesar, o

formare profesională în domeniul arhivisticii sau biblioteconomiei. Cu toate acestea, prezența unor persoane cu experiență în arhivistică printre voluntari nu e nici ea o raritate. Ceea ce contează, în ultimă instanță, nu e atât calificarea profesională, cât mai curând „disponibilitatea de a face această muncă și familiarizarea (sau experiența) cu mediile antiautoritare, activiste sau cu mișcările înrudite.”¹⁴ Deși gradul de formalizare al muncii diferă – colecțiile mai mari și mai complexe având, de regulă, practici organizaționale mai structurate –, principiul de bază rămâne acela al „învățării la fața locului”.

↑ Anarhiva Cluj

14. Moran, 2014.

Dincolo de incertitudinea materială sau de inadecvarea spațiilor de lucru, una dintre provocările cu care se confruntă arhivele anarhiste este aceea de a-și menține nu doar capacitatea de a conserva colecții unice sau de a crea propriile practici arhivistice, ci mai ales aceea de a transmite mai departe acest corpus de cunoștințe, asigurând astfel continuitatea proiectelor. Atunci când acest lucru nu se petrece, arhivele pot intra într-o stare de „hibernare”¹⁵, până când o nouă generație de arhiviști se formează și preia munca, sau până când interesul publicului mai larg față de aceste colecții – și față de istoria antiautoritară în ansamblu – revine în actualitate, fenomen care are loc, de regulă, în perioadele în care mișcările sociale și organizarea comunitară, de la firul ierbii, renasc. Cu toate acestea, exemplul KSL, CIRA sau CSL Pinelli, care au reușit nu doar să reziste, ci și să se dezvolte în timp, oferă motive întemeiate de speranță, arătând că aceste (contra)instituții ale memoriei pot constitui forme viabile de organizare pe termen lung, în ciuda numeroaselor dificultăți cu care se confruntă.

Așa cum remarcă și Andrew Cornell, arhivele anarhiste sunt esențiale pentru extinderea noțiunii de arhivă ca atare, în sensul extinderii rolului social, politic, cultural pe care îl poate juca o arhivă.¹⁶ Mai mult decât simple proiecte de conservare materială a istoriei, aceste inițiative pot deveni nuclee vii ale unei infrastructuri orizontale de cunoaștere, întemeiată pe circulația liberă a ideilor și pe principiul auto-educării comunitare. Într-o epocă marcată de crize suprapuse, de polarizare socială și de amenințarea

constantă a hegemoniei – tehnologice, politice, economice sau discursive –, care riscă să golească de

sens noțiuni precum autonomie, gândire critică sau cooperare, asemenea arhive capătă o importanță

vitală. Ele devin spații de reimaginare a libertății, de rezistență colectivă împotriva forțelor care tind să o sufocă. Dar și spații ale înfripării unor solidarități transistorice, menite să dea curaj în fața provocărilor prezentului.

În același timp, inițiativele arhivistice și istoriografice independente ar putea inspira dezvoltarea studiilor despre anarhism, încurajând forme de producere a cunoașterii și de sociabilitate care să rămână autonome, însă nu izolate, față de cunoașterea academică. O asemenea infrastructură autonomă a cunoașterii ar putea funcționa nu doar ca factor de mobilizare și coagulare socială, ci și ca stimul pentru cercetări mai ample, care să-și găsească ecouri atât în sfera academică, cât și în alte sfere de discurs.

CONCLUZIE

Există în filmul lui Cyril Schäublin din 2022, dedicat ceasornicarilor anarhiști din munții Jura, o scenă care vorbește tocmai despre înțelețul redescoperirii „istoriilor minore”. Aflat în regiune, tânărul geograf Piotr Kropotkin realizează o hartă a toponimelor locale neînscrise în hărțile oficiale, invitând privitorul la o schimbare (subtilă) de perspectivă. E vorba de o hartă impregnată de memoria și viața comunității, care nu vorbește despre cuceriri, națiune sau stat, ci despre eforturile colective și anonime care au creat, de-a lungul timpului, instituțiile vieții comune. „Harta anarhistă” a lui Kropotkin nu reprezintă un dar pentru săteni, nici nu e doar rezultatul rătăcirilor sale prin vale. Ea e o invitație de a reimagina și repropria spațiul pe care îl locuiesc și un memento că nicio hartă și nicio narațiune nu este definitivă.

15. Hoyt, p. 5.

16. Cornell, p. 24.

ARHIVE ANARHISTE DIN JURUL LUMII

CENTRE INTERNATIONAL DE RECHERCHES SUR L'ANARCHISME (C.I.R.A.) / CENTRUL INTERNAȚIONAL DE CERCETĂRI ASUPRA ANARHISMULUI

ISTORIC

Centrul Internațional de Cercetări asupra Anarhismului (CIRA) a fost fondat la Geneva în 1957, sub forma unei asociații, având scopul de a păstra și pune la dispoziție colecții adesea prost conservate, rătăcite prin poduri sau la persoane particulare, ori devenite rare din cauza cenzurii și represiunii. Baza bibliotecii a reprezentat-o colecția publicației *Le Réveil anarchiste*, editată de Louis Bertoni la Geneva între 1900 și 1947, și din Biblioteca Germinal a grupului anarhist local. Finanțarea activităților era asigurată (și încă este) prin cotizațiile susținătorilor, prin donații și subvenții ocazionale. Biblioteca a fost mutată la Lausanne între 1964 și 1974, apoi din nou la Geneva între 1975 și 1989, pentru a reveni într-un final la Lausanne, unde se află și acum.

CONTEXT ISTORIC

În 1897, istoricul Max Nettlau publica *Bibliographie de l'anarchie* (Bruxelles, Paris), unde a inventariat, în mod cuprinzător, aproximativ 800 de periodice și numeroase cărți și broșuri apărute în peste 30 de țări și mai mult de 20 de limbi (printre care și publicațiile apărute în limba română - n.n.). „Aceste scrieri”, observa Nettlau, „în mare parte dispar, fiind literalmente absorbite sau distruse de circulația intensă necesară propagandei, atunci când scapă perchezițiilor și confiscărilor poliției; nu trebuie să ne așteptăm ca ele să-și găsească adăpost în bibliotecile publice, care, aproape toate, le privesc cu indiferență”.

CIRA deține doar o mică parte din acest imens patrimoniu, deși la momentul înființării sale, arhiva făcuse pariul utopic de a aduna și conserva toate tipăriturile legate de mișcarea anarhistă din lume.

DESCRIEREA FONDURILOR AFLATE ÎN ARHIVA CIRA

La început activitatea a fost organizată mai puțin riguros, astfel că originea donațiilor nu este întotdeauna ușor de identificat. Unele organizații anarhiste inactive și-au transmis colecțiile și arhivele către CIRA. Este cazul, de pildă, Mișcării Libertare Spaniole din exil (MLE), care a activat în Franța și care și-a transmis, în mod sistematic, către arhivă circularele și buletinele interne. De asemenea, militanți elvețieni francofoni sau familiile lor au donat cărți, colecții de periodice și corespondență. În anii 1960, a fost descoperită, sub podeaua unei case în renovare, o importantă colecție de ziare publicate de Pierre-Joseph Proudhon. Colecția a fost salvată pentru a fi depusă la CIRA. Numeroase cărți în idiş au fost oferite arhivei de ultimii redactori ai ziarului *Freie Arbeiter Stimme* (din New York), iar lucrări în germană, spaniolă sau portugheză (din Brazilia), care fuseseră ascunse în timpul dictaturilor, au fost salvate de anarhiști și trimise la CIRA.

Colecțiile de periodice de la CIRA sunt, în majoritatea lor, incomplete sau lacunar păstrate, cu câteva excepții notabile, precum *Le Réveil / Il Risveglio* (1900–1947), *Le Libertaire*, *Le Monde libertaire* sau *Freedom*, pentru a menționa doar cele mai importante titluri. Un fond semnificativ este constituit din ziarele anarhiste publicate în timpul revoluției spaniole (1936–1939), precum și din publicațiile editate de spaniolii aflați în exil în Franța și în cele două Americi.

17. Text tradus, abreviat și adaptat după textul lui Marianne Enckell, „Le Centre International de Recherches sur l'Anarchisme”, în de Giorgi, Alda & Heimberg, Charles & Magnin, Charles (ed.), *Archives, histoire et identité du mouvement ouvrier*. Collège du Travail, Genève, 2006: 81-85.

După 1968, odată cu renașterea grupurilor anarhiste și cu noile tehnici de imprimare, numărul titlurilor, dar și tirajele, au explodat. Aproximativ jumătate din catalogul CIRA e alcătuit din publicații apărute după această dată.

Acestea sunt doar câteva exemple de donații și fonduri de documente existente în acest moment în arhiva din Lausanne. Întregul fond al CIRA cuprinde aproape 20.000 de cărți și broșuri, 4.000 de titluri de periodice și mii de publicații efemere (fluturași, pliante, afșe, cărți poștale etc.), redactate în aproximativ treizeci de limbi. Limba franceză este cea mai bine reprezentată, urmată de italiană, spaniolă, engleză și germană. Apoi, într-o măsură mai mică, suedeză, portugheză, idiș, chineză, rusă, română etc. Există în colecțiile CIRA și un fond de 3.000–4.000 de afșe, dintre care putem aminti aici colecția de afșe din timpul Revoluției spaniole (1936-1937). Acest fond rămâne doar parțial catalogat. Alte colecții iconografice sunt ceva mai modeste, fiind în principal vorba de fotografii și cărți poștale.

CIRA LAUSANNE ȘI ISTORIA ANARHISMULUI ÎN ROMÂNIA (NOTĂ ANARHIVA)

În arhiva CIRA Lausanne se află mai multe lucrări (cărți, broșuri, reviste, dar și cărți poștale și afșe) în limba română sau care au fost publicate de militanți din România, dar în alte limbi. De pildă, documentele donate de Eugen Relgis, care a și vizitat arhiva din Lausanne, ori câteva dintre cărțile tipărite de Joseph Ishill în S.U.A., veritabile rarități bibliofile, dar și câteva publicații anarhiste românești antebelice bine păstrate. De asemenea, în arhiva (și biblioteca) CIRA se găsesc și broșurile și cărțile scoase de colectivul Pagini Libere, ori volume independente, precum *Fanzinul fanzinelor*, documentând cultura zinelor punk și anarho-punk din anii de „tranziție”.

CIRA JAPONIA. O ARHIVĂ ANARHISTĂ LA POALELE MUNTELUI FUJI

¹⁸Au trecut mai bine de cincizeci de ani de la înființarea Centrului de Documentare a Anarhismului („Anakizumu bunken sentā”) sau CIRA Japonia (<https://cira-japana.net/pr/>), astăzi cea mai importantă arhivă japoneză dedicată anarhismului.

Primul spațiu care a găzduit centrul a fost construit în 1971, la Fujimiya, în regiunea Shizuoka, lângă o pensiune, *Fumoto no ie* („Casa de la poalele muntelui”). Acesta se afla la treizeci de minute de mers de la cea mai apropiată gară. Mica pensiune se ridica în mijlocul câmpurilor parfumate de ceai, mulți excursioniști începându-și de acolo drumețiile pe muntele Fuji. În acest loc, Buichirō Ryō, care era și administratorul pensiunii, a amenajat inițial un corp de clădire de 18 mp pentru a depozita primele cutii cu materiale de arhivat. I s-au alăturat Hiroshi Ozeki, Kunishige Okuzawa, dar și câțiva militanți veniți din Tōkyō, Kōbe și alte părți ale arhipelagului.

Centrul nu a fost expresia unui grup preexistent. Ryō, născut în 1928, provenea dintr-un grup studentesc

de esperantiști din Kyōto. Okuzawa, născut în 1945, era în legătură cu grupul anarho-sindicalist din Tōkyō, care a fondat în 1969 editura Bakusha — un nume ce poate fi tradus atât ca „Societatea grâului”, cât și, prin omonimie, ca „Societatea Bakunin”. Toți însă împărtășeau convingerea că era nevoie de un spațiu în care materialele și publicațiile anarhiste să poată fi păstrate și consultate.

Modelul lor a fost Centrul Internațional de Cercetări asupra Anarhismului (CIRA) din Elveția. După ce a vizitat sediul din Geneva, în 1968, Ozeki s-a gândit să creeze un centru similar în Japonia, unde nu exista încă o astfel de inițiativă. Arhiva nu a fost însă rezultatul unui efort individual, ci răspunsul la o nevoie colectivă. Momentul era unul cu o semnificație aparte pentru mișcarea anarhistă japoneză, care trecea printr-un schimb de generații. Această transformare a adus în prim-plan problema conștiinței istorice a mișcării.

În 1968, Federația Anarhistă Japoneză, înființată în 1946 de generația anarhiștilor care supraviețuiseră anilor de război, s-a dizolvat. Unii dintre aceștia lăsau în urma lor biblioteci personale extrem de bogate.

18. Filippo Dornetti, „Il CIRA Japana Un archivio anarchico ai piedi del monte Fuji”, *Bolletino Archivio G. Pinelli*, nr. 63 (1), 2024: 12-17. Text tradus din italiană și abreviat.

Între timp, a început să se formeze o nouă generație de militanți, însă în afara organizațiilor libertare „tradiționale”. Protestele studențești începute în anii 1960 cu ocazia revizuirii tratatului de cooperare dintre SUA și Japonia, au crescut în amploare spre sfârșitul deceniului, atrăgând numeroși studenți și tineri muncitori recent mutați la oraș, dar neafiliați politic. Pacifismul, antimilitarismul, dezamăgirea față de politica instituțională, nemulțumirea față de societatea de consum, dar și critica formelor de autoritarism din grupurile studențești i-au determinat pe unii dintre acești tineri să redescopere tradiția libertară japoneză. Acesta a fost, în mare, contextul apariției CIRA Japonia.

În Japonia, la fel ca în alte părți, au existat sute de publicații anarhiste D.I.Y., realizate de mici colective sau chiar individual, în cele mai multe cazuri având o circulație locală. Pentru CIRA Japonia era important să creeze un spațiu în care aceste publicații, provenite din toate regiunile Japoniei, să-și găsească un loc, iar astfel să salveze această literatură efemeră anarhistă.

De-a lungul anilor, au fost donate arhivei și documente private: scrisori, caiete, jurnale personale care necesitau forme speciale de catalogare și clasificare, diferite de cele folosite pentru publicațiile tipărite. Pe lângă aceste activități, sub egida CIRA a apărut și un buletin informativ („tsūshin”), care a cunoscut trei serii distincte.

Buletinul din anii '70 are un caracter puternic militant: pe lângă prezentarea materialelor catalogate sau recent achiziționate, buletinul conținea articole de comentariu social de actualitate, dar și texte de teorie politică. În buletin se regăseau și scurte biografii ale militanților japonezi, unul din proiectele cele mai importante (care a continuat până în anii 2000) fiind publicarea, în foileton, a unei cronologii a anarhismului japonez postbelic. Ea poate fi consultată în întregime pe pagina web a centrului.

În anii '90, nucleul originar al arhivei — Ryō, Okuzawa, împreună cu Kunio Nakakubo și Naoyuki Haguma — a reluat activitatea după o perioadă de pauză. Arhiviștii s-au ocupat mai întâi de reconstrucția sediului din Fujimiya. În centru și-a făcut apariția și primul calculator, cu ajutorul căruia a început crearea crearea unei baze de date digitale. Noua serie a buletinului a marcat și o schimbare în sensul redefinirii scopului arhivei. Patrimoniul arhivistic nu se adresa doar cercetătorilor și mediului academic, ci trebuia să stimuleze curiozitatea intelectuală în cel mai larg sens posibil. În acești ani, publicația și-a temperat caracterul militant,

dedicând mai mult spațiu problemelor istorico-arhivistice propriu-zise.

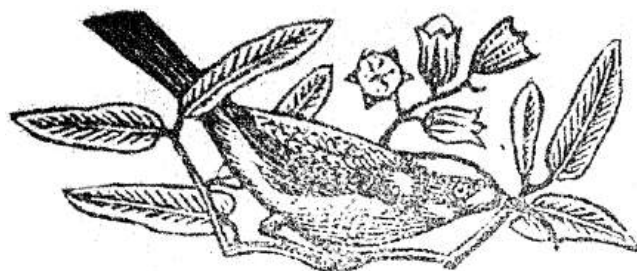
A treia serie a buletinului, apărută începând cu anii 2000, reușește să reunească diferitele „suflete” ale centrului: pe lângă comunicarea cu membrii asociației, include biografii și fișe bibliografice care prezintă patrimoniul arhivistic, dar și recenzii de carte, informații despre evenimente, reportaje și articole de fond, oferind cititorilor o panoramă actualizată a activismului libertar japonez și internațional.

Din 2020, aceste activități au fost împărțite în două publicații separate: periodicul CIRA a devenit, în sens strict, un buletin bibliografic, în timp ce revista lunară **Anakizumu** („Anarhism”) a preluat articolele de actualitate și reflecție politică.

Pe plan organizatoric, începând din 2006, s-a discutat posibilitatea transformării centrului într-o entitate cu personalitate juridică recunoscută. La treizeci de ani de la fondarea centrului, se impunea, de asemenea, și o reflecție serioasă asupra sustenabilității proiectului pe viitor. În plus, în această perioadă, odată cu implicarea unei noi generații de anarhiști, CIRA a început să organizeze evenimente publice menite să pună în dialog cercetările istorice anarhiste cu debaterile intelectuale mai largi din societate.

Fondul de arhivă a continuat în tot acest timp să crească prin noi donații și achiziții. O parte din noile materiale a fost depozitată în noul sediu din Yachimata, regiunea Chiba, pe care CIRA l-a administrat câțiva ani, începând din 2010. Azi, centrul lucrează la transferul patrimoniului arhivistic în noul sediu din Fujimiya.

Multe s-au schimbat, în interiorul și în afara CIRA Japonia. Însă arhiva a rămas o instituție solidă, cu peste cincizeci de ani de activitate în spate. Principiile libertare care au stat la baza înființării centrului continuă să inspire practicile de organizare și administrare a arhivei.

CENTRO DE CULTURA LIBERTÁRIA DA AMAZÔNIA (C.C.L.A.) O ARHIVĂ ANARHISTĂ DIN AMAZONIA

¹⁹Centrul de Cultură Libertară al Amazoniei (CCLA) este rezultatul unui lung proces de maturizare și dezvoltare a anarhismului organizat din inima Amazoniei braziliene. Cu toate acestea, prezența sa în centrul capitalei statului Pará, la câțiva pași de Praça da República, este destul de recentă.

Deschis în 2023, în ziua comemorării insurecției revoluționare a Cabanagemului (7 ianuarie 1835), centrul e, de fapt, continuatorul unei istorii care a început în anii '80-'90. Pe atunci, acesta se numea CCL și era locul de întâlnire al scenei anarhiste din Belém, parte a Comissão dos Bairros de Belém (CBB). Ulterior, între anii 2010-2020, centrul a funcționat într-o formă apropiată de actualul CCLA, sub numele de Biblioteca Libertară Maxwell Ferreira (BLMF).

Timpul a trecut: unii militanți au plecat, alții s-au alăturat, mulți au rămas. Totuși, munca a continuat, chiar și în anii dificili ai pandemiei. Centrul nu a pierdut din vedere principala sa misiune: păstrarea și transmiterea mai departe a culturii libertare, asemenea „ateneelor populare” din tradiția anarhistă clasică. După perioada pandemiei, mișcarea anarhistă din Belém — supranumit „*orașul arborilor de mango*” — a decis să deschidă un nou spațiu chiar în centrul orașului. Într-o continuitate simbolică cu trecutul, noul spațiu al arhivei a primit numele CCLA.

În scurt timp, CCLA a devenit un punct de referință pentru scena anarhistă amazoniană, în spațiu organizându-se proiecții de filme, dezbateri, evenimente culturale, acțiuni de solidaritate cu persoanele fără adăpost, petreceri și concerte în sprijinul comunității LGBTQIA+, mese vegane, activități de educație populară, dezbateri despre situația din alte țări ale Americii Latine etc. CCLA publică, de asemenea, și traduceri ale lucrărilor clasice ale anarhismului și e membru în Federația Internațională a Centrelor de Documentare și Studii Libertare (FICEDL).

Există legături și cu popoarele indigene din regiune, comunitatea din jurul centrului oferind, de pildă, sprijin poporului Warao, alungat din Venezuela, și populației

Ka'apor din Maranhão.²⁰ Unul din obiectivele CCLA e descentralizarea activităților și pătrunderea în cartierele periferice ale orașului Belém do Pará, acolo unde luptele sunt și mai urgente și necesare.

Unul din proiectele avute în vedere de centru e și înființarea unei edituri proprii, pentru a da vizibilitate publicațiilor noastre și ale libertarilor din nordul Braziliei.

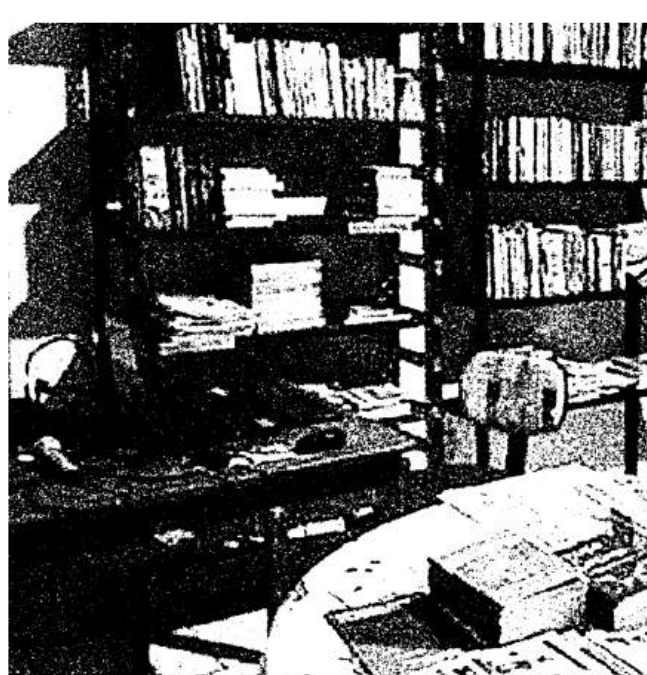
În aproximativ un an²¹, Belém do Pará va fi gazda uneia dintre cele mai mari „comedii” ale *summit*-urilor internaționale: COP 30. Aceasta ar trebui să fie o întâlnire serioasă și angajată în rezolvarea urgențelor ecologice și climatice care afectează direct populațiile lumii, popoarele amazoniene fiind printre cele mai afectate. COP-urile au devenit însă simple mega-spectacole ale companiilor „verzi”, care își vând iluziile toxice guvernelor incapabile să ia măsuri reale.

Cu această ocazie, noi, cei de la CCLA, invităm mișcarea libertară din Brazilia și din întreaga lume să denunțe această farsă ecologistă, care urmărește profitul și puterea politică în detrimentul vieții umane, vegetale și animale. Prin opoziția lor, popoarele aflate în luptă arată că revendicările lor nu-și pot găsi răspuns nici la urne, nici la vârfurile puterii [...] CCLA își reafirmă astfel rolul de actor implicat în luptele populare, promovând autonomia față de politica partidelor și încercând să construiască un anarhism organizat, care să acționeze alături de comunități puternice.

20. Comunitatea Ka'apor este cunoscută în Brazilia pentru rezistența împotriva presiunilor economice, a defrișărilor și a distrugerii mediului din Amazonia. (n. n.)

21. Textul e apărut în 2024. A treizecea ediție a COP se desfășoară în 2025 în Belém do Pará, în luna noiembrie. (n. n.)

19. CCLA, „Un archivio anarchico in Amazonia”, *Bolletino Archivio G. Pinelli*, nr. 63 (1), 2024: 40-42. Text tradus din italiană și abreviat.

↑↑ CIRA Lausanne
↑ CIRA Lausanne: interior

↑↑↑ CIRA Japan
↑↑ CCL Amazonia
↑ CCL Amazonia interior

INTERVIU CU „CENTRO DI STUDI LIBERTARI – ARCHIVIO G. PINELLI”

Interviul a fost realizat în 2023, cu ocazia unei discuții de prezentare a Târgului Anarhist de Carte din Balcani, în 2023 împlinindu-se 20 de ani de la prima ediție, care s-a ținut în 2003, la Ljubljana.

CARE ESTE, PE SCURT, ISTORIA ARHIVEI?

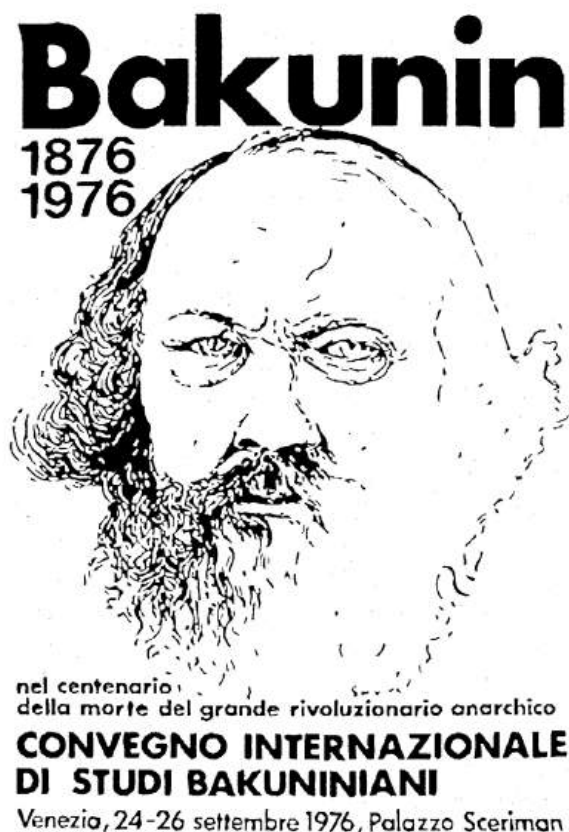
Putem începe prin a spune că e vorba de două proiecte „gemene”: pe de-o parte arhiva și centrul de documentare, iar de cealaltă parte, editura. Ambele au, ca să zicem așa, o istorie comună, pentru că au fost fondate de același grup de oameni. Înființate în 1976, cele două proiecte au apărut din nevoia de a da structură unor idei legate de răspândirea culturii anarhiste și de conservarea memoriei mișcării libertare în sens mai larg. Ideea de a înființa arhiva s-a născut la Veneția, cu ocazia unei conferințe internaționale dedicate lui Mihail Bakunin. Cei care au pus-o în practică au fost grupul anarhiștilor din Milano, din care făcuse parte și Giuseppe Pinelli, asasinat de poliție cu șapte ani înainte, în 1969.²² De unde și numele arhivei. Atât grupul din Veneția, cât și cel din Milano făceau parte dintr-o rețea anarhistă numită Gruppi Anarchici Federati („Grupurile Anarhiste Federate”), care funcționa separat de Federația Anarhistă Italiană „clasică”, legată de tradițiile vechiului anarhism (sau „anarhismului clasic”), având forme mai stricte de organizare. Rețeaua GAF își propunea, dimpotrivă, o organizare orizontală, mai flexibilă, și era formată în principal din cei care, începând cu anii ‘60, au reprezentat „noua generație”. În Milano, Giuseppe Pinelli era un fel de verigă între vechea generație și cea nouă, un punct de legătură important. Tocmai de aceea, numele lui

Pinelli, dar și istoria tragică a morții sale, rămân esențiale pentru istoria arhivei.

DECI PRIMUL SEDIU A FOST LA VENEȚIA?

Ideea a pornit de la Veneția, însă primul sediu a fost la Milano. Arhiva a funcționat într-o clădire dată mișcării anarhiste în anii ‘70, ca formă de reparație pentru confiscările suferite în perioada fascistă și, totodată, ca recunoaștere a contribuției pe care anarhiștii au avut-o în lupta de rezistență antifascistă din Italia. Ulterior, câțiva tovarăși au pus mână de la mână și au cumpărat o clădire, care pentru mulți ani a găzduit arhiva, editura și redacția revistei **A-Rivista Anarchica**. Azi arhiva funcționează într-o altă locație din Milano, donată de una din fondatoarele grupului, urmând ca spațiul să rămână definitiv arhivei.

Atât arhiva, cât și editura au fost inițiate de grupul din jurul revistei **A-Rivista**. Practic, originea tuturor acestor proiecte e **A-Rivista**, apărută la doi ani

22. În 1969 a avut loc un atentat cu bombă la Piazza Fontana din Milano, în urma căruia au murit 17 persoane. Autoritățile, dar și presa, au susținut că anarhiștii ar fi fost responsabili pentru acest atac. Giuseppe Pinelli, împreună cu alți anarhiști, a fost arestat. În timp ce se afla în custodia poliției, acesta a căzut de la etaj și a murit. Reprezentanții autorităților au susținut că ar fi fost vorba de un accident, însă multe voci au acuzat poliția de asasinarea lui Pinelli. Ulterior, s-a dovedit că atentatul a fost comis de o grupare de extremă dreaptă, iar nu de anarhiști, așa cum se susținuse inițial. În urma acestor evenimente, Dario Fo, laureat al Premiului Nobel pentru Literatură, a scris piesa „Moartea accidentală a unui anarhist”. Piesa a fost pusă în scenă și în România, la Brașov, Deva și Cluj. (n.n.)

după atentatul cu bombă din Piazza Fontana și după moartea lui Pinelli. Publicarea revistei a început și din dorința de a oferi o formă organizată eforturilor de contracarare a dezinformărilor propagate de presa oficială cu privire la atentatele din Italia, atribuite în mod fals – așa cum s-a demonstrat ulterior – anarhiștilor. După primii ani, în care revista a fost gestionată colectiv, aceasta ajunge să fie administrată de cei care, mai târziu, în 1976, vor pune bazele Centrului de Studii Libertare. Pe lângă editura Elèuthera și arhivă au existat și alte inițiative foarte importante, chiar dacă astăzi ele nu mai există. Printre acestea se numără o librărie, dar și preluarea unor proiecte deja existente, cum ar fi revista *Volontà* sau editura Antistato, înființată imediat după război, în anii '40.

VORBIȚI DE DOUĂ EDITURI, DE FAPT, ELÈUTHERA ȘI ANTISTATO?

Antistato a fost o editură anarhistă militantă. În 1986, grupul care coordona activitatea editurii a decis să înceapă un nou proiect: au închis Antistato și au deschis Elèuthera. E vorba tot de o editură administrată de anarhiști, care însă funcționează pe piața de carte generală și încearcă să ajungă la un public mai larg, dincolo de mișcare, prin volume care, la bază, transmit idei libertare sau folosesc o metodologie ce poate fi considerată anarhistă: orizontală, antiautoritară etc.

CUM AȚI ADUNAT MATERIALELE PENTRU ARHIVĂ?

Primul fond al arhivei a fost donat de Pio Turrone, care a înființat

și editura Antistato. Turrone era un militant din vechea generație. A trăit perioada fascismului, a luptat în Spania, a fost prieten apropiat cu Camillo Berneri și, de asemenea, l-a cunoscut pe Nestor Mahno, pe care l-a întâlnit în exil, în Franța. De altfel, Turrone a desfășurat o activitate antifascistă intensă în Franța, unde i-a întâlnit pe mulți dintre anarhiștii aflați în exil. Deși nu este o figură foarte prezentă în istoriile „oficiale” ale anarhismului, rolul lui Turrone a fost crucial în acea perioadă, mai ales pentru mișcarea antifascistă italiană. Când a revenit în Italia, a fondat împreună cu alți tovarăși editura Antistato. În 1976, a lăsat colecția de cărți și editura în grija grupului din Milano, în același an fiind înființată și arhiva. Un alt nucleu al arhivei l-a reprezentat biblioteca cercului anarhist *Ponte della Ghisolfia*, fondat de același grup din care făcuse parte și Giuseppe Pinelli. De altfel, acesta din urmă era cel care se ocupa efectiv de bibliotecă.

De-a lungul anilor, am primit însă multe alte donații, atât din Italia, cât și din străinătate. De pildă, de la Michele Corsentino sau Luce

Fabbri, care la acea vreme trăia în exil, în America de Sud. Continuăm să primim și azi donații importante pentru arhivă. Ultima a venit de la istoricul Claudio Venza din Trieste, specializat în istoria Spaniei și a Războiului Civil. În același timp, nu ne bazăm doar pe donații pentru colecțiile arhivei. Căutăm constant materiale relevante, pe care mai apoi încercăm să le achiziționăm.

ORGANIZAȚI ȘI EVENIMENTE SAU ACTIVITĂȚI SPECIALE LEGATE DE MATERIALELE DIN ARHIVĂ ORI DE ANUMITE TEME? E CUMVA ȘI ASTA O PARTE IMPORTANTĂ A ACTIVITĂȚII VOASTRE?

Arhiva a organizat numeroase conferințe sau prezentări publice. Din anii '70 până astăzi am organizat constant întâlniri, deși formatul lor s-a schimbat în timp. La început erau mai mari și mai bine focalizate pe anumite subiecte. Între 2008 și 2018, am organizat conferințe aproape în fiecare an, de multe ori în colaborare cu Ateneo degli Imperfetti, cu care avem o relație strânsă. În acea perioadă am găzduit patru sau cinci conferințe. După 2019, frecvența evenimentelor a scăzut. Facem mai degrabă lucruri punctuale, legate de proiecte specifice. De exemplu, la cincizeci de ani de la moartea lui Giuseppe Pinelli, cu ocazia digitalizării fondului care-i este dedicat, am organizat o întâlnire dedicată „strategiei tensiunii”.²³

23. „La strategia della tensione” a constat într-o serie de atentate, acțiuni violente și manipulări mediatice făcute pentru a crea panică și tensiune în societate. Petrecute începând cu anii '70, aceste acțiuni erau menite să discrediteze stânga și să justifice represiunea statului împotriva acesteia.

Din când în când colaborăm și cu școli și universități din Milano, unde susținem întâlniri educative. Am renunțat în mare măsură la formatul clasic al conferințelor internaționale, cu public și paneluri, nu doar din cauza pandemiei, ci și pentru că acest tip de eveniment nu prea mai funcționează. Reflecția asupra anarhismului se exprimă prin alte forme, astfel că și noi încercăm să găsim formule mai potrivite cu timpurile. Există și o nouă generație de tineri care nu cunoaște prea bine istoria mișcării. În același timp, noi încercăm mereu să ieșim din cadrul strict al mediului anarhist. Sigur, uneori organizăm întâlniri mai „de nișă”, pe teme precum post-anarhismul, dar în general ne adresăm și publicului larg. Când a murit David Graeber, de exemplu, am organizat o seară de lecturi și muzică, într-un spațiu din Milano, la care au venit foarte mulți oameni care nu făceau parte din mișcare. La fel, am organizat lecturi dedicate lui Élisée Reclus, un clasic al gândirii anarhiste, cu destul de mult succes, s-ar putea spune. Încercăm mereu să creăm punți și legături cu oameni care vin din alte lumi, din alte medii.

CUI VĂ ADRESAȚI CA ARHIVĂ? CINE VĂ FOLOSEȘTE MATERIALELE?

Pentru că avem câțiva profesori universitari care cunosc arhiva, vin să ne caute destul de mulți studenți.

Responsabilii atentatelor din perioada „strategiei tensiunii” din Italia s-au dovedit însă că au fost grupuri de extremă dreaptă, uneori cu legături cu serviciile secrete și cu elemente ale aparatului de stat. (n.n.)

Mai ales cei care lucrează pe subiecte legate de anarhism, istorie sau gândire politică. Dar primim și cercețatori, scriitori, jurnaliști. Publicul e mai degrabă specializat. Uneori primim solicitări și de la alte arhive care ne cer materiale sau informații pe o temă anume. Și, desigur, vin și „oameni obișnuiți” care descoperă, de exemplu, că bunicul lor a fost anarhist și vor să afle mai multe.

CUM VĂ FINANȚAȚI ACTIVITĂȚILE?

Totul este autofinanțat, nu depindem de nimeni din acest punct de vedere. Evident, mare parte din bani îi primim din donațiile tovarășilor și celor care vor să sprijine munca noastră. Într-o mai mică măsură, banii vin din vânzarea de cărți. Însă editura e un proiect separat. Trebuie să precizez că tot materialul pe care îl digitalizăm și îl punem pe site este gratuit, accesibil tuturor, pentru uz necomercial. Funcționează în regim de *copyleft* sau licență *creative commons*.

CUM VĂ ORGANIZAȚI COLECȚIILE?

Principala noastră grijă, atunci când catalogăm cărțile și le punem pe raft, e să folosim cât mai eficient spațiul pe care-l avem la dispoziție (și care nu e unul foarte mare). Asta înseamnă că nu există o separare tematică strictă în bibliotecă. În schimb, în catalogul online există etichete: încercăm să legăm cărțile de teme, perioade, contexte specifice, astfel încât să nu fie doar un titlu, ci să capete și un cadru interpretativ. În ceea ce privește fondurile de arhivă, donațiile le păstrăm separat: avem fondul „Venza”, fondul „Pio Turrone”, „fondul „Farinelli”, „Luciano Lanza” etc. Încercăm să conservăm ordinea sau unitatea originală. Dacă Pio Turrone și-a donat arhiva, ea rămâne distinctă, pentru a putea urmări originea documentelor. Nu e doar o chestiune tehnică de arhivare aici, ci și una istorică: vrem să rămână clar de unde provin aceste lucruri.

ÎN AFARA CĂRȚILOR PE CARE LE PUBLICĂ EDITURA, SCOATEȚI ȘI ALTE PUBLICAȚII?

Da, avem un buletin propriu. Dacă există un principiu care ne ghidează în activitatea noastră, acesta este „istoria de dedesubt”. Adică încercăm să vorbim despre militanți care nu sunt foarte cunoscuți. Credem că aceasta este adevărata istorie a anarhismului: oameni obișnuiți care au făcut lucruri extraordinare. Fiecare număr al buletinului e dedicat unui astfel de militant (mai mult

sau mai puțin) necunoscut. Mai ales femeilor, pentru că am observat că ele sunt rareori menționate, deși au avut un rol esențial în crearea și susținerea mișcărilor anarhiste.

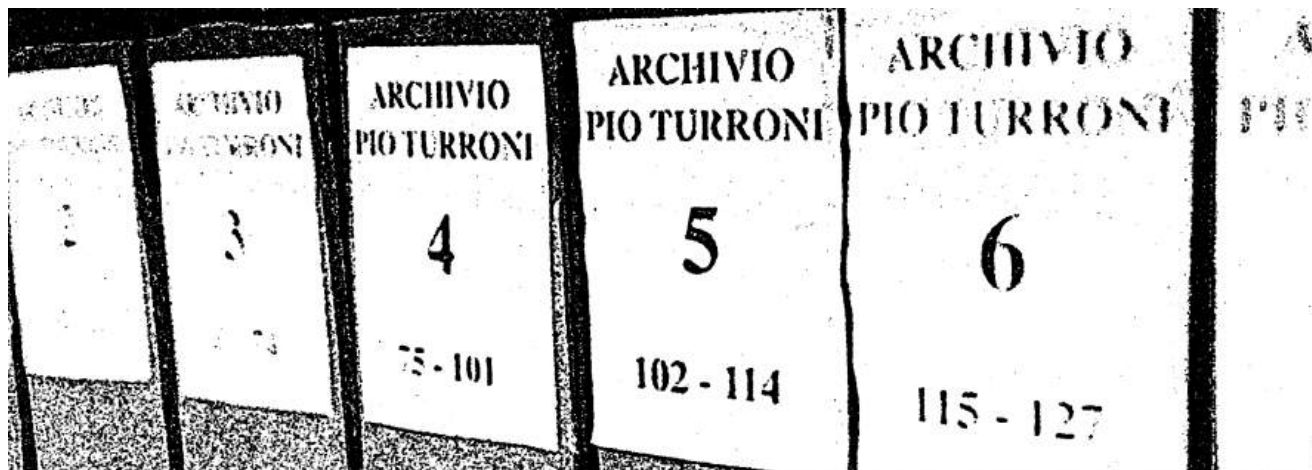
NE PUTEȚI DA CÂTEVA EXEMPLE DE DOCUMENTE APARTE SAU UNICE PE CARE LE AVEȚI ÎN ARHIVĂ?

Avem destule documente rare despre Errico Malatesta. De exemplu, singurul film în care apare Malatesta, la 1 Mai 1920, la Savona. Sau o poezie scrisă de un președinte al Italiei pentru un anarhist... Un caz cu adevărat unic, neobișnuit.

ÎNTR-ADEVĂR...

Cei doi se aflau împreună în detenție. Amândoi erau antifasciști. Așa s-au cunoscut Sandro Pertini – partizan și viitor președinte al Italiei – și Paolo Schicchi, anarhistul căruia i-a dedicat acea poezie. Un document cu adevărat surprinzător. De asemenea, avem *Enciclopedia* lui Reclus în 19 volume, primită din Statele Unite, primită de la niște anarhiști italieni care emigraseră acolo. În colecție se află și o lucrare a unui artist italian foarte cunoscut, Enrico Baj, care ne-a donat o piesă majoră dedicată istoriei lui Giuseppe Pinelli. Patrimoniul nostru este însă un patrimoniu documentar, nu

economic. Trebuie cercetat document cu document, scrisoare cu scrisoare, pentru a reconstrui istoria anarhismului în Italia. Noi nu vom reuși să facem asta în întregime, dar vrem să lășăm totul generațiilor viitoare, poate ei o vor face.

PERSPECTIVE ANARHISTE ASUPRA ISTORIEI

Pe 7 septembrie 2025, în cadrul Târgului Anarhist de Carte din Bologna, a avut loc o masă rotundă dedicată istoriografiei anarhiste, la care au participat atât reprezentanți ai diferitelor colective arhivistice liber-tare, cât și istorici ai anarhismului. Ca urmare a discuțiilor, colectivul CSL Pinelli a decis publicarea unui buletin tematic, reluând câteva dintre intervenții.

În completarea dosarului dedicat arhivelor anarhiste din acest număr, puteți citi două dintre aceste contribuții: una semnată de Łukasz Risso de la MayDay Rooms (o arhivă de tradiție din Londra), și cealaltă de Ruth Kinna, o importantă istorică a anarhismului.²⁴

PRACTICI ARHIVISTICE ȘI PRACTICI SUBVERSIVE. EXPERIENȚA MAYDAY ROOMS²⁵

de Łukasz Risso (MayDay Rooms)

Deși, adesea, arhivele tind să pună în prim-plan curentele intelectuale care au influențat mișcările radicale, ele păstrează totodată și memoria practicilor cotidiene – tacticile și strategiile – care au susținut aceste lupte. Pornim de la convingerea că transformarea socială devine posibilă atunci când grupurile marginalizate își pot cunoaște și spune propriile istorii „de dedesubt”. Colecțiile de arhivă reprezintă o formă de rezistență împotriva atacurilor asupra memoriei colective și a istoriei celor oprimați. Unul dintre scopurile lor este tocmai acela de a contracara narațiunile despre inevitabilitatea istoriei și de a combate astfel pesimismul politic, arătând că lupta e un proces continuu, niciodată întrerupt. În acest sens, arhivele nu sunt doar depozitare ale trecutului, ci pot deveni resurse

24. A se vedea și Ruth Kinna, *Guvernarea nimănui. Anarhismul în teorie și practică*, Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2019. O recenzie extinsă a ediției românești poate fi citită pe site-ul Biblioteca Anarhistă: <https://ro.theanarchistlibrary.org/library/a-ravasel-recenzie-guvernarea-nimanui-anarhismul-in-teorie-si-practica-de-ruth-kinna>.

25. Text tradus (și adaptat) din italiană. A se vedea Łukasz Risso, „Pratiche archivistiche per sovvertire il presente L'esperienza di MayDay Rooms”, în *Bolletino Archivio G. Pinelli*, nr. 65 (1), 2025:

17. Pagina web a arhivei: <https://maydayrooms.org/>.

vii. Ele funcționează ca un veritabil instrumentar social și politic, adunând laolaltă experiențe, idei și practici care pot fi redescoperite și reinterpretate în contexte actuale.

Experiența MayDay Rooms (o arhivă din Londra – n.n.) arată că arhivele radicale nu sunt simple colecții statice de documente, ci resurse dinamice, ancorate în prezent. O provocare importantă este aceea de a face ca aceste arhive să încorporeze politicile pe care le conservă, dezvoltând noi forme de difuzare, acces, cercetare și noi procese de educație colectivă. Munca arhivistică e direct legată de cheștiunea „perspectivei anarhiste asupra istoriei”. Deși acest demers este unul în esență colaborativ, imperfect și adesea haotic, el contribuie la deschiderea unor spații de gândire și acțiune hrănite de imaginație radicală și de opoziția critică față de relațiile capitaliste.

CÂTEVA REFLECȚII ASUPRA CERCETĂRII ISTORICE ANARHISTE²⁶

de Ruth Kinna

Într-un scurt eseu scris în 2012, am încercat să pun problema cercetării anarhiste, concentrându-mă în special asupra obiectivelor acesteia. În acel text, am împărțit întrebarea principală – „În ce anume constă cercetarea anarhistă?” – în trei interogații secundare:

- » Există modalități propriu-zis anarhiste de analiză istorică? Sau, cel puțin, mai deschise către gândirea anarhistă decât altele?
- » Cum a influențat studiul anarhismului modul în care înțelegem ideile și mișcările care se revendică de la acesta? Și care mai poate fi azi contribuția sa constructivă și critică?
- » Ce pot câștiga disciplinele de cunoaștere deja consacrate de pe urma unei abordări anarhiste?

26. Text tradus din italiană. A se vedea Ruth Kinna, „A proposito di ricerca anarchica”, în *Bolletino Archivio G. Pinelli*, nr. 65 (1), 2025: 18-19.

↑ May Day Rooms Londra

Nu cred că aceste întrebări epuizează integral problematica avută în vedere. Nu eram convinsă de acest lucru atunci și nu sunt nici acum. Aceste interogații s-au născut, mai degrabă, dintr-o urgență legată de reconstruirea trecutului anarhismului, o temă abordată, în diferite moduri, de toți autorii publicați în volum.²⁷

La acea vreme, mi se părea că anarhismul cunoștea o revenire în actualitate, fapt care influența

profund modul în care îi evaluăm trecutul. Influența poststructuralismului și renașterea interesului pentru abordările teoretice orientate spre studiul mișcărilor au contribuit, în schimb, la o anumită distanțare față de perspectiva istorică. Ce era în joc cu adevărat aici? Argumentul pe care l-am dezvoltat împreună cu Alex Prichard privea tocmai raportul dintre trecut, prezent și viitor. Subliniam faptul că anarhiștii au manifestat adesea o reticență în a se confrunta cu propriul trecut, acceptând adesea perspective critice incapabile să redea în mod adecvat

complexitatea, motivațiile și idealurile susținătorilor mișcării din secolul al XIX-lea.

În diferite relatări istorice deja clasice ale istoriei Europei, publicate după cel de-al Doilea Război Mondial (și mai ales după 1968), cheia de interpretare a anarhismului a fost cea a gestului subversiv, a utopismului, a eșecului revoluțiilor și a unei filosofii în esență fragmentare. Fără a încerca să banalizez dezbaterile din primele decenii ale secolului XXI, se poate totuși spune că, pe de o parte, se făcea apel la abandonarea ideilor depășite ale „bărbaților

27. Ruth Kinna (coord.), *The Continuum Companion to Anarchism*, Continuum, New York, 2012. Disponibil on-line aici: https://files.libcom.org/files/Ruth_Kinna_The_Continuum_Companion_to_Anarchism.pdf.

albi decedați”; iar, pe de altă parte, aceleași idei erau prezentate drept simple încercări de a conferi marxismului o aură rebelă. Într-un fel sau altul, concluzia era că nu rămânea prea mult de descoperit ori de recuperat. Drept urmare, „trecutul anarhist” putea fi respins în întregime, fie ignorându-i dimensiunea de clasă, fie etichetându-l în termeni critici ca „esențialist”, „raționalist”, „terorist”, „eurocentric”, „elitist”, „rasist”, „patriarhal” sau „revoluționar”.

Reluarea acestor reflecții este stimulatorie din punct de vedere intelectual, însă, în ansamblu, perspectiva mea nu s-a schimbat: practicile anarhiste nu pot decât să piardă atunci când trecutul este respins, indiferent de motivație. Revizuirea critică și valorizarea curentelor intelectuale, culturale, politice și sociale din trecut îmbogățesc înțelegerea prezentului și ne oferă instrumentele necesare pentru a imagina viitoruri posibile sau dezirabile.

Renunțarea la explorarea rădăcinilor anarhismului ne condamnă la un prezent etern, fără ieșire, lipsit de repere și de capacitatea de a imagina alternative. În aceste condiții, anarhismul riscă să se reducă fie la

câteva principii izolate, desprinse de realitate, fie la o critică teoretică a forțelor sociale și politice pe care, de-a lungul timpului, anarhiștii le-au studiat și prin intermediul cărora au reușit să mobilizeze grupurile marginalizate în lupta de rezistență.

Dezbaterea și-a pierdut astăzi o mare parte din forță, însă problema rămâne deschisă: istoria anarhismului este valoroasă în sine, dar ea privește întotdeauna și modul în care anarhismul se construiește pe sine. Deciziile privind cine sau ce să fie studiat, criteriile de includere, amplasarea cercetării, locurile unde căutăm și ceea ce aducem la lumină, toate sunt impregnate de o anumită concepție a tradiției și fac parte integrantă din articularea acesteia. Istoriografia anarhistă nu se poate dezvolta în afara istoriei anarhiste ca atare, pe care o povestește. Hotarele acestei istorii rămân, pe bună dreptate, un subiect constant de discuție. Din această conștientizare izvorăște însăși perspectiva anarhistă asupra istoriei.

DOSAR: PLANTE, CIUPERCI ȘI REZISTENȚĂ

„Plante, ciuperci și rezistență” (*Plants, Mushrooms and Resistance*) este o rețea informală, reunind persoane din diferite regiuni ale Europei (dar nu numai) pasionate de plante și ciuperci medicinale. Anul acesta a avut loc a doua întâlnire a rețelei. Prin aceste întâlniri ne dorim să învățăm unu de la altu și să aducem medicina pe bază de plante și ciuperci – și, într-un sens mai larg, îngrijirea colectivă – mai aproape de luptele din care facem parte fiecare dintre noi.

Plantele medicinale sunt medicamentele tuturor. Recunoaștem inegalitățile în ceea ce privește accesul la îngrijiri medicale, mai ales în cazul grupurilor marginalizate, cum ar fi persoanele trans sau persoanele fără documente. În culturile din care provenim multe dintre noi, această cunoaștere ancestrală a plantelor a fost distrusă de-a lungul timpului prin vânătorile de vrăjitoare și

prin distrugerea deliberată a legăturii oamenilor cu ecosistemul. Vrem să recuperăm toate aceste cunoștințe.

Pentru noi, medicina naturistă este profund politică. Ne opunem tendințelor consumeriste care comercializează medicamentele pe bază de plante în scopul profitului. Vrem să ne conectăm cu mediul înconjurător într-un mod semnificativ, care să nu se limiteze la consum și exploatare. La întâlnirile noastre, în cadrul atelierelor și sesiunilor de preparare a remediilor, folosim doar ingrediente vegane pentru că vrem să onorăm prietenii non-umani și să găsim alternative la exploatarea animalelor.

Luptăm împotriva autoritarismului și suntem anarhistu. Suntem persoane implicate comunitar și persoane nomade; practicante și autodidacte; artiste și artizane. Grădinărim și culegem. Oferim îngrijire și cercetăm. Ne organizăm

singure și vrem să preluăm controlul asupra propriilor noastre vieți și bunăstări, mai degrabă decât să ne bazăm pe stat sau pe diferite instituții.

Întâlnirile sunt spații de învățare unu de la altu și sunt organizate prioritarizând accesibilitatea financiară, autonomia și învățarea orizontală. Ne dorim ca oamenii să găsească aici inspirația pentru propriile lor colective și proiecte locale: clinici gratuite, rețele de solidaritate, grădini comunitare urbane și rurale, bănci de semințe, biblioteci comunitare. Posibilitățile sunt nelimitate.

Vrem să construim legături și rețele de sprijin, solidaritate și abundență. Prin ajutor reciproc creăm posibilități și devenim astfel mai puternice împreună, realizându-ne proiectele și viziunile, fie că e vorba de ajutor practic, material, sau de încurajare, schimb de cunoștințe ori experiență. Prin introducerea în mișcările noastre

PLANTS MUSHROOMS and RESISTANCE

Gathering for radical
herbalists & mycophiles?

5th-8th

of

CLUJ NAPOCA,
ROMANIA

JUNE 2025

radical_herbalism@riseup.net

a medicinei pe bază de plante și a sănătății holistice, precum și a strategiilor colective pentru o mai bună îngrijire a corpurilor și ființelor noastre și ale celorlalți – mișcări care sunt atât de des afectate de epuizare și traume –, contribuim la reziliența acestor mișcări. Lupta pentru libertatea tuturor este un element necesar al sănătății noastre colective. Acest lucru înseamnă abolirea complexului industrial-penitenciar, granițelor, structurilor hetero-patriarhale și altor orori pe care le vedem și le trăim în această lume.

Anul trecut (2024), am organizat un eveniment de patru zile la o fermă colectivă din sud-estul Austriei. Aproximativ cincizeci de persoane au participat la întâlnire și au susținut ateliere, au preparat

medicamente pe bază de plante, au cules plante medicinale, au gătit împreună și s-au cunoscut. Programul a fost foarte variat, incluzând un atelier de prim ajutor pe bază de plante medicinale, exerciții de consolidare a comunității, o discuție despre colonialismul din botanică, o piesă de teatru despre vrăjitorie, osteopatie DIY și multe altele.

În iunie anul acesta (2025) ne-am adunat la Cluj/Kolozsvár, în România. Locație ne-a oferit o perspectivă mai urbană. Am avut astfel ocazia să luăm legătura cu inițiative interesante din oraș, precum centrul comunitar a.casă, unde a avut loc întâlnirea, o cooperativă alimentară locală auto-organizată (coop), dar și o grădină și o livadă îngrijite de colectivul Cultivă Orașul. Au participat peste optzeci de persoane. Programul l-am făcut împreună, fiind chiar mai interesant și divers decât cel de anul trecut. Evenimentul a debutat cu o discuție despre medicina din plante și lupta împotriva represiunii, fiind prezentată traducerea în limba română a cărții lui Nicole Rose, „Plante medicinale anti-represiune” (*The Prisoner's Herbal*). Au urmat ateliere despre plante și ciuperci comestibile din oraș și din afara lui, despre plante pentru ameliorarea stresului, un atelier despre fermentare și prezentări despre folclorul plantelor medicinale. De asemenea, au fost create spații în care au putut fi împărtășite experiențe comune precum durerea cronică sau epuizarea, dar și experiențele persoanelor trans sau queer.

Dorim să rămânem deschis și flexibil în ceea ce privește organizarea și sperăm că vom crește împreună ca grup, rămânând fideli viziunii noastre radicale care poartă o profundă dimensiune comunitară și politică. Următoarea întâlnire va avea loc în vara anului 2026, undeva în Europa de Est.

Persoanele organizatoare

PLANTE MEDICINALE ÎMPOTRIVA REPRESIUNII

Întâlnirea din vară de la Cluj a fost deschisă cu o prezentare a traducerii românești a volumului *Prisoner's Herbal* de Nicole Rose, care a și participat on-line la discuție. Ea a vorbit despre propria experiență carcerală — cea care a inspirat-o să scrie cartea —, despre condițiile precare din penitenciare, despre neglijența medicală și despre felul în care betonul și zidurile groase rup oamenii de lumea vie. Și totuși, așa

cum sugerează chiar titlul volumului, plantele (medicinale) răzbat uneori și prin crăpăturile betonului. Nicole a vorbit apoi despre Solidarity Apothecary, inițiativa pe care a creat-o pentru a oferi remedii din plante celor afectați de violența statului: persoane aflate în procese, foști deținuți, familiile celor închiși, dar și mii de migranți și solicitanți de azil din zona Calais. Platforma găzduiește cursuri online dedicate plantelor

medicinale și stresului traumatic, precum și ateliere practice de preparare a remediilor. Însă, așa cum a subliniat Nicole, „soluția nu este fitoterapia în închisoare; soluția este să nu mai existe închisori”. Iar lupta anticarcerală începe, înainte de orice, cu grija și sprijinul acordate celor aflați înăuntru.

Violența statului modelează corpurile oamenilor. Recurgând la diferite forme de represiune, această violență este cu atât mai vizibilă în închisoare, unde neglijența medicală este mai comună decât îngrijirea. [...] În aceste condiții, devine important și reconfortant să cunoști și să beneficiezi de plantele medicinale. Acestea au un efect direct asupra suferințelor noastre, ne sprijină în bolile cronice și în cele acute. Pe lângă efectul medicinal, plantele ne ajută să ne relaxăm și să ne recuperăm. Plantele ne oferă tovarășie, mai ales într-un context marcat de violență, așa cum e închisoarea. Și, cel mai important, plantele sunt acolo când nu ai acces la alte medicamente sau remedii. Deși această carte este dedicată în primul rând persoanelor din închisori, ea nu le privește exclusiv pe acestea. Informațiile din carte pot fi utile tuturor „prizonierilor” din această lume, tuturor persoanelor care într-un fel sau altul au fost private de libertăți și sănătate, fie

din cauza statului, a capitalismului, a patriarhatului, a dezastrului ecologic sau altor traume trăite. Plantele descrise în carte sunt întâlnite la tot pasul, cel puțin în această regiune geografică, atât între zidurile închisorii cât și în afara lor, într-un oraș aglomerat sau la țară. Iar remediile recomandate, preparatele din plante, pot fi realizate cu resurse puține. (citată din „Cuvânt înainte”, ediția în limba română)

Statul și societatea — în România, dar nu numai — sunt tot mai militarizate, acomodând tot mai mult tendințele fasciste. Oricine li se opune e un potențial viitor „pușcăriaș”. Neoliberalismul ultimelor decenii a redus, pe de altă parte, drastic accesul la îngrijire medicală, mai ales pentru persoanele aflate deja în poziții de marginalizare și sărăcire. În aceste condiții, în detenție sau afară, cunoașterea unor remedii care pot ameliora o problemă de sănătate devine esențială. Plantele sunt acolo chiar și atunci când nu ai acces la medicamente sau la tratamente adecvate. Ele pot acționa direct asupra durerilor și suferințelor noastre, ne pot susține atât în bolile cronice, cât și în cele acute; ne pot ajuta să ne relaxăm, să ne reglăm corpul și să ne revenim.

În cadrul discuției s-a vorbit și despre necesitatea acestei traduceri în limba română, dar și despre ceea

ce i-a motivat pe cei care au avut această inițiativă

În 2024

am văzut clar dominația extremei dreapte în politică

și cum aceasta încearcă să preia discursul asupra „naturii” și „medicinii naturiste” într-o așa-zisă „chemare” la glia conservatoare;

am auzit cum sunt hărțuiți și închiși antifasciștii,

am privit cu disperare genocidul din Palestina,

am simțit cum se încinge pământul în dezastrul climatic pe care-l trăim

și ne-am reamintit că toate aceste fire se împletesc împreună, astfel că și luptele noastre împotriva lor trebuie să fie o luptă comună.

De aceea, în 2024, am hotărât să traducem în română **Prisoner's Herbal**, cartea lui Nicole Rose, în care se vorbește despre plante medicinale și îngrijiri, despre lupta împotriva opresiunii și solidaritatea anti-represiune, toate acestea prezentate într-un mod practic și accesibil.

Dacă dorești o carte pentru o persoană lipsită de libertate, poți scrie la adresa planteantirepresiune@proton.me. Varianta digitală se găsește, în schimbul unei donații care susține proiectul Solidarity Apothecary, pe: <https://solidarityapothecary.org/product/plantamedicinale/>.

DE CE UN SFAT AL BUCĂTĂRIILOR AUTONOME?

În cadrul întâlnirii de vară de la Cluj/Kolozsvár, „Plants, Mushrooms, Resistance”, a avut loc și un atelier extrem de interesant dedicat inițiativei Autonomous Kitchen Council (AKS) sau Sfatul Bucătăriilor Autonome (SBA). Mai jos puteți citi un text care prezintă, pe scurt, această inițiativă, istoricul ei și principiile după care se ghidează. Textul face parte dintr-o zină ce urmează să fie publicată în 2026, în care principiile și cadrul de organizare propus de AKS/SBA vor fi detaliate. Zina va fi disponibilă în mai multe limbi, inclusiv în română.

*

Organizarea Sfatului Bucătăriilor Autonome (SBA) s-a petrecut oarecum întâmplător. În februarie 2023, făceam parte dintr-un mic grup de apărătoare ale pădurii care au continuat discuțiile începute în primele zile ale mișcării Stop Cop City din teritoriile Mvskoke (sau așa-numita Atlanta, Georgia, S.U.A.). Am decis să scriem despre aceste dialoguri ca mod de-a o jeli și onora pe Tortuguita, o iubită tovarășx indigenă, queer și migrantx, care a fost ucisă pe 18 ianuarie 2023, apărând pădurea pe care o iubea atât de profund. Și ea a participat la aceste conversații.

La începutul lunii februarie, am scris un articol intitulat „Apărarea abundenței pretutindeni: un apel din pădurea Weelaunee către toate comunitățile”.¹ Textul parcurgea ceea ce învățasem de la pădure, de la abundența ei, unele de la altele, dar și ce aflatam despre legăturile existente între abolitionism, recuperarea pământurilor și un sistem bazat pe grijă. Toate aceste discuții își aveau rădăcinile în lupta Stop Cop City, crescând în spațiile de solidaritate pe care le-am creat în pădure. Articolul a fost publicat de CrimethInc în martie 2023.

În primăvara anului 2024, aceste conversații au ajuns până în Tennessee, determinându-ne să ne reimaginăm îngrijirea sistemică prin experiența Abundenței. În acel moment, toate participantele erau femei trans. Eram îngrijorate pentru siguranța și viitorul nostru, având în vedere starea țării și a lumii. Voiam să ne organizăm, nu doar ca să rezistăm, ci și pentru vindecare și bucurie. Simțeam, de asemenea, că, la fel ca multe alte grupuri marginalizate, eram adesea lăsate deoparte. Simțeam că îngrijirea și bunăstarea noastră erau compromise. Ne-am dat seama că apelul la „rezistență” avea nevoie de o noțiune care să-l întregască. Reflectând asupra structurilor de organizare, dinamicii de grup și modurilor de viață străvechi pe care le-am moștenit, modelate de Abundență, s-au conturat patru principii de organizare fundamentale. Credem că aceste principii sunt esențiale pentru orice efort colectiv de organizare:

- I. Structura flexibilă
- II. Rotație
- III. Solidaritate locală
- IV. Autonomie alimentară

Merită menționat faptul că toată lumea implicată în crearea cadrului SBA – de la participanții din iarna lui 2021 până la persoanele active astăzi – e mândră știind că a contribuit la o lucrare colectivă născută din dragoste. La acest proces au luat parte persoane

1. A se vedea „Defending Abundance Everywhere. A Call to Every Community from the Weelaunee Forest”: <https://crimethinc.com/2023/03/02/defending-abundance-everywhere-a-call-to-every-community-from-the-weelaunee-forest>.

The Autonomous Kitchen Council

din diferite geografii, cu identități și experiențe diverse, în frunte cu femeii trans și cis indigene, migrante și muncitoare.

Scopul acestei zine este să vă familiarizeze cu filosofia Abundenței, care stă la baza modului nostru de organizare și principiilor noastre, și să vă sprijine în cazul în care hotărâți să înființați un SBA alături de tovarășele sau vecinii voștri.

Având drept călăuză filosofia amintită mai sus, în vara lui 2024 am pornit la drum. Am traversat șase țări europene și șaisprezece orașe pentru a împărtăși munca noastră comunităților, colectivelor și grupurilor dispuse să asculte și să se implice. Pe parcursul acestui turneu am reușit să construim punți între noi și diverse comunități și colective din Europa. După încheierea călătoriei, am rămas în legătură cu multe dintre tovarășele întâlnite pe parcurs.

Vara trecută m-am întors în Europa, de această dată cu intenția clară de a porni procesul de creare a unei rețele. Am vizitat din nou șase țări și treisprezece orașe, susținând peste douăzeci de prezentări, discuții și ateliere despre filosofia și principiile SBA. Am inițiat, totodată, conversații despre felul în care comunitățile locale își pot întemeia propriile „sfaturi” sau despre cum ar putea integra aceste principii în activitățile lor curente. Punctul culminant al turneului a fost întâlnirea de la Basel, Elveția, unde persoane din Mexic, Franța, Germania, Elveția, Portugalia, Columbia, Olanda și S.U.A. s-au reunit pentru trei zile, la inițiativa tovarășilor elvețieni. Am pregătit mesele împreună, am gătit și am avut grijă de spațiile puse la dispoziție de minunatele noastre gazde, dar și unele de alții. Am încercat, de asemenea, să răspundem împreună la două întrebări, pe care vi le adresăm și vouă: Ce poate aduce comunitatea noastră acestei

rețele globale pe care încercăm să o construim? Și ce am vrea noi ca această rețea să ne ofere nouă?

Sămânța a fost aruncată, iar acum o rețea globală de mici sfaturi, împărtășind aceleași principii, a început să încolțească. Acestea sunt conectate printr-o fină țesătură — termen pe care îl preferăm celui de „networking” — de legături locale, regionale și interregionale. Noi „sfaturi” răsar în Europa și America. Grupurile dezvoltă o infrastructură relațională și instrumente educaționale menite să sprijine comunitățile care doresc să adopte acest cadru. Se conturează chiar și planul unei întâlniri internaționale a sfaturilor, care ar urma să aibă loc în Mexic, în vara anului 2026, întâlnirea fiind organizată de tovarășele mexicane.

Ne dorim ca acest cadru să prindă rădăcini în cât mai multe regiuni ale lumii și să rămână accesibil tuturor, nu doar celor mai privilegiați tovarăși din Nordul bogat. Într-o perioadă în care amenințările extractivismului, fascismului și colonialismului se intensifică pretutindeni, deopotrivă cu efectele schimbărilor climatice, iar luptele noastre se întrepătrund tot mai strâns, e nevoie să ne imaginăm forme de organizare care să pună în centru comunitățile istoric marginalizate. Comunități care să nu fie reduse la un rol simbolic, de fațadă, sau la poziția de beneficiare ale carității, ci să fie recunoscute ca participante active și ca adevărate călăuze ale acestor lupte. Vorbim despre persoanele apatride, despre migranți, comunități indigene și rasializate, despre toți cei afectați de sărăcie, despre femeile trans și cis, despre persoanele queer și cu dizabilități.

Cum putem însă face acest lucru?

Credem că rețeaua sfaturilor autonome oferă un model organizațional suficient de solid pentru a ne permite să avem grijă de membrii propriilor comunități, dar și să

ne amplificăm vocile în structuri mai mari. În același timp, acest cadru poate sprijini consolidarea unei culturi a siguranței și abordarea problemelor organizaționale comune — epuizare, dezangajare sau acapararea puterii — reducând totodată tendințele ierarhice și individualiste. Mai presus de toate, credem că poate stimula procese colective și o cultură profundă, centrată pe conexiune — cu pământul, cu ceilalți, cu spațiile pe care le locuim —, inspirând totodată noi moduri de a relaționa cu resursele și cu lumea din jur.

Această zină reprezintă invitația noastră de a vă alătura rețelei globale a Sfaturilor Bucătăriilor Autonome, care continuă să crească. Ne dorim să inspirăm comunitățile și organizatorii să abordeze în mod activ conceptele propuse, să le insuflă entuziasm pentru dezvoltarea unor structuri bazate pe grijă, în colaborare cu cele cu care vă organizați sau cu care conviețuiți. În același timp, încurajăm promovarea și celebrarea spațiilor comunitare și a Rețelelor Sacre ale Abundenței din regiunile voastre.

Sperăm că vă veți alătura rețelei noastre și aspirațiilor noastre colective de a reimagina viața, de a organiza schimbarea și de a canaliza aceste energii pentru transformări revoluționare, călăuziți de puterea și magia Abundenței.

Pentru Rețeaua Globală a Sfaturilor, Abundia

CIULINII ȘI REZISTENȚA „BURUIENILOR”

Începând cu secolul al XIX-lea, în literatura științifică din România, discuțiile despre diferitele specii vegetale precum scaiul, ciunăfaia, volbura, luminița sau cuscuta au ajuns să reflecte temerile antropocentrice locale, stereotipurile rasiale și antisemite, viziunile clasiste și patriarhale, acestea fiind însă proiectate asupra plantelor. În jurul anilor 1880, după ce insecta cunoscută sub numele de filoxeră a decimat podgoriile din România, anumite plante au fost la rândul lor portretizate drept amenințări la adresa proprietății private, a pășunilor, a agriculturii și, nu în ultimul rând, a profitului. Toate acestea au coincis cu intrarea în vigoare a așa-zisei „legi asupra străinilor și vagabondajului” din 1881. Legea nu-i viza doar pe anarhiști sau pe socialiștii revoluționari, considerați la rândul lor „plante exotice” și amenințați cu expulzarea, ci a afectat și comunitățile de romi nomazi și populația evreiască din țară.

Tratatele de botanică oficiale, redactate în prima parte a secolului al XX-lea de Dimitrie Grecescu, Alexandru Borza și Iuliu Prodan, au identificat diferite plante ca fiind „oaspeți nechemați”, „nedorite”, „prototipul proletarilor” sau „invazive”. În viziunea acestora, plantele „invadau” și „sugrumau” culturile „naționale”. Totodată, o parte dintre acești autori nu numai că au exclus contribuția botanistelor locale, precum Olga Malinescu, la dezvoltarea științei, dar în același timp au transpus concepte științifice și ecologice legate de hibridizarea plantelor în politici eugenice și rasiale îndreptate împotriva minorităților.

Pe de altă parte, studiile științifice contemporane au arătat faptul că împărțirea binară a plantelor în specii „native” și „invazive” este arbitrară și că această diviziune ascunde, de fapt, nu numai o viziune antropocentrică, ci și contribuția ecologiei la colonialism, fiind cel mai adesea coincidentă cu promovarea eugenismului și a politicilor xenofobe, anti-imigrație. De asemenea, aceleași cercetări au arătat faptul că multe dintre aceste specii de plante depind de activitățile umane și că, în cele mai multe cazuri, ele s-au răspândit în urma unor schimbări cauzate de războaie,

diferite epidemii ori de transformări din cadrul sistemului capitalist.

SCAIUL ÎMPOTRIVA GRANIȚELOR

Pe parcursul secolului al XIX-lea, puține plante erau la fel de faimoase precum taxonul *Xanthium*, cu cele două varietăți ale sale, *Xanthium spinosum* și *Xanthium strumarium*. Deoarece planta a devenit celebră pentru capacitatea sa remarcabilă de a traversa numeroase granițe, botanistul și directorul Grădinii Botanice din Kolozsvár/Cluj, Vincze von Borbás, a numit planta *Xanthium spinosum* drept prima „cetățeană globală”. Observată în diferite regiuni din Europa, Asia, Australia și Africa, planta a reprezentat o sursă continuă de dezbateri printre botaniștii europeni care au încercat să-i stabilească

TISTELSKRÄPPA, *XANTHIUM SPINOSUM* L.

originea, speculând astfel că sursa răspândirii ei s-ar fi aflat fie în America de Sud, fie în stepele din sudul Rusiei.

În Principatele Române, *Xanthium spinosum* a fost înregistrată pentru prima dată de botaniștii din Moldova în 1819 și identificată prin denumirile populare de „holeră”, „choleră”, „cornută”, „ghimpe” sau „scaete muscălesc”. Denumirea de „scai muscălesc” i-a fost atribuită după încheierea Războiului ruso-turc în anul 1829. De altfel, botaniștii au speculat că planta s-a răspândit prinzându-se de coada cailor folosiți în timpul războiului sau atașându-se de roțile noroioase ale trăsurilor. În același timp, răspândirea plantei a coincis și cu izbucnirea holerei, motiv pentru care țăranii din Moldova au poreclit-o „holeră”, folosind-o ca remediu medicinal tocmai împotriva holerei.

În jurul anilor 1830, *Xanthium spinosum* s-a întovărașit cu un alt companion non-uman căruia îi plăcea să se joace în soluri noroioase. Se pare că, după experimentele de hibridizare între porcii din Serbia și Ungaria, care au rezultat în apariția porcul de Mangalița, acesta, împreună cu oile care ieșeau la păscut, ar fi ajutat la răspândirea scaietelui în fiecare colț al Imperiului Austro-Ungar. Astfel, printr-un nou proces fitoanthropomorfic de nationalizare și ierarhizare a naturii, Borbás Vincze susținea că planta „a devenit copilul timpului său” și că „s-a maghiarizat ca fiind sârbă”. Prin urmare, planta a devenit cunoscută sub numele de „scaiul sârbesc” (*szerbtövis*). Ea și-a câștigat, și de această dată, reputația de „flagel național”, fiind acuzată că distruge culturile locale, apicultura și peisajul natural. Chiar dacă inițial a fost numită „buruiana libertății” sau „scaietele lui Kossuth”, curând a dobândit diverse denumiri care reflectau prejudecățile și stereotipurile împotriva minorităților etnice din imperiu, precum românii, romii sau șvabii.

Nu în ultimul rând, în anul 1859, Asociația Economică din Transilvania, întrunită la Kolozsvár/Cluj, a trimis o scrisoare autorităților imperiale îndemnându-le să ia măsuri pentru eradicarea plantei. Astfel, o serie de acte legislative din 1882 și 1888 au fost dedicate special „scaiului sârbesc”, culminând cu „legea privind agricultura și poliția terenurilor”. Toate aceste acte nu au avut însă niciun efect. *Xanthium* a continuat să reziste, să se adapteze și să se „plimbe” în toată Europa, supraviețuind până în zilele noastre.

ANTISEMITISM, MILITARIZARE ȘI REZISTENȚA „BURUIENILOR”

Revenind la textele de botanică și ecologie, numeroase tratate care se ocupau de studiul plantelor au adoptat un limbaj militarist când venea vorba de „buruieni”. Totodată, studiile de fitosociologie apărute după Primul Război Mondial, care analizau diferitele asocieri între plante, s-au suprapus peste discursuri anticomuniste, eugeniste, patriarhale și antisemite. Articolele semnate de botanistul și conservacionistul Alexandru Borza arătau cum o serie de plante precum nalba rotundă, urzica, cicoarea, morcovul sălbatic, scaiul voinicului sau loboda ar fi dăunătoare celorlalte specii. Când venea vorba de luminiță (*Oenothera biennis*), Borza afirma că „într-atât s-a încetățenit la noi această buruiănă, care poate fi foarte neplăcută dacă se înmulțește prea tare, încât nici nu ne-ar veni în minte că avem de-a face cu o vinitură, cu un oaspete nechemat al florei noastre”. Într-un alt studiu, Borza nota că, prin diferite asociații vegetale, plantele vor să stabilească o „dictatura a proletariatului”. Astfel, la mai puțin de un an după ce armata română ocupa Budapesta cu pretextul de a o „elibera” de comunism, Borza identifica un soi de „bolșevism în natură”, afirmând că:

Și câtă imoralitate poate descoperi ochiul treaz al floristului în această societate! Iată, chiar aici surprinzi **centaureele** cum, urmând morala nouă bolșevică, nu respectă modul legitim de înmulțire, reproducându-se, adică indivizi din aceeași specie. Tot al doilea exemplar este un hibrid ori bastard, născut din dragoste liberă, **centuræ** îndurată cu pseudophrygia, stenolepis cu banatica și multe alte combinații nelegiuite. Ce Sodomă și Gomoră!

Pe de altă parte, când vine vorba de studiul asociațiilor de plante și de rezistența acestora la intervențiile umane, botanistul Iuliu Prodan, de altfel coleg cu Alexandru Borza, identifică și el „scaiului măgărescu” (*Onoportum acanthium*) ca fiind „prototipul proletarilor”, atribuindu-i calități negative și genizând planta.

[Scaiul măgăresc] rezistă la bruma din noiembrie, la vifore, ploii reci, vânt, praful gros de pe marginea drumului care îi acoperă trupul, îl suportă cu ușurință, pe când altor plante le cauzează moartea. El însă rămâne sănătos și luptă cu încredere mai departe, pentru a-și susține viața. Animalele îl ocolesc, insectele nu îl atacă. Nu îl supără nici măgarul al cărui nume îl poartă. Uitat de toată lumea, trăiește fericit, întovărașit de proletari tot atât de rezistenți și nepăsători față de tempestații și ocoliți de animale ca holera (*Xanthium spinosum*), scaiul (*Cardus acanthoides*),

↑ Octav Băncilă, **Țăran pe gânduri** (1910)

brusturul (**Lappa**), pălămida (**Cirsium arvense**). În râvna de a duce o viață mai bună, într-un pământ mai fertil și mai curat de concurenți, își părăsește tovarășii și năpădește uneori culturile de porumb de prăsilă, unde la început își găsește condițiuni bune de încolțire și chiar de trai, dacă porumbul e rar.

În aceeași perioadă, la recomandarea botaniștilor, numeroase intervenții guvernamentale dezvoltă un limbaj al militarizării față de buruieni, echivalându-le, în termeni abiliști, cu țăranii „leneși” care, după părerea autorităților, nu ar fi fost dispuși să muncească pământul. Spre exemplu, în anul 1929, Ion Mihalache explică cum anumite buruieni cauzează pagube țăranilor și implicit economiei statului. Astfel, Mihalache le cere țăranilor să se mobilizeze ca pentru un război:

Nu-ți lăsa hoțul în casă! Trebuie să sărim cu toții, ca la război, să distrugem „inamicii câmpului”, mărăcinele și bălăria. Să facem, cum se zice, „mobilizare generală” și să dăm „Atacul pe tot frontul”. [...] Puneți mâna oameni buni și săriți, cu plugul, cu sapa, cu lopata și focul și distrugeți bălăriile și mărăcinii. Iarba rea din holdă piară, piară mărăcinii din țară!

BOTANICĂ POPULARĂ, LITERATURA ȘI „CIULINII BĂRĂGANULUI”

Pe de altă parte, cunoștințele botanice populare, atât din România, cât și din Imperiul Austro-Ungar, dezvăluie legăturile de cooperare mutuale care existau între oameni, ciulini și polenizatorii non-umani, cum ar fi păsările și albinele. De exemplu, una din asociațiile rurale pentru protecția animalelor, înființată în anul 1898 într-un liceu din satul Jugur (Județul Muscel), a propus — chiar dacă la acea vreme argumentul venea dintr-o perspectivă utilitaristă — asigurarea unei vieți mai bune pentru animalele din gospodărie, dar și pentru păsări și insecte. În mod similar, broșurile rurale despre protecția păsărilor subliniau faptul că sticletele (*Carduelis carduelis*) se hrănesc cu semințele de ciulin (*Carduus nutans*), care nu ar avea nicio importanță pentru țărani. Multe păsări granivore „plivesc” în felul lor, colectând semințele care se dezvoltă pe câmpurile agricole. Se credea că însăși denumirea de sticlete ar fi provenit de la scaiete, așa cum și denumirea franceză dată acestei păsări derivă

din *chardon* (ciulin). Astfel, pasărea poartă numele plantei ale cărei semințe le caută.

La fel, o parte dintre țărani din Imperiul Austro-Ungar refuzau, se pare, să rupă scaii, recunoscându-le astfel rolul important în lanțul de întrajutorare cu alte specii non-umane. După cum relatează Borbás Vincze:

I-am spus păstorului: de ce nu distrug numeroasele plante de scaiete ca scaiul ț*** (*Xanthium strumarium*) și scaiul sârbesc din jurul fântânii, care au crescut înalte și s-au întins pe câmpuri întregi în acel pământ bun? „Lasă-l, domnule”, a fost răspunsul, iarba bărboasă (*Panicum crus galli*) și alte ierburi nu vor rămâne slabe în umbra ei, astfel vitele să-și poată îndulci măcar gura chiar și atunci când soarele va fi ars toată iarba în alte părți.

Ciulinii au influențat atât arta, cât și literatura politică locală, după cum reiese din volumul dedicat rășcoalei țărănești din 1907 și publicat de Panait Istrati. Acesta înfățișa ciulinii ca pe niște tovarăși ai eliberării, iar pe așa-numiții „ciulini umani”, aflați la cârma țării, ca simboluri ale opresiunii politice. Pentru Istrati, „ciulinii nu erau decât vis și îndrăzneală, o invitație să schimbi ceea ce ai cu ceea ce ai putea să ai, fie chiar mai prost. Ori, nimic nu-i mai rău decât să putrezești locului, atunci când iubești întreg pământul.”

Un alt exemplu poate fi regăsit în scrierile de popularizare a științei semnate de geologul Ion Simionescu, care afirma că „în Bărăgan [ciulinii] sunt la ei acasă”. Mai mult, după o vizită în satul Ciulnița, în 1923, Simionescu a oferit o perspectivă autoreflexivă, fitoantropomorfică și mai mult decât

umană asupra ciulinilor pe care i-a întâlnit, descriindu-i astfel:

Se crede că această plantă nu are simțire, nici mișcare. De sentimente nici vorbă. Și, cu toate acestea, privind cu atenție florile de ciulini, oricât de grele ar fi lanțurile tradiției, nu poți să le negi nici veselie, nici griji, nici bucuria clipei. [...] E atâta mobilitate, încât poți vorbi de neastâmpăr [...]. E viața plăcerii în toi. Roiesc gândăceii smălțuiți, musculițe abia vizibile sau câte un fluture care din zbor, ca vânturelul, își întinde trompa între flori. [...] E viața omenirii, restrânsă în grămada de ciulini.

Pe scurt, mișcarea și rezistența speciilor vegetale precum scaii sau ciulinii face parte din procese mai complexe de adaptare, autonomie, mutualism, transformare și evoluție. Accentul pus de botaniști pe protejarea plantelor „native” nu a vizat doar conservarea mediului înconjurător, ci și promovarea unui sentiment de „puritate” și „autenticitate” legat de crearea unui peisaj așa-zis „național”. Conceptul de „nativ” e, ca atare, o construcție umană și, în cele mai multe dintre cazuri, exclude istoriile migrației, colonialismului, sclaviei și ale altor transformări care au afectat ecosistemele globale. Toate aceste viziuni rasiale și antropocentrice au creat noi ierarhii între specii și au justificat, totodată, sistemele de dominație, control și exterminare. Cu toate acestea, diferitele „buruieni” au continuat să reziste, indiferent de modul de intervenție și substanțele chimice folosite împotriva lor, continuând să formeze „asociații vegetale” și să fie un obstacol și o amenințare în fața transformărilor capitaliste.

SURSE

- Alexandru Borza, „Oaspeti nechemăți în flora noastră”, *Unirea*, anul XXVI, nr. 1 (1917).
- Alexandru Borza, „Bolșevismul în natură”, *Transilvania*, an LI, nr. 11 (1920).
- Banu Subramaniam, „The Aliens Have Landed! Reflections on the Rhetoric of Biological Invasions”, *Meridians*, vol. 2, no. 1 (2001): 26-40.
- Borbás Vincze, „A szerbtövis hazája és vándorlása”, *MTA Matematikai és Természettudományi Közlemények* 25 (1893): 487-580.
- Ion Mihalache, „Stârpiți măracinii și bălăriile!”, *Dacia*, anul 16, nr. 195 (1929).
- Ion Simionescu, „Ciulnița”, *Viitorul*, august, anul 18, nr. 5230 (1925).
- Iuliu Prodan, *Buruienile vătămate semănăturilor fânețelor și pășunilor. Mijloace întrebuințate pentru combaterea și distrugerea lor* (Cluj: Tipografia Națională, 1946).
- Nicolae Leon, *Istoria naturală a poporului român* (București: Inst. de arte Grafice Carol Gobl, 1903).
- Panait Istrati, *Ciulinii Bărăganului* (București: Editura Tineretului, 1957).

DICȚIONAR: CÂTEVA CERCURI ȘI GRUPURI LIBERTARE DIN ROMÂNIA

CERCUL SOCIALIST DIN IAȘI. Începuturile „cercului socialist din Iași” sunt legate de venirea lui Zamfir Arbure în oraș. Acesta fusese rugat de Mihail Bakunin să organizeze contrabanda de literatură revoluționară din Elveția în Imperiul Rus. Una dintre aceste rute trecea prin Moldova. Eugen Lupu, pe atunci student la Iași, l-a ajutat pe revoluționarul basarabean să găsească o rută sigură peste Prut. Tot el a început să răspândească broșuri anarhiste printre studenții ieșeni, inclusiv textele lui Kropotkin și Reclus.

Pe lângă Zamfir Arbure Ralli, dintre mentorii „bakuniniști” ai cercului ieșean se remarcă și doctorul Nicolae Russel (activ între 1879–1881). Supranumit și „doctorul american”, acesta era notoriu în Iași pentru convingerile sale politice anarhiste. El se număra printre „nihilisti” din Imperiul Rus care se refugiaseră în Principate. Casa sa din Iași era un loc de întâlnire pentru studenții socialiști, găzduind discuții aprinse. Pe lângă activitatea medicală, Dr. Russel se ocupa, bineînțeles, și de contrabanda cu literatură revoluționară peste Prut. Din grupul adunat în jurul „doctorului american” făceau parte frații Nădejde (Ioan și Gheorghe), Sofia Nădejde și Constantin Mille. La acea vreme, socialiștii ieșeni înclinau, după propriile lor mărturii, către anarhism. Ulterior, mulți dintre aceștia au îmbrățișat calea social-democrației, influențați, printre alții, de Constantin Dobrogeanu-Gherea. Cercul socialiștilor ieșeni s-a aflat la originea primei reviste socialist-anarhiste din România, *Besarabia* (1879), dar și a revistei științifico-literare *Contemporanul*, apărută în 1881. În același an, 1881, la presiunea ambasadei ruse, doctorul Nicolae Russel a fost expulzat din țară, ajungând ulterior în Hawaii, Filipine, Japonia și China.

GRUPUL REVOLUȚIONAR ROMÂN (1883). Cercul era format din studenți români aflați la studii în Occident, mai întâi la Paris și apoi la Bruxelles. Aceștia erau, se pare, atrași mai degrabă de agitatorii anarhiști, pe care îi considerau mai îndrăzneți și mai demni de imitat.

Printre membrii cercului se numărau Gr. Maniu (tatăl poetului Adrian Maniu), Constantin Mille (unul dintre socialiștii anarhiști ieșeni), Vintilă și Horia Rosetti, Al. Bădărău, M. Săulescu și V. G. Morțun.

Grupul s-a aflat la originea revistei *Dacia viitoare*. Apărută la Paris și Bruxelles în 1883, publicația avea o orientare revoluționară. Datorită textelor anti-imperialiste publicate în revistă, care atrăgeau atenția asupra situației românilor din Transilvania, *Dacia viitoare* a fost interzisă în Imperiul Austro-Ungar. Proiectul politic al redactorilor, care se poziționau, totodată, împotriva monarhiei autohtone, era acela al unei federații a comunelor, pe model „bakuninist”. Programul a fost scris de Gr. Maniu, căruia îi aparține și îndemnul „Nu-ți schimba stăpânii, caută să rămâi fără de stăpân!”, apărut într-o broșură publicată în 1882 și intitulată *Opt scrisori către țărani*. Un alt program, detaliind doctrina anarhistă, a apărut în paginile revistei *Dacia Viitoare* în 1883, dar și sub formă de manifest la Iași.

GRUPUL REVOLUȚIONAR ROMÂN DIN NEW YORK

(SUA) a fost înființat de anarhiști originari din România. Această inițiativă a apărut în contextul migrației semnificative a muncitorilor evrei din România către Statele Unite. O mare parte dintre ei a ales drumul emigrării din cauza antisemitismului, a condițiilor de muncă precare și a sărăciei. Acești muncitori erau deja familiarizați cu ideile anarhiste, fiind abonați sau colaboratori ai *Revistei Ideei*, pe care au continuat să o răspândească printre muncitorii de limbă română din S.U.A. Totodată, ei au continuat să trimită materiale pentru publicare în *Revista Ideei*. Nathan Finkelstein a scris, de pildă, despre organizarea sindicală din America și comemorările Comunei din Paris din 1903; Alex. Lebovici a trimis materiale despre anarhiștii din New York; O. Leonard a semnat un articol despre presa anarhistă americană, iar James Loebner a trimis notițe privind mișcarea muncitorească din Chicago ș.a.m.d. Deși numărul de exemplare expediate din România

era limitat, *Revista Ideei* a circulat intens printre cititorii de limbă română din Statele Unite, audiența reală a publicației fiind mult mai mare decât numărul abonaților oficiali.

CERCUL ANARHIST DE LECTURĂ DIN CÂMPINA a fost înființat oficial la 18 martie 1903. Această dată nu a fost aleasă întâmplător, marcând comemorarea Comunei din Paris, un eveniment cu o puternică încărcătură simbolică pentru mișcarea anarhistă. La ceremonia de deschidere a participat și Panait Mușoiu, o figură importantă a anarhismului din România, invitat ca oaspete și vorbitor.

Printre membrii activi și dedicați ai acestui cerc de lectură se numărau Dumitru Aricescu, Maria Aricescu (partenera de viață a lui Ștefan Gheorghiu), Ion Rădulescu (zis și Chiturga) și Gheorghe Mușoiu, fratele lui Panait Mușoiu.

Activitatea principală a grupului consta în întâlniri regulate, în cadrul cărora membrii distribuiau publicații libertare, inclusiv *Revista Ideei*, precum și alte scrieri de popularizare a ideilor revoluționare în rândul muncitorilor din fabricile și exploatarea de țigări locale.

La acea vreme, Câmpina era un centru industrial în plină dezvoltare, atrăgând numeroși muncitori. Regiunea Văii Prahovei era, de altfel, considerată un important centru al mișcării muncitorești revoluționare. Influența anarhistă era puternică printre aceștia. Solidaritatea muncitorilor din Câmpina s-a manifestat concret în timpul răscoalei țărănești din 1907, când aceștia au forțat, prin sabotaje, întârzierea trupelor trimise împotriva țăranilor. Această acțiune directă reflecta spiritul radical al muncitorilor din Câmpina. Ștefan Gheorghiu, un important militant sindicalist, a propus la un moment dat chiar înființarea unei „școli muncitorești raționale” în Câmpina, inspirată de ideile pedagogului anarhist spaniol Francisco Ferrer y Guardia.

SOCIETATEA ROMÂNĂ DE LECTURĂ DIN BUDAPESTA (1903-1904?). O primă inițiativă de constituire a unui cerc de lectură i-a aparținut lui H. Rosenzweig, un bun propagandist și organizator în rândul muncitorilor, precum și contributor la *Revista Ideei* a lui Panait Mușoiu.

În 1903, Rosenzweig a fost expulzat din Cernăuți și s-a refugiat la Budapesta, unde și-a și găsit de lucru. Într-o scrisoare adresată lui Panait Mușoiu, el menționa că în capitala Ungariei se aflau numeroși români,

fapt care îl făcea încrezător că va reuși să organizeze un cerc de lectură al muncitorilor de limbă română. Activitatea grupului ar fi inclus organizarea de întâlniri și redactarea unui jurnal în limba română, la care a contribuit și Rosenzweig. Publicația a avut însă doar trei numere, toate confiscate de poliția maghiară. La începutul anului 1904, Rosenzweig a fost expulzat și din Ungaria.

În 1905, un anume Armand Manteau a reluat inițiativa. Stabilit la Budapesta, el a adunat mai mulți muncitori români, care s-au organizat într-un nou cerc de lectură. Manteau i-a scris lui Panait Mușoiu solicitând *Revista Ideei* și alte publicații editate de acesta pentru biblioteca grupului. Numele cercului de lectură apare ulterior menționat în *Revista Ideei*, la secțiunea dedicată abonaților. Un alt membru al cercului apare ca fiind un anume Andraș Vutcă.

CERCUL CULTURAL ȘI DE STUDII SOCIALE „RÂVNA” (1907) a fost un grup înființat în noiembrie 1907, la București. Acesta a apărut ca urmare a rupturii ideologice față de cercul socialist România Muncitoare și de liderii săi, percepuți ca fiind „retorici” și „ineficienți”. Fondatorii cercului Râvna au fost influențați, de asemenea, de *Revista Ideei*, publicată de Panait Mușoiu. Apariția grupului, din care făceau parte tineri muncitori și intelectuali radicalizați, a fost legată și de reprimarea sângeroasă a răscoalei țărănești din același an.

Cercul a funcționat timp de aproximativ trei luni ca grup de lectură și dezbateri pe teme de politică, sociologie și teorie anarhistă, promovând ideea acțiunii directe și respingând autoritatea statului și sistemul partidelor politice. Membrii săi s-au remarcat printr-o critică virulentă la adresa organizării ierarhice a mișcării socialiste, dar și la adresa sindicalismului oficial, precum și printr-o atitudine sfidătoare față de autorități.

Râvna a intrat în atenția publică în urma unui presupus experiment cu explozibil, care a avut loc la 30 decembrie 1907, în apropierea căii ferate București–Constanța. Acesta a fost interpretat de poliție (și de presă) drept dovada existenței unui complot anarhist. Membrii grupului au susținut ulterior că incidentul a fost o farsă regizată pentru a ridiculiza supravegherea polițienească. Evenimentul a declanșat o serie de percheziții și audieri, iar presa conservatoare a amplificat cazul, vehiculând ideea unui atentat pregătit de anarhiști împotriva familiei regale. În urma acestor evenimente, membrii cercului au fost excluși din sindicatele

afiliate mișcării socialiste și marginalizați public, mai ales după publicarea unei scrisori critice adresate liderilor socialiști. Câteva dintre numele membrilor acestui cerc: Petru Popescu, Bănciulescu, I. Mihăiescu, Panait Gheorghiu, Didina Constantinescu, Basarabescu, Costică Catană, N. Opan, Vasiliu și Cojan.

CERCUL LIBERTAR (1908-1911) a fost un grup format în primăvara anului 1908 din foști membri ai Cercului „Râvna”. Scopul declarat era promovarea ideilor anarhiste și a sindicalismului revoluționar în rândurile elevilor, studenților, meseriașilor și muncitorilor. Activitatea cercului s-a desfășurat în mare măsură în clandestinitate, supravegherea și șicanele din partea poliției și a Siguranței fiind una din cauze.

Membrii organizau întruniri în locuințe particulare, dar și în cafenele, în special pe străzile Elefterescu și Dreptului din București. Membrii grupului dezbăteau texte anarhiste, produceau și distribuiau materiale de propagandă (precum broșura *Citește-mă!* sau primele două numere din ziarul *Vremuri Noi*) și desfășurau activități de agitație în diverse orașe din țară (Ploiești, Brăila, Galați, Câmpina etc.). Un episod notabil a fost testarea unui dispozitiv exploziv pe un câmp, în mai 1908, acțiunea fiind interpretată de autorități drept o provocare cu tentă politică, ducând intensificarea supravegherii membrilor cercului.

Din punct de vedere ideologic, grupul a îmbrățișat sindicalismul revoluționar „de tip francez” și a militat pentru implicarea directă a muncitorilor în lupta socială. Publicarea *Vremurilor Noi* (începând cu noiembrie 1908) a marcat o tentativă de organizare a unei rețele anarhiste cu ramificații regionale. Grupul a cunoscut o scurtă extindere în Ploiești, dar conflictele interne, presiunile autorităților și migrarea membrilor în alte orașe au dus, în cele din urmă, la dizolvarea sa formală la 16 ianuarie 1911. Membri cunoscuți: Panait Chebac, Petre Popescu, Didina Constantinescu, Dumitru Zaharia, G. Drăguleț, Gh. Merlescu etc.

GRUPUL ANARHIST LEON TAPIȚERU (1910?-?)¹ a funcționat, se pare, în București. Nu se știe foarte

1. Descrierea următoarelor grupuri din București se bazează, în cea mai mare măsură, pe notele informatorilor poliției. Informațiile trebuie să fie luate, așadar, cum grano salis. Pe de-o parte pentru că, atât informatorii cât și agenții Siguranței, aveau tendința de a eticheta drept „anarhistă” orice simpatie politică revoluționară sau socialistă. Iar, pe de altă parte, pentru tendința

multe despre activitatea grupului, doar că din el făceau parte și doi muncitori cu origini bulgărești, Vladinico și Ștefan Nicolau.

GRUPUL ANARHIST MARGULIS-GHELBER (1910?-?) a existat în București. Acest grup pare să fi fost unul dintre cele mai numeroase formate în jurul *Revistei Ideei*. Avea peste 15 membri, majoritatea muncitori evrei cu vârste cuprinse între 20 și 25 de ani. Aceștia se întâlneau în localurile și cafenelele de pe Calea Văcărești (în special la cafeneaua Gruen), unde discutau și se organizau. Cafenelele și ceainăriile erau, de altfel, folosite de grupurile și cercurile anarhiste și socialiste ale vremii ca locuri de întâlnire. Din grup a făcut parte și un refugiat politic din Rusia, Sallo Kintiș. Condamnat la deportare pe viață în Siberia pentru propagandă revoluționară, acesta a fost nevoit să părăsească țara, fiind expulzat în baza unui ordin ministerial. Se pare că discuțiile din cadrul grupului erau animate de Barbu Eftimiu (Eftimie Bărbulescu), fost student al Facultății de Drept din Paris, implicat anterior în mișcarea anarhistă din Franța. Conform agenților de poliție, acesta se remarcă „printr-o extraordinară violență în limbaj, în discuțiunile pe cari le angajează în grup”, fiind totodată colaborator al ziarelor socialiste *Adevărul* și *Dimineața*.

GRUPUL ANARHIST SAMI GRUMBERG (1910?-?) din București. Grup format din socialiști anarhiști care continuau să frecventeze cercul România Muncitoare, „servind astfel ca punct de trecere pentru sindicalității mai înaintați, în rândul mușoiuriștilor, după care se constituiau apoi în grupuri, potrivit tendințelor și afinităților lor”. „Liderul” acestui grup, Sami Grumberg/Grumberg „a făcut parte la început din cercul România Muncitoare apoi, datorită influenței Mușoiu, a abandonat ideile socialiste devenind un fervent al ideilor anarhiste”. Se pare că era un militant înăscut, făcând „multă propaganda antimilitaristă printre muncitori”. Grupul era format din oameni „adunați de diferite bresle, vopsitori, tapițeri, un sculptor român anarhist”. În 1910, Sami merge pe jos de la Iași la Ploiești, înscriindu-se în secția locală a Cercului Libertar. Conform agenților de poliție, din grupul „Sami Grumberg” s-a desprins grupul „Goldenberg”.

accelerați de a exagera de multe ori în rapoarte amploarea grupurilor sau a acțiunilor întreprinse.

GRUPUL ANARHIST GOLDENBERG (1910?-?) a funcționat în București. A fost un grup organizat în jurul principiului luptei de clasă și a ideilor libertare. S-a format desprinzându-se din grupul „Sami Grumberg–Goldenberg” (vezi mai sus).

CERCUL „FRANCISCO FERRER” DIN BRĂILA (1911)

a fost o grupare dedicată ideilor anarhiste și educației raționale. Secretar al cercului e menționat ca fiind N. Opran, un colaborator activ al *Revistei Ideei*. Acesta era cunoscut pentru criticile sale vehemente la adresa social-democraților, pe care-i acuza de o abordare reducăționistă a mișcării muncitorești. Numele cercului era un omagiu adus pedagogului anarhist spaniol Francisco Ferrer, reflectând accentul pus pe emanciparea prin învățare și pe educația laică, rațională.

În noiembrie 1911, acest cerc a anunțat o colaborare strânsă cu Panait Mușoiu și cu *Revista Ideei*, promovând intens broșurile din „Biblioteca Revistei Ideei” și revista însăși. Un loc aparte printre textele promovate în cadrul grupului l-au avut traducerile din George Mathias Paraf-Javal, anarhist francez care s-a preocupat de chestiunea educației.

Brăila era, la acea vreme, un centru semnificativ pentru mișcarea socialistă și revoluționară. Sindicaliștii aveau o influență considerabilă asupra muncitorilor portuari, fiind cunoscuți pentru acțiunile lor directe. Un exemplu în acest sens, documentat și de Panait Istrati, a fost sabotarea unor utilaje de descărcare aduse în port, în 1913, muncitorii protestând astfel împotriva pierderii locurilor de muncă. În trecut, orașul a servit și ca refugiu pentru revoluționarii bulgari, care au format propriile cercuri și grupuri, și a fost vizitat de figuri cunoscute ale mișcării anarhiste, precum Hristo Botev sau Errico Malatesta.

Cercuri precum cel „Francisco Ferrer” din Brăila și cel din Câmpina au jucat un rol important în propagarea ideilor libertare, contribuind la educarea și emanciparea muncitorilor.

CERCUL „PROPAGANDA SINDICALISTĂ” DIN PLOIEȘTI (1912)

a rămas cunoscut mai ales pentru publicarea, în preajma primului război balcanic, manifestul *Răsboi răsboiului*. Din grup făceau parte mai mulți militanți ai mișcării muncitorești, sindicaliști revoluționari și anarhiști. La redactarea textului au participat,

se pare, Ștefan Gheorghiu, Constantin Mănescu și Alexandru Vodă. Văzând în manifest un „îndemn la dezertare”, autoritățile au dispus confiscarea tuturor exemplarelor disponibile și arestarea celor implicați: Ștefan Gheorghiu, Constantin Mănescu și tipograful T. Ionescu. Aceștia au fost ținuți în închisoare timp de o lună, fiind ulterior judecați și condamnați pentru „anti-patriotism și anti-militarism”.

GRUPURI UMANITARISTE (1923-1932) au existat în București și în alte 23 de centre urbane din România, la inițiativa lui Eugen Relgis (1895-1975), scriitor și jurnalist.

Relgis și-a început campania în 1920, intenționând să creeze o Mișcare Umanitaristă, ca parte a inițiativelor sale pacifiste și antirăzboi. Deși mișcarea nu era legată în mod explicit de vreo ideologie, Relgis a recunoscut ulterior afinitatea umanitarismului cu principiile antiautoritare ale anarhismului.

Primul grup umanitarist a fost înființat la București în 1923 ca cerc de lectură și studiu. Între 1924 și 1932, s-au format douăzeci și patru de grupuri umanitariste similare în România.

Eugen Relgis a părăsit definitiv România în 1947, sub amenințarea represiei din partea noii puteri, stabilindu-se în Uruguay. Plecarea sa a marcat, alături de moartea lui Panait Mușoiu în 1944, sfârșitul perioadei „clasice” a organizării anarhiste în România.

GRUPUL ANARHIST DIN VIȘNIȚA (1924/25-?) a fost înființat în jurul anilor 1924-1925 în Vișnița (azi Вижниця, în Ucraina) și a jucat un rol important în răspândirea ideilor anarhiste în Bucovina de Nord.

Unul dintre fondatorii grupului (și o figură importantă a mișcării anarhiste din oraș) a fost Schmerl Ringel, un tâmplar care, alături de Mechel Stanger, Engel, Weiner și Staknovitci, a pus bazele organizației locale. Ringel i-a descoperit lui Mechel Stanger, colegul său de școală, literatura anarhistă, dându-i să citească broșura *Printre țărani* a lui Errico Malatesta. Această broșură a fost, de altfel, un text important pentru propagarea ideilor libertare în rândul tinerilor din Vișnița și din regiune. Stanger a fost, de asemenea, introdus în cercul anarhist de Benno Donnenfeld, un student la medicină din Cernăuți, care i-a adus publicații precum *Freie Arbeiterstimme* și l-a dus la întâlnirile secrete ale anarhiștilor.

Activitatea principală a grupului din Vișnița a constat în propagarea ideilor anarhiste prin lectură și întâlniri. Membrii aveau legături strânse cu mișcarea anarhistă din Cernăuți, unii dintre ei devenind activi în cadrul acesteia. Karl Fieber, de exemplu, s-a mutat din Vișnița la Cernăuți în 1930. În cercul din care făcea parte se citea ziarul *Der Syndikalist* precum și texte de ale lui Pierre Ramus, cunoscut anarhist și pacifist austriac. Fieber, alături de David Stetner, Naphtali Schnapp și Shmuel Ringel, a făcut parte din grupul anarho-sindicalist din Cernăuți.

GRUPUL ANARHO-SINDICALIST DIN CERNĂUȚI (192?-1935) a fost un grup apărut în perioada anilor 1930 și care promova sindicalismul revoluționar. În absența posibilității de a crea syndicate reale și confruntându-se cu represiunea statului, grupul de la Cernăuți s-a constituit ca o „organizație de propagandă anarho-sindicalistă” afiliată la AIT. Unul dintre inițiatorii săi a fost Naphtali Schnapp.

Organizația număra, se pare, în jur de 200 membri în 1930. Grupul anarhist din Cernăuți, al cărui steag negru purta inscripția „Jos cu statul și capitalismul”, funcționa în clandestinitate. Grupul se întâlnea săptămânal: iarna în apartamente private, iar vara în munți, departe de ochi nedoriți și curioși. În timpul acestor întâlniri era interzis fumatul și consumul de alcool, iar mâncarea era exclusiv vegetariană.

În aprilie 1931, Siguranța din Cernăuți a descoperit o grupare anarhistă activă de mai mult timp în oraș, ca urmare a unei dări de seamă publicate în *Buletinul Asociației Internaționale a Lucrătorilor* (apărut la Berlin), care îl indica pe Naphtali Schnapp drept lider al mișcării anarhiste din zonă. Schnapp era deja suspectat de autorități și a fost arestat pe 27 aprilie 1931, în urma unei percheziții la locuința sa din strada Uzinei nr. 3. Alături de el au fost arestați și Herbert Parolla (nume conspirativ: Paul Roll) și croitorul Adolf Kös. Aceștia se organizau în grupuri de câte 3-4 persoane, formate în special din tineri șomeri, cărora le distribuiau literatură anarhistă tipărită la Berlin. Printre locurile lor de întâlnire se numărau Piața Unirii, Piața Alecsandri, Strada Regele Ferdinand din oraș. Existau grupuri și în provincie. Un martor-cheie, Rudolf Manz, a declarat că primea broșuri de la Roll, care le avea de la Schnapp. Declarațiile lui și ale altui fost membru, Alexandru Ungurescu, au dus la extinderea anchetei și pregătirea altor arestări.

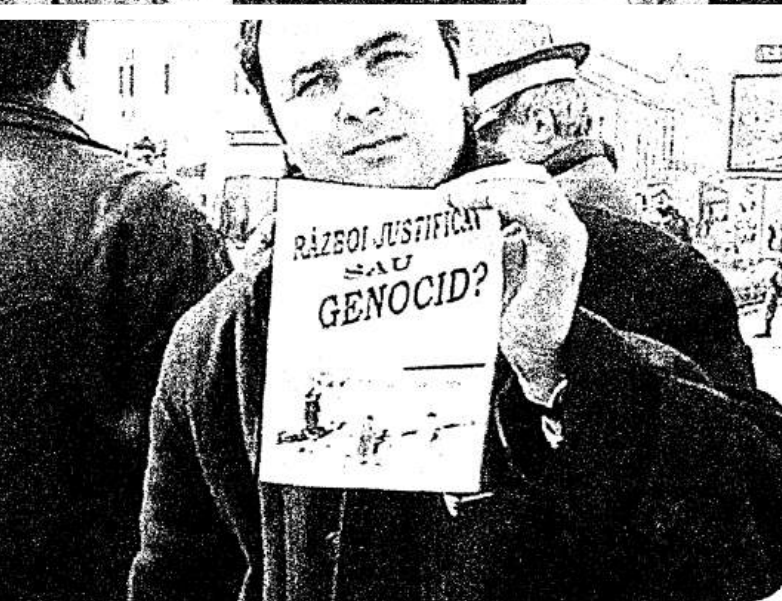
În seara zilei de 29 septembrie 1931, pe străzile din Cernăuți au fost răspândite mai multe manifeste anarhiste scrise la mașină, semnate de o presupusă „Uniune a Anarhiștilor din România”. Aflăm dintr-un articol de ziar că „în aceste manifeste e atacat atât capitalismul, cât și comunismul. Manifestele erau redactate în limbile română și germană.”

În ianuarie 1932, în urma unei anchete desfășurate de organele Inspectoratului Regional de Poliție din Cernăuți, a fost descoperit un alt nucleu anarhist activ în zonă. Investigațiile au început cu urmărirea unui intelectual șomer, aflat sub observație de mai mult timp. Un detectiv însărcinat cu supravegherea acestuia a remarcat faptul că bărbatul părăsea orașul în fiecare seară cu un automobil, revenind acasă în jurul orei 11 noaptea. Într-una dintre seri, detectivul l-a urmărit până la o casă părăsită de la marginea orașelului Sadagura. Detectivul s-a întors imediat în Cernăuți și, în scurt timp, a revenit cu mai mulți polițiști. Casa a fost încercuită și, în urma unei intervenții armate, 16 persoane (printre care studenții K. Buverg și Donnenfeld, N. Schnapp, K. Gorowitz, M. Zeterschau, Rozner, Royerstein, Samuel Vaysman, Morgenstein, Adolf Kös, Josif Kula, Veydenfeld, Donia și Geles) au fost arestate.

Tot în 1932, în aprilie, au fost arestate cinci persoane având asupra lor manifeste anarhiste în română, germană și ucraineană pe care intenționau să le răspândească noaptea în oraș. Manifeste similare fuseseră deja lipite în cartierul Grădina Publică. Cei arestați au recunoscut că au legături cu anarhiștii din Liège și Paris.

După venirea lui Hitler la putere în 1933 și valul de antisemitism ce a urmat, tinerii militanți din Cernăuți au decis să boicoteze cultura germană și au început să folosească limba idiș în propaganda lor.

În 1933 este arestat Karl Bukhver pentru lipirea unor afișe revoluționare. În 1934 Naphtali Schnapp este arestat din nou alături de alți 13 anarhiști, în urma descoperirii de către poliție a unei cutii cu materiale de propagandă trimise din Germania. Un an mai târziu, grupul anarhist din Cernăuți s-a dizolvat, descoperindu-se că fusese infiltrat de un informator al poliției. Totuși, un nucleu format din șase tovarăși (Charles Fieber, David Stetner, Pfeffer, frații Zinreich și croitorul Nagel) s-a reconstituit temporar, înainte ca mulți dintre ei să emigreze în Franța.

Imagini extrase dintr-o filmare de la manifestația împotriva războiului din Irak, care a avut loc la Craiova, pe 1 martie 2003. Filmarea poate fi găsită la noi în arhivă.

TREI MOMENTE DE ORGANIZARE ANTIMILITARISTĂ

Textul își propune să prezinte câteva momente de rezistență (individuală și colectivă) împotriva militarizării și a războiului, din vasta, dar încă puțin cunoscută, istorie anti-autoritară a României. Este vorba despre o istorie „de dedesubt”, care încearcă să ilustreze modul în care, în diverse momente istorice, a fost formulată, dinspre stânga antiautoritară, rezistența împotriva militarismului și a războiului. Este vorba despre o trecere în revistă parțială, nonexhaustivă, a inițiativelor de acest gen care au avut loc pe teritoriul României moderne, concentrându-ne asupra celor inspirate de ideile și practicile libertare.

Vorbim despre trei perioade istorice diferite: 1912–1921, 1925–1935 și 2003–2008. Această periodizare încearcă să stabilească anumite puncte de reper istorice și nu înseamnă, bineînțeles, că în afara ei nu au existat și alte inițiative în acest sens.

Fiecare dintre aceste momente de mobilizare se prezintă diferit. În perioada 1912–1921 organizarea avea o componentă de luptă de clasă evidentă, în timp ce în perioada 1925–1935, pacifismul și antimilitarismul au avut un caracter mai degrabă etic, transideologic și intelectual. În trecutul ceva mai recent, mișcarea a fost influențată de anarhismul „post-mai '68”, de mișcările antiglobaliste și anarhiste de la începutul anilor 2000, bazate pe grupuri de afinitate și subculturi refractare.

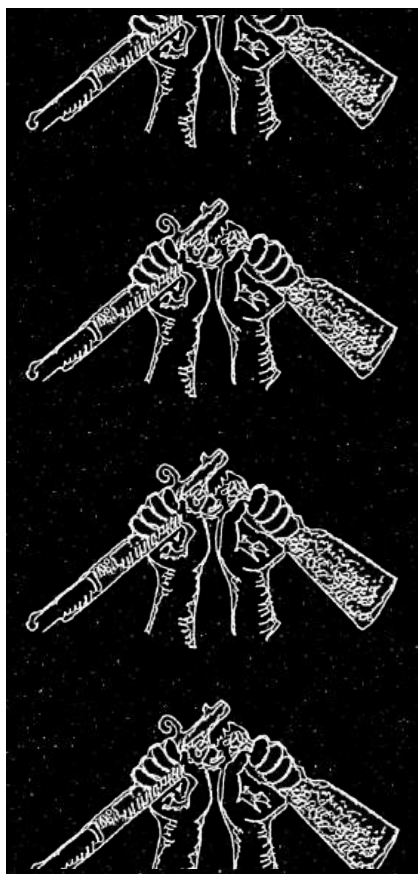
În același timp, pentru a le înțelege mai bine, trebuie să situăm aceste momente în contextul politic și social în care au apărut și la care au reacționat, de fapt. Apariția statului român modern în secolul al XIX-lea a fost însoțită de un amplu proces de construcție națională și de numeroase modificări teritoriale, deci și de conflicte militare. Istoria statului a fost însoțită (și adeseori definită) de xenofobie, antisemitism, rasism anti-rom și eugenism (toate derivate din imaginea „românului ideal” și din imperativul „purității naționale”), dar și de proiecte de expansiune teritorială ori de reprimare împotriva celor considerați

indezirabili (sau „corpuri străine” națiunii): evreii, românii, „străinii”, comuniștii, anarhiștii, muncitorii și țăranii răsculați etc. Prin urmare, starea de război și logica militarizării sunt de nedespărțit de procesul creării statului național. Toate aceste acțiuni n-au rămas însă fără ecou în societatea mai largă, trezind nu numai contestare intelectuală, ci și momente de rezistență colectivă.

1912-1921

Între 1912-1921, România a fost aproape permanent într-o stare de război sau mobilizare militară, cu doar câteva momente de pace reală. În 1912–1913, țara s-a implicat în războaiele balcanice. În perioada 1914–1916, deși neutră, România a fost într-o stare de pregătire militară activă. Între 1916 și 1918, a intrat în Primul Război Mondial. Între 1918 și 1920, au urmat conflictele cu Republica Sovietică Ungară, precum și împotriva bolșevicilor de la granițele Basarabiei. În cele din urmă, în perioada 1920–1921, România a participat la ocuparea unor regiuni din Ungaria și la un conflict scurt, neoficial, împotriva unor grupări bolșevice de pe malul Nistrului.¹

1. Luptele au continuat, sporadic, și în anii următori. Un exemplu în acest sens îl constituie reprimarea armată a răscoalei de la Tatarbunăr din Bugeac (azi în Ucraina). Pe fondul nemulțumirii față de administrația românească, un grup de revoluționari și agenți sovietici au organizat o răscoală armată, proclamând Republica Sovietică Moldovenească. Armata română a intervenit și, după câteva zile de lupte, a înăbușit răscoala. S-a vorbit ulterior de sute

În Primul Război Balcanic (1912–1913), România a rămas neutră, dar a urmărit îndeaproape creșterea puterii Bulgariei, solicitând, fără succes însă, rectificarea frontierei în Dobrogea. În Al Doilea Război Balcanic (1913), România a intervenit militar împotriva Bulgariei, ocupând rapid teritorii până aproape de Sofia. În urma Tratatului de la București (10 august 1913), România a obținut Cadrilaterul, unde a început un amplu proces de românizare, inclusiv prin mutarea de coloniști români și aromâni. Politicile statului român în regiune au dus la tensiuni interetnice. Grupări paramilitare naționaliste bulgare (așa-zisii *comitagii*) au purtat un război de gherilă împotriva statului român până în anii 1940, când regiunea a revenit Bulgariei.

În lucrarea sa *Război războiului*², istoricul Martin Veith prezintă modul în care s-au organizat atât anarhiștii, cât și militanții sindicaliști între 1912 și 1918. Pe 12 octombrie, în ajunul Primului Război Balcanic, Cercul Propaganda Sindicalistă din Ploiești³ a publicat un manifest intitulat *Răsboi Răsboiului*. Acesta îi îndemna pe muncitori să refuze înrolarea în armată, argumentând că războiul servește interesele financiare ale claselor conducătoare, nu pe cele ale poporului. Textul a fost bine primit de muncitori, însă autorii – Ștefan Gheorghiu, Constantin Mănescu și tipograful T. Ionescu – au fost arestați și condamnați pentru „antimilitarism și antipatriotism”. Manifestul a fost răspândit și citit în cluburile muncitorești din mai multe orașe, care și-au exprimat solidaritatea cu mesajul său.

La cinci zile după izbucnirea celui de-al Doilea Război Balcanic și la șase înaintea intrării României în conflict, pe 4 iulie 1913, are loc o manifestație antirăzboi la Brăila, organizată de același Ștefan Gheorghiu.

Trebuie amintită în acest context și activitatea publicistului libertar Panait Mușoiu⁴, care, prin *Revista Ideei*⁵ și colecția de broșuri Biblioteca Revistei Ideei, a promovat neîncetat atitudini și perspective antimilitariste. Acesta a publicat și distribuit articolul *Războiul* al anarhistului rus Piotr Kropotkin. Textul a circulat în întreaga țară, fiind răspândit și printre soldații aflați în cazarmele militare. Autoritățile au confiscat broșura,

considerând că aceasta conținea idei „împotriva ordinii sociale existente și a statului”.

În timpul neutralității României (1914–1916), Mușoiu a continuat să publice articole antimilitariste în *Revista Ideei*. A tradus și publicat *Marea iluzie* de Norman Angell, un text împotriva războiului, precum și articole ale anarhistului olandez Ferdinand Domela Nieuwenhuis, care susținea greva generală și refuzul participării la război. În 1916, a publicat prima traducere în română a comediei *Lysistrata* de Aristofan, o piesă despre un grup de femei care pun capăt unui război prin grevă sexuală. Mesajul era, în mod clar, unul antimilitarist și antirăzboi.

În perioada 1915–1916, mișcarea muncitorească a organizat numeroase mitinguri împotriva războiului în diferite orașe. Protestele antimilitariste erau adesea asociate cu demonstrații pentru salarii mai mari și împotriva scumpirii alimentelor. Participarea la demonstrația de 1 Mai 1916 a fost impresionantă, cu aproximativ 20.000 de muncitori ieșiți în stradă la București și 10.000 la Ploiești, temele centrale fiind scumpirile și critica politicilor pro-război. Frecvent, protestele muncitorilor erau întâmpinate de autorități prin represiune armată. În august 1915, la Brăila, o grevă a cărăușilor s-a transformat într-un marș la care au participat circa 6.000 de muncitori. Protestul a fost atacat de armată, rezultând cel puțin cincizeci de răniți. Unul dintre cele mai grave episoade a avut loc la Galați, în iunie 1916, când armata a deschis focul asupra unei demonstrații muncitorești, ucigând nouă persoane și rănind peste o sută.

România a intrat în război în august 1916, de partea Antantei, dar a suferit pierderi grele: o parte a teritoriului a fost ocupată, inclusiv Bucureștiul, iar armata și administrația s-au refugiat în nordul Moldovei, rezistând cu greu atacurilor Puterilor Centrale. În teritoriile ocupate de Puterile Centrale, activitatea antimilitaristă a continuat. În 1917, grupul condus de Constantin Mănescu a publicat o foaie volantă intitulată *O vizită neplăcută*, criticând politica de cucerire a militarismului german. Peste o sută de suspecți au fost arestați de autoritățile de ocupație.

Un alt episod l-a avut ca protagonist pe scriitorul pacifist Eugen Relgis. Acesta a fost închis temporar de autoritățile române, care l-au bănuț de „rezistență pasivă” și de refuzul mobilizării pe timp de război. Scriitorul nu a răspuns apelului de mobilizare, invocând surditatea de care suferea din copilărie. Activitatea sa ulterioară în favoarea obiectoarelor de conștiință și

de arestări, dar și de execuții sumare ale celor bănuți că ar fi luat parte la revoltă.

2. <https://pagini-libere.ro/brosuri/rasboi-rasboiului-martin-veith/>

3. <https://anarhiva.com/exhibits/show/xx/cercul-propaganda-ploiesti>

4. Tătăran, A. & Ganait, C., *Panait Mușoiu: o scurtă biografie și câteva anexe literare*, Pagini Libere, 2022 (ed. I 2019). Sursa: <https://pagini-libere.ro/brosuri/panait-musoiu-o-scurta-biografie-si-cateva-anexe-literare-ed-ii/>

5. <https://anarhiva.com/exhibits/show/xx/revista-ideei>

eforturile depuse pentru crearea unei Internaționale pacifiste ne permit să afirmăm, fără a specula excesiv, că refuzul său a fost, într-adevăr, și unul de natură etică.

În 1917, numeroși soldați ruși din Moldova s-au alăturat revoluției. Socialiștii și anarhiștii s-au folosit de acest moment pentru a duce mai departe mesajul anti-război și antimilitarist. Un exemplu în acest sens a fost sindicalistul Gheorghe M. Vasilescu, apropiat al lui Panait Mușoiu, care a desfășurat agitație antimilitaristă în cazărmi și unități militare, riscând arestarea și execuția. Vasilescu a ținut discursuri la demonstrațiile soldaților ruși din Moldova, îndemnând la revoluție socială.

În 1918, în teritoriile ocupate de Puterile Centrale au avut loc, de asemenea, greve îndreptate împotriva condițiilor precare de trai și a salariilor mici. Greva de la compania petrolieră din Câmpina, aflată sub control militar german, a dus la arestarea a 48 de muncitori, inclusiv a liderului sindical Constantin Mănescu.

Au existat și grupări ilegale, formate din socialiști, anarhiști și sindicaliști, care tipăreau manifeste împotriva războiului și care, mai ales după Revoluția din 1917, cereau înfăptuirea unei revoluții internaționale, asemenea celor din Rusia, Germania sau Ungaria. Aceste grupuri au fost însă reprimare. Un exemplu a fost procesul tipografiei clandestine din București în care a fost implicată și anarhista Cornelia Ștefănescu⁶. Ea și colaboratorii săi au fost închiși în 1919 pentru mai multe luni în închisoarea Văcărești, fiind acuzați de activități subversive.

Trăgându-și inspirația din Revoluția Rusă, la Odesa s-a format un „Batalion revoluționar român”, alcătuit din soldați dezertori și muncitori forțați să lucreze în industria de armament. Această unitate, care își lua deciziile în adunări generale, a luptat împotriva armatei române și germane. De asemenea, muncitorii revoluționari au confiscat

vase de război românești, formând o „Flotă revoluționară română” și redenumind navele cu nume simbolice precum „Revoluția socială” sau „Republica România”.

Deși semnase o pace separată cu Puterile Centrale, România a reîntrat, formal, în război în noiembrie 1918, cu o zi înainte de armistițiul de la Compiègne care încheia războiul pe Frontul de Vest. A urmat alipirea Transilvaniei, Banatului și Bucovinei la România și intrarea trupelor românești în Basarabia. Ulterior, România a intrat în conflict cu Ungaria bolșevică, ocupând Budapesta în 1919 și încheind astfel perioada sovietului maghiar. Intervenția armatei române a deschis calea „terorii albe”, prin instalarea la putere a Mareșalului Horthy, care avea să conducă țara până în 1944.

Urmările războiului s-au resimțit profund, la nivelul întregii societăți, aici aflându-se și germeii ascensiunii ulterioare a mișcărilor fasciste din țări precum Italia, Germania sau România.

6. <https://ro.theanarchistlibrary.org/library/c-ganait-cornelia-stefanescu-1888-1962>

Alimentată de discursuri patriotice și de ideea onoarei naționale, experiența războiului a devenit, pentru mulți dintre foștii combatanți demobilizați, una a abandonului și a umilinței. Vina pentru „nerecunoștința” resimțită de acești veterani, dar și pentru lipsurile materiale și haosul social create de război, a fost pusă în seama ideilor subversive și „progresiste”, revoluționare, prezentate drept amenințări la adresa ordinii civilizatoare. Aceste resentimente, susținute de o ideologie conservatoare, revanșardă și anticomunistă, au dus, în primele luni de după război, la formarea unor trupe paramilitare care s-au îndreptat, așa cum s-a întâmplat, de pildă, în Germania, împotriva comunistilor, sindicalștilor, anarhiștilor etc.

În teritoriile alipite României după 1918, situația a fost, pe alocuri, similară. În Transilvania, de pildă, mișcările republicane și sindicale au fost etichetate drept „bolșevice”, fiind considerate o amenințare la adresa statului național. Astfel, unul dintre rolurile jucate de Gărzile Naționale, formate din soldați români din armata austro-ungară întorși de pe front, a fost acela de a „pacifica” regiunea și de a facilita integrarea acesteia sub administrația Bucureștiului.

Apariția pe scena politică națională a lui Corneliu Zelea-Codreanu, în 1922, nu a fost, așadar, una întâmplătoare, într-un context politic și social postbelic marcat de anticomunism, antisemitism și naționalism extrem, toate „ingrediente” aflate, de asemenea, la baza politicilor de până atunci ale statului român.

1925-1935

În perioada 1925–1935, în România se conturează un curent pacifist și antimilitarist care promova dezertarea și susținea obiecțiile de conștiință ca formă de rezistență împotriva armatei. Între acest curent intelectual pacifist și „umanitarist”, promovat de Eugen Relgis, și ideile vegetarianismului radical, promovate în *Vegetarismul* de Ion Ionescu-Căpățână, au existat numeroase suprapuneri. Deși inițial niciunul dintre cei doi nu s-a revendicat explicit de la ideile anarhiste, ambii au recunoscut ulterior convergența cu principiile antiautoritare și libertare.

În *Vegetarismul* se găsesc, de pildă, texte care ar putea, la fel de bine, să fie publicate într-o zină antisepiciistă sau *straight-edge* contemporană. În numărul 3–4 din 1933, într-un articol intitulat „Vegetarism și pacifism”, Ion Ionescu-Căpățână scria:

Atunci când măcelarul este factorul cel mai important al societății, când el și actele sale sunt divinizate, numai pentru aceea că satisface bestia sanguină ce trăiește în fiecare om, e foarte firesc ca Împărăția Sa, Crima abjectă, să troneze pe pământ. Când sugarului, maică-sa îi procură hrana necesară, dintr-o alimentație carnală, iarăși e firesc ca bacilul Războiului să se mențină. [...] La fel, și prin alte plăgi e menținut spiritul războinic, deoarece mâncarea carnală cere tutun și tabagistul simte necesitatea unui țap de bere, a vinului și a rachiului. Și atunci vedem deci că totul este numai fantezie, că toate teoriile Umaniste, Pacifiste, sau indiferent cum ar fi numite, sunt teorii zadarnice, dacă enunțătoriile teoriilor sau adepții lor încă nu au înțeles că trebuie să pășească pe prima treaptă de realizare practică...⁷

În paginile *Vegetarismului* pot fi găsite numeroase articole împotriva războiului și a militarizării, Eugen Relgis și Ion Ionescu-Căpățână insistând asupra necesității unei transformări sociale (și morale) profunde, care să ducă la încetarea tuturor războaielor: atât a celor purtate de oameni împotriva altor semeni, cât și a războiului dus de oameni împotriva „animalelor dezarmate”. Apelul lor viza extinderea „frăției” asupra tuturor ființelor vii și transformarea practicilor cotidiene în acest sens. Între pacifism și vegetarianism, considerau ei, exista o legătură firească. „Iată de ce vegetarienii conștiinței, care luptă azi în epoca recrudescenței militare și revoluționare, sunt premergători care merită omagiul oricărui pacifist”, scria, de pildă, Eugen Relgis.

Eugen Relgis a fost membru al Internaționalei Potrivnicilor Războiului („War Resisters International”), o rețea globală de organizații și indivizi dedicați promovării pacifismului, dezarmării și rezolvării pașnice a conflictelor internaționale. Această internațională, activă în special între cele două războaie mondiale, reunea activiști, scriitori, intelectuali și reformatori sociali din mai multe țări, cu scopul de a răspândi ideile antimilitariste, de a susține drepturile omului și de a combate războiul prin educație, propagandă și activism civic. La începutul cărții sale din 1928, *Internaționala pacifistă*, acesta arăta că:

Pacifismul a trecut din faza sentimentală, pasivă, în faza decisivă a acțiunii. El nu mai e o idee vag-idealistă, ci un curent care sporește neîncetat: izvorul lui e în conștiința liberă, voluntară, a individului, și își găsește expresia în faptele realizate cu tenacitate de numeroasele organizații pacifiste din aproape toate țările. Mai este, oare, necesar să precizăm că facem deosebire între pseudo-pacifismul

7. <https://anarhiva.com/items/show/118>

oficial, al Statelor, și pacifismul activ, direct, al acelor care merită numele de „obiectori de conștiință”?

În cadrul Conferinței „War Resisters International” din 1928 de la Sonntagberg, Austria, Relgis a avut o intervenție cu privire la necesitatea înființării unei Internaționale Pacifiste bazată pe principiile umanitarismului, pe o viziune federalistă, rețelară și în strânsă legătură cu lupta de emancipare a muncitorilor din întreaga lume:

Împotriva capitalismului luptă Internaționala Proletariatului. Împotriva războiului să se înalțe frontul Internaționalei Pacifiste. Elementele Internaționalei există. [...] Sunt aici socialiști și individualiști, socialiști revoluționari și socialiști religioși, sunt anarho-comuniști și creștini apolitici: tolstoeni, adventiști, baptiști, catolici... Unii se declară antimilitariști, alții refractari; unii sunt misionari ai fraternității dintre clase, alții ai împăcării dintre foștii beligeranți; unii reprezintă tineretul, alții muncitorimea, ații femeile; câțiva vorbesc în numele unor asociații etice ori culturale...

Această diversitate impresionantă este firească. Varietatea este și ea o lege a vieții, ca și unitatea. Varietatea este expresia libertății.

În anii care au urmat, Relgis a continuat să promoveze pacifismul, umanitarismul și antimilitarismul, participând la conferințe și schimburi de idei cu alți pacifiști europeni. Activitatea sa era legată și de propagarea vegetarianismului, a drepturilor omului și a educației sociale, toate văzute ca instrumente de prevenire a războiului și violenței la scară largă.

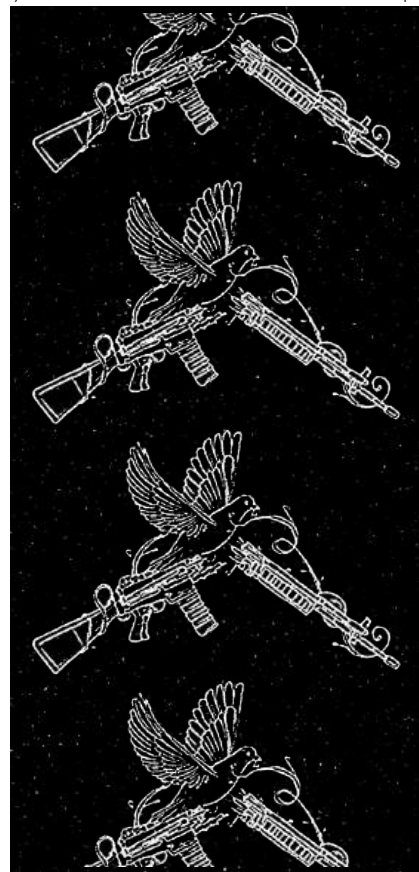
În perioada interbelică, influența WRI în România a fost în principal intelectuală, fără a se reuși organizarea la nivel național într-o structură mai amplă. Doar câțiva intelectuali și activiști au reprezentat valorile internaționalei în România. Eugen Relgis și alți intelectuali români, printre care Panait Mușoiu, au participat la conferințe europene, au tradus și difuzat texte pacifiste străine, aducând în atenția publicului românesc idei despre dezarmare și soluționarea pașnică a conflictelor. Deși prezența WRI în România a fost limitată, ideile pacifiste s-au răspândit prin intermediul rețelelor culturale, mai ales în orașe precum București, Iași, Timișoara, Ploiești sau Cluj, contribuind la conturarea unui discurs autohton anti-război și antimilitarist în perioada interbelică.

În această perioadă, armata era obligatorie în România. Legea serviciului militar prevedea recrutarea tuturor bărbaților apti pentru serviciu militar. Tinerii erau chemați la serviciu activ, iar ulterior puteau fi incluși în rezervă. Această obligație era parte a efortului statului român de a menține o armată suficientă pentru apărarea teritoriului și pentru consolidarea

unității statale de după „marea unire” din 1918.

Astfel, pe lângă pacifismul umanitarist al lui Relgis și Căpățână, au existat, în cercurile anarhiste, și cazuri de dezertare din armată motivate ideologic. Un exemplu în acest sens este cel al lui Mechel Stanger, anarhist originar din Bucovina de Nord și brutar de profesie, care a dezertat din armată în primăvara anului 1931. Pentru Stanger, care la 21 de ani era deja un anarhist convins, refuzul serviciului militar reprezenta o datorie morală, deoarece, după cum mărturisea el ulterior, „anarhismul m-a învățat că nu trebuie să înveți să ucizi oameni”. Doar teama de a fi „îngropat de viu într-o temniță din România” l-a determinat să se înroleze inițial în armată.

Viața de cazarmă i-a confirmat, de altfel, cele mai mari temeri prin „inutilitatea și brutalitatea serviciului militar”. Bătăile primite pentru abateri minore, justificate de subofițeri cu un sadism abia mascat drept

„necesare pentru disciplina militară”, antisemitismul, dar și absurditatea vieții cazone, l-au determinat în cele din urmă să fugă. În timpul unei permisi, în loc să revină la unitatea sa, s-a îndreptat spre București, de unde a luat un tren către Berlin, călătorind sub vagon. Experiența a fost un coșmar de durere fizică, foame, sete și anxietate intensă. Ajuns epuizat la Berlin după 26 de ore de chin, a fost descoperit în gară și reținut, iar cazul său a devenit o știre senzațională în presa locală, fiind poreclit ironic „Domnul călăreț de osii”.

Un alt tovarăș al lui Stanger, David Stetner, a reușit să dezerteze de două ori din armata română, după o primă încercare nereușită. Ulterior, s-a refugiat în Franța, la Paris, intrând în clandestinitate odată cu invazia germană. După război, a rămas activ în cercurile libertare franceze și în Federația Anarhistă, înființând, alături de alți tovarăși anarhiști evrei, un ziar anarhist în idiș.

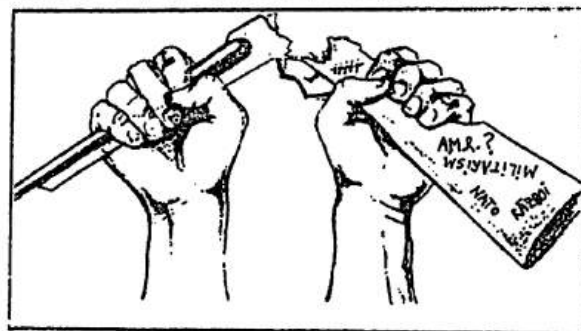
Numeroși alți anarhiști evrei din Bucovina de Nord au părăsit România în anii 1930, ajungând în Spania. Acesta a fost cazul lui Mechel Stanger, care a petrecut o perioadă în milițiile anarhiste din Barcelona, însă ca necombatant, dar și al lui Sylvain Wisner (Misner), persecutat în România pentru opoziția față de guvernul Antonescu și regimul carlist. Stabilizat inițial la Valencia, Wisner s-a mutat apoi la Barcelona, unde, în iulie 1936, în timpul loviturii de stat franchiste, s-a înrolat ca voluntar într-o coloană a CNT (anarho-sindicalistă) și a participat la luptele de la Sietamo, de pe frontul din Huesca. În timpul „Retiradei”, alături de alți antifasciști din Spania, a trecut în Franța. În 1941, a ajuns în Algeria, unde a scris *L'Algérie dans l'impasse: démission de la France* (Ed. Spartacus, 1948), volum în care denunță regimul colonial.

2003-2008

Începând cu a doua jumătate a anilor 1980, apar primele nuclee punk în România, atrăgând atenția Securității, care nu privea cu ochi buni această mică mișcare ce se coagula la Timișoara, recurgând la arestări, bătăi și intimidare pentru a o descuraja.

Treptat, spre finalul anilor 1990 și începutul anilor 2000, scena a început să se politizeze, fiind puse bazele unei mișcări anarho-punk în mai multe orașe din România, precum Craiova, Timișoara, București sau Iași. Ulterior, au apărut primele mișcări *free party*, precum și alte subculturi alternative, care și-au asumat, la rândul lor, poziții politice adesea intersectate

O ALTFEL DE LUME ESTE POSIBILĂ !!!

Spuneți NU războaielor !
Spuneți NU militarismului !
Spuneți NU N.A.T.O. !!!

cu viziunile antiautoritare și libertare. Aceste grupuri au adoptat încă de la început o atitudine antimilitaristă, organizând evenimente precum „Hrană, nu bombe” și desfășurând acțiuni de informare împotriva militarizării și războaielor prin afișe, fluturași, proteste și concerte.

15 februarie 2003 a fost ziua globală de mobilizare împotriva războiului din Irak. Sute de mii de demonstranți anti-război au ieșit pe străzi peste tot în lume pentru a-și exprima dezacordul față de intervenția militară, deja certă la acel moment. Dintr-un articol intitulat „Anarhiștii împotriva războiului în România” din zina *D.I.Y.* (nr. 1, 2004) aflăm că

pe 1 martie 2003 în Craiova a avut loc o demonstrație⁸ împotriva războiului. Deși organizată de organizația troțkistă Asociația Pentru Emanciparea Muncitorilor, din punct de vedere al mobilizării și participării a fost clar o demonstrație a anarhiștilor. Demonstrația a fost organizată în jurul sloganului „Nu războiului! Nu în numele nostru! Nu în numele tuturor!”. Alături de camarazii din Craiova a participat și un grup din Timișoara. Au participat în jur de 100 de persoane în majoritate cu afinități anarhiste. S-au împărțit pamflete pe tema războiului

8. Filmări de la acea demonstrație pot fi văzute aici: <https://anarhiva.com/items/show/294> și <https://anarhiva.com/items/show/309>.

din Irak, explicând foarte clar care a fost poziția noastră față de acest război!⁹

Din același articol aflăm că, în perioada 9-16 martie, s-a ținut la Timișoara o săptămână anti-război. În cadrul acestei săptămâni au avut loc concerte, expoziții, proiecții de film. Organizatorii ar fi dorit să țină și un protest, însă inițiativa s-a lovit de refuzul autorităților. În locul protestului, a fost organizată o acțiune „Hrană, nu bombe” la care au participat aproximativ 70–80 de persoane care au servit împreună mâncare caldă, spunând un „NU” ferm războiului din Irak.

Pe 15 martie, la București, a avut loc un marș împotriva războiului, la care au participat peste 300 de persoane, care au scandat împotriva intervenției din Irak și a implicării României. Deoarece la acest protest au fost prezenți și membri ai Noii Drepte, anarhiștii au decis să protesteze separat în Piața Universității.

În perioada 9–15 iunie 2003, lângă Timișoara, a avut loc un No Border Camp. Peste 150 de participanți din țări precum Austria, Germania, Marea Britanie, Elveția, Irlanda, Israel, Polonia, Grecia, SUA, Serbia, Maroc, Australia și România s-au implicat într-o săptămână de discuții și acțiuni. Printre subiectele abordate s-au numărat regimul migrației, situația la granițele României, libertatea de mișcare etc. La final, peste 100 de persoane au participat la un protest pe străzile Timișoarei, distribuind fluturași. „Pentru o săptămână, o zonă autonomă a fost deschisă, un spațiu liber pentru schimb de idei și experiențe a luat naștere.”¹⁰

9. *D.I.Y.* #1, 2004: <https://anarhiva.com/items/show/114>.

10. O filmare de la protestul de la finalul taberei poate fi văzută aici: <https://anarhiva.com/items/show/308>.

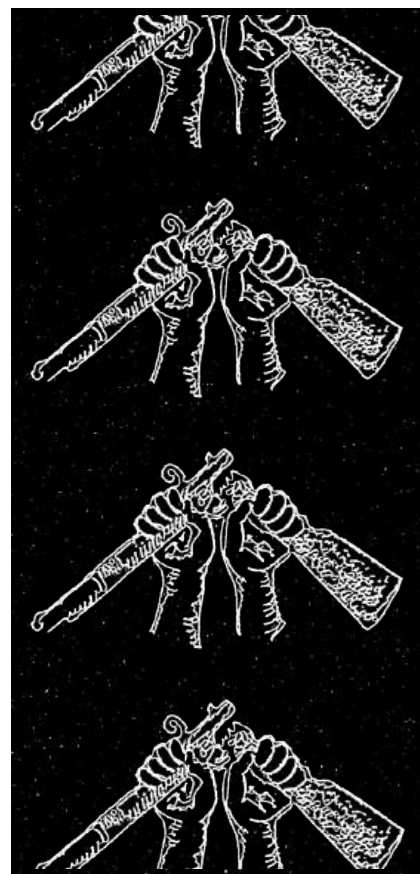
Într-un fluturaș intitulat „Nu există război împotriva terorismului. Războiul înseamnă teroare!”, cel mai probabil tipărit în 2003-2004, se arată că:

Argumentul despre necesitatea apărării țării împotriva unei armate invadatoare este des folosit pentru a justifica existența armatei statului. Guvernul de ocupație al unei puteri străine poate fi cea mai brutală tiranie. Dar domnia unui guvern național nu este altceva decât aceeași tiranie bazată pe violență directă sau ascunsă. Planul obligatoriu al armatei statului este violarea clară a libertății personale și sursa maladiei sociale printre soldați. Pe de altă parte, armata profesionistă și industria de apărare sunt ele însele o amenințare. În țări precum SUA, complexul industrial militar este un puternic centru al puterii, aflat dincolo de orice control social și este o serioasă amenințare la adresa păcii din lume.¹¹

De altfel, în 2003 a avut loc și prima ediție a Târgului Anarhist de Carte din Balcani, la Ljubljana, la care și-au anunțat prezența, deși nu au putut participa, mai multe colective din Timișoara și Craiova.

Târgul Anarhist de Carte din Balcani¹² nu a apărut spontan, ci a reprezentat cristalizarea a decenii de eforturi de a construi o rețea de solidaritate și ajutor reciproc „de dedesubt”, ca răspuns la conflictele naționaliste care au marcat profund regiunea în anii de după 1989.

Primele semințe ale colaborării au fost plantate în timpul Războiului Rece, când mișcările anarhiste locale au fost suprimate de regimurile socialiste. La Paris, refugiați politici precum iugoslavul Paul Zorkin și anarhiștii bulgari au încercat să

mențină vie ideea unei federații balcanice. O inițiativă crucială a fost revista *Iztok*¹³ (1975-1991), editată de anarhiștii aflați în exil, printre care s-au numărat Nikola Tendjerkov din Bulgaria și Nicolae Trifon, anarhist din România cu origini aromâne¹⁴. Publicația a devenit o platformă pentru vocile de opoziție din Est, permițând circulația analizelor și știrilor din regiune, însă dintr-o perspectivă libertară și, în același timp, anticapitalistă.

După prăbușirea regimurilor socialiste, în contextul războaielor din Iugoslavia, nevoia de comunicare și solidaritate a devenit vitală. Anarhiștii din fostele republici iugoslave, în special din Croația și Serbia, s-au implicat activ în mișcările anti-război, încercând să mențină legăturile și, astfel, să spargă blocajul informațional și propaganda

13. <https://anarhiva.com/exhibits/show/xx/iztok-1981>

14. <https://pagini-libere.ro/carti/nicolas-trifon-un-parcurs-libertar-internationalist-interviuri/>.

19 MARTIE ZIUĂ INTERNACIONALĂ IMPOTRIVA MILITARISMULUI

naționalistă. Publicații comune, precum ziarul *Dincolo de zidurile naționalismului și războiului* (1993), tipărit în Italia și distribuit clandestin pe ambele părți ale frontului, au reprezentat o „voce puternică de solidaritate”. Aceste eforturi au fost completate de turnee comune ale trupelor anarho-punk și de buletine informative precum *Zaginflatch*, care s-a dovedit crucial în timpul bombardamentelor NATO asupra Serbiei. Comunicarea a fost facilitată de primele rețele online, precum BBS-ul ZaMir și, mai ales, lista de e-mail *ex-yu-a-lista*, care a devenit un forum vital pentru schimbul de informații, dezbateri politice și menținerea legăturilor între anarhiștii izolați de război.

În paralel, s-au format și alte rețele regionale, precum cele între scenele anarho-punk din Timișoara, Craiova și Novi Sad, sau între anarhiștii din Sofia și Salonic.

La începutul anilor 2000, a apărut ideea de a crea un eveniment regulat, itinerant, care să consolideze rețelele de solidaritate existente din Balcani. Astfel, în 2003 a avut loc prima ediție a Târgului Anarhist de Carte din Balcani, la Ljubljana, care s-a încheiat cu un marș împotriva războiului din Irak.

2004 este anul aderării României la NATO, care a însemnat implicarea armatei române în diferite operațiuni pe glob, din Afganistan în Irak, dar și sporirea

numărului de trupe, exerciții și baze militare NATO pe teritoriul țării.

În 2008 a apărut un fluturaș despre prezența militară a SUA în România și a centrelor de detenție CIA de pe teritoriul țării. Apariția fluturașului e legată, cel mai probabil, de Summit-ul NATO de la București din același an, la care s-a discutat extinderea Alianței și situația Georgiei și Ucrainei.

Mai multe colective anarhiste și antiautoritare din țară și din Europa au încercat să organizeze un protest¹⁵ față de această „întâlnire la vârf”. Inițiativa a fost întâmpinată, previzibil, cu supraveghere și represiune din partea statului.¹⁶ Mass-media a lansat o campanie de intimidare, prezentându-i pe anarhiști drept o amenințare la adresa securității naționale și anunțând că autoritățile vor interveni în forță împotriva oricărei critici la adresa NATO. În același timp, autoritățile au încercat să-i intimideze pe cei bănuți că ar lua parte la protest, sunându-i acasă sau vizitându-i la locul de muncă ori la școală. Mulți erau, de altfel, urmăriți zilnic de ceva vreme deja. Mai multor activiști străini li s-a refuzat intrarea în țară doar pentru că dețineau materiale informative anti-război, o măsură considerată o încălcare a dreptului la liberă circulație din UE și a libertății de exprimare.

Cu două zile înainte de summit, represiunea a intrat într-o nouă fază. Activiștii locali și internaționali, care pregăteau o serie de evenimente într-o hală închiriată (discuții, proiecții de filme, concerte etc.), au fost sistematic opriți pe stradă, fiind reținuți arbitrar, fără nicio acuzație concretă. Motivele invocate pentru aceste rețineri erau diverse și adesea absurde: posesia unei cărți, a unor CD-uri, a tricourilor cu mesaje anti-război sau simplul fapt de a aștepta pe cineva. Punctul culminant a fost atins pe 2 aprilie. Sub pretextul unei agresiuni asupra proprietarului halei, zeci de mascați și trupe antitero au luat cu asalt spațiul unde se aflau activiștii. Aceștia au folosit gaze lacrimogene, i-au imobilizat pe toți cei prezenți, i-au legat și i-au bătut cu pumnii, picioarele și bastoanele. Pe drumul spre secțiile de poliție, au fost amenințați cu moartea. În total, 50 de persoane au fost reținute fără a fi acuzate de vreo infracțiune. Tovarășii rămași afară s-au mobilizat

15. Redacția, *Democrația pumnului. Cinci ani de la represiunea manifestanților anti-NATO*. Sursa: <https://www.criticatac.ro/democraia-pumnului-cinci-ani-de-la-represiunea-manifestanilor-anti-nato/>.

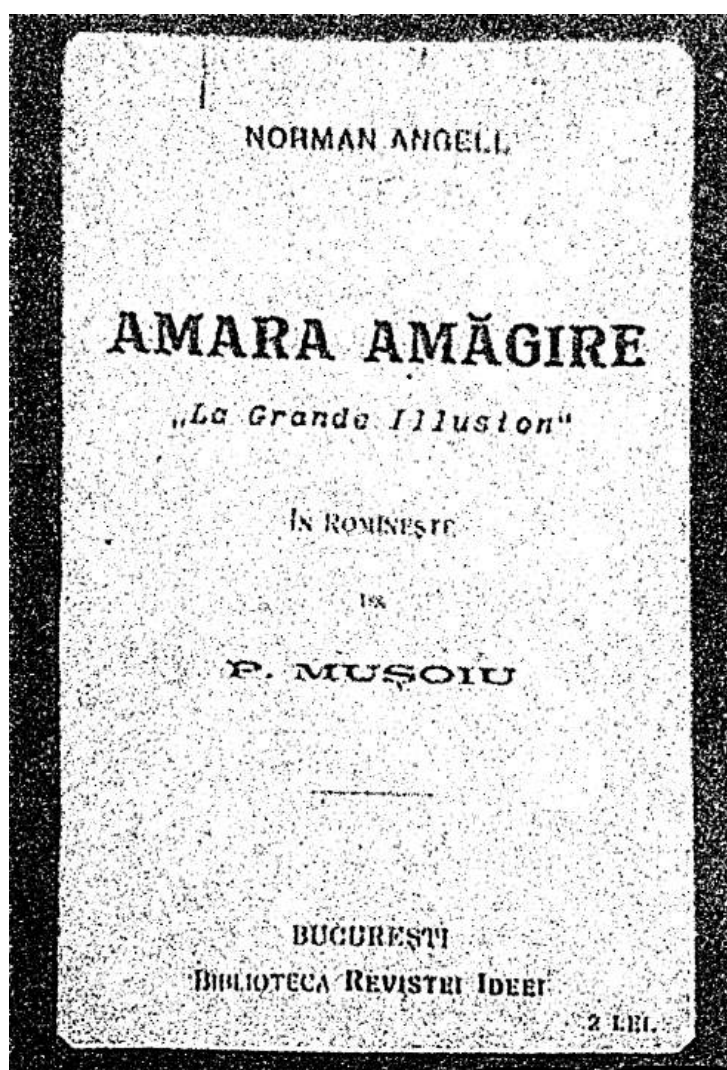
16. A se vedea și documentarul realizat cu această ocazie despre acele zile, „Reconstruction. Anti-NATO days”: https://www.youtube.com/watch?v=wgaOzNpN_IY.

rapid, organizând proteste în fața secțiilor de poliție, alături de presă și avocați, și cerând eliberarea celor reținuți.

Poliția a recunoscut că a folosit forța, dar a susținut, în mod neverosimil, că a fost în autoapărare sau că unele persoane s-ar fi „automutilat”. De asemenea, autoritățile au refuzat să prezinte înregistrările video ale intervenției. În replică, zece dintre persoanele agresate au dat în judecată poliția pentru violență nejustificată.

Într-un articol apărut anul trecut, în decembrie¹⁷, Ovidiu Țichindeleanu susține că summitul NATO de la București a reprezentat un moment de cotitură antidemocratic, marcat de violențe împotriva protestatarilor și de oprirea ilegală a demonstranților la graniță. El critică pasivitatea și complicitatea elitelor intelectuale și jurnalistice, care au legitimat represiunea și au transformat critica NATO și a militarizării într-un tabu. Consecința a fost instaurarea unui climat de frică și cenzură, în care spațiul public a fost monopolizat de discursuri necritice, pro-înarmare și pro-militarizare. Țichindeleanu plasează aceste evenimente în contextul înfrângerii globale a mișcărilor de stânga din anii 2000, când forța statală și ideologia anticomunistă au eliminat aproape orice tentativă de opoziție față de capitalism și imperialism.

Cu toate acestea, organizarea antimilitaristă „de la firul ierbii” a continuat și după 2008, deși în forme mai puțin vizibile decât până atunci. Anul 2008 poate fi considerat un moment de cotitură pentru mișcarea antiautoritară din România, marcând începutul unei noi perioade a organizării libertare de stânga din țară.¹⁸

17. Țichindeleanu, Ovidiu, *Defetism și degradingoladă. Zece puncte pentru deschiderea opțiunilor*. Sursa: <https://www.criticatac.ro/defetism-si-degringolada-zece-puncte-pentru-deschiderea-optiunilor/>.

18. *De la Biblioteca Alternativă la Centrul Claca: pași către recompoziția stângii. Interviu cu V.* (2015). Sursa: <https://ro.theanarchistlibrary.org/library/de-la-biblioteca-alternativa-la-centrul-claca-pasi-catre-recompozitia-stingii-interviu>

RECENZII ȘI SUGESTII DE LECTURĂ

STRAYING WITH STREET DOGS (ARON NOR & EVA MEIJER), ACTIVE DISTRIBUTION & CĂRȚILE PISICII NEGRE, 2025

Câinii străzii nu sunt ființe pasive. Aceștia își creează propriile norme și strategii pentru a naviga realitățile noastre interconectate. Ei rezistă violenței structurale și ostilităților de zi cu zi, acționând în moduri profund politice. Această carte este o încercare de a hoinări alături de ei. Este un dialog între doi gânditori și scriitori, Aron Nor și Eva Meijer, unul din România, celălalt din Olanda, care urmărește să destabilizeze narațiunile dominante cu privire la câinii de pe străzi. Bazându-se pe propriile lucrări, pe diferite teorii, înțelegeri localizate și experiențe personale, autorii discută o gamă largă de idei filosofice, antispeciiste și anarhiste, alături de diferite realități istorice și intervenții materiale, esențiale pentru a face dreptate câinilor străzii. Punând întrebări cu relevanță politică pentru câini, acest text deschide posibilități de a gândi și de a trăi în alt mod alături de ei.

Cartea este însoțită de o postfață scrisă de Maria Martelli, designul copertii fiind realizat de Mina Mimosa.

Ideea unei „adunări multispecii” se simte pe cât atât accesibilă, pe atât de evazivă, e ceva ce vrei, ce trebuie să încerci, să vezi cum ar putea funcționa! Sunt multe pe lume care ne fac să ne simțim fără speranță, iar lucrurile care ne copleșesc par uneori mult prea mari. Fie că este vorba de criza climatică, genociduri și războaie, ascensiunea fascismului, industria animalieră infinit de dureroasă sau altceva, toate par dezastruoase, gigantice și pot produce cu ușurință o stare de blocaj. Ceea ce putem recunoaște și apoi... transforma în altceva! Așa cum spune Aron, dacă „câinii străzii ne învață cum să fim neguvernabili”, ei ne arată și cum să continuăm: prin nesupunere, refuzând să reacționăm pur și simplu la condițiile sociale care ne sunt date pentru a începe să urmăm propriile noastre căi și proiecte colective către eliberare. (din postfața semnată de Maria Martelli)

Straying with street dogs (Aron Nor & Eva Meijer) e și prima publicație care apare, în colaborare cu Active Distribution, în colecția „Cărților Pisicii Negre”.

CUM ORGANIZĂM UN PROTEST, P.R.A.F., 2025

E vorba de o broșură colectivă care încearcă să răspundă câtorva întrebări legate de organizarea unui protest, începând de la legile existente în acest sens și până la chestiuni precum interacțiunea cu autoritățile, siguranța adunării, comunicarea, ceea ce se întâmplă după încetarea protestului etc.

Inițiativa a venit de la mai multe persoane și grupuri care au dorit să strângă laolaltă câteva din propriile experiențe și idei în acest sens, în dorința de a consolida și încuraja apariția unor practici coerente de

organizare comunitară, protestul fiind una din modalitățile de a contesta *status-quo*-ul și de a-ți face vocea auzită.

P.R.A.F., grupul de lucru care a pus cap la cap toate aceste informații, nu e o grupare cu o direcție ideologică unică, ci mai degrabă o sintagmă care reunește mai multe persoane diferite, dar care rezonază cu mesajul anticapitalist și feminist.

Broșura poate fi citită pe site-ul Pagini Libere.

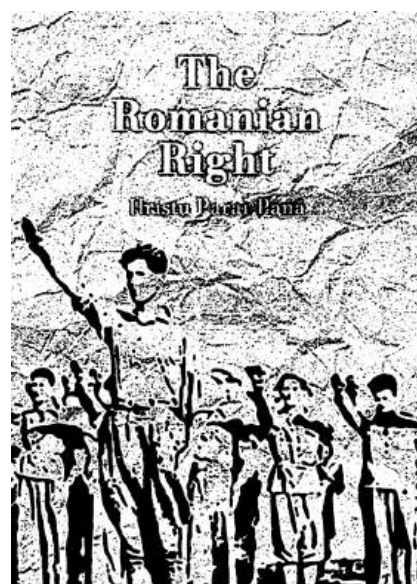
THE ROMANIAN RIGHT (HRISTU PARAI-PANĂ), ACTIVE DISTRIBUTION, 2025

Broșura, apărută în limba engleză a fost scrisă în perioada dintre cele două ture de alegeri din 2024/2025, într-un context în care amenințarea fascismului a reapărut în atenția publică în România. Cu toată surpriza unei mari părți a publicului în fața acestei (aparent) neașteptate turnuri legionare, pentru orice observator cât de cât atent și lucid, acest lucru nu a reprezentat ceva neașteptat.

Dincolo de proliferarea ideilor naționaliste și de ascensiunea postdecembristă a grupărilor de extremă dreapta, multe dintre ele provenite inclusiv din zone ale vechiului stat așa-zis „socialist”, această resurgență, petrecută de această dată pe fundalul hegemoniei neoliberale, nu ar trebui să ne mire foarte mult. Există o continuitate a acestor teme, a acestei gândiri, care se află la temelia constituirii statului român și care, în diferite perioade istorice, și-a găsit ecouri și în largi pături ale societății.

Teama de „comunism” și de „străini”, fantasma purității naționale și a autarhiei, ideea de „cetate asediată” din interior și exterior, sunt teme constante, care apar recurent în discursurile publice. Ele au inspirat nu numai apariția unor curente ultranaționaliste, ultrareligioase și fasciste, la începutul secolului XX de pildă, dar și politici de represiune ale statului îndreptate împotriva unor minorități, așa cum s-a întâmplat în cazul evreilor și romilor, de pildă. Sau, în perioada de până la abrogarea articolului 200, în cazul persoanelor „neconforme”, queer. Tradiția puternică a acestor ideologii a continuat, în diferite forme, prin schimbările de regim din 1947 și 1989, până astăzi.

Acest mic volum încearcă să prezinte, unui public nefamiliarizat cu aceste teme, situația socială, economică și politică din România care a contribuit la această deplasare tot mai apăsătoare spre extrema dreaptă, oglindită nu numai în ascensiunea grupurilor de inspirație legionară, ci și în discursul politic. Mai degrabă decât să ofere răspunsuri definitive, analiza își propune să schițeze câteva direcții de reflecție și să deschidă piste de discuție pentru viitoare analize mai ample.

UNDE MAI CITIM, CE MAI CITIM

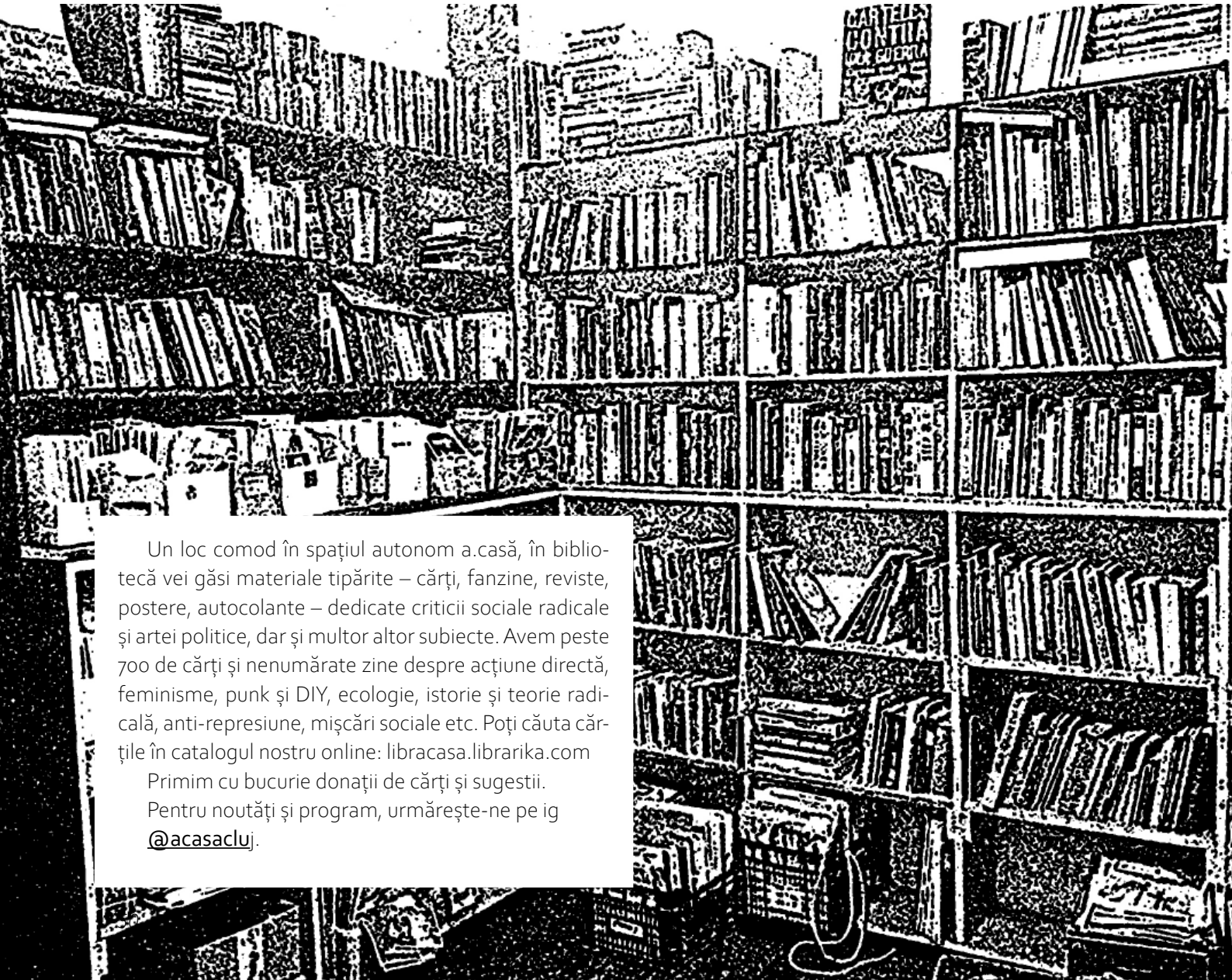
Nu e o întâmplare că, de-a lungul timpului, multe colective libertare s-au organizat în jurul unor biblioteci, spații de autoeducare sau proiecte editoriale. Dincolo de munca de păstrare a unei memorii, astfel de arhive și biblioteci rămân locuri ale unei cunoașteri vii, angajate și prezente. Astfel că, nu de puține ori în istoria mișcărilor de emancipare, bibliotecile anarhiste au devenit spații ale rezistenței, ale învățării și solidarității.

↓ BIBLIOTECA ANARHISTĂ ro.theanarchistlibrary.org

În decembrie 2022 a fost lansată și versiunea în limba română a Bibliotecii Anarhiste („The Anarchist Library”), cea mai mare arhivă de texte anarhiste la această dată, cu materiale în peste 20 de limbi, printre care și limba română. Secțiunea în limba română este

actualizată regulat și cuprinde deja o colecție bogată de texte pe diferite teme, preluate de pe blogurile, din arhivele și publicațiile antiautoritare, mai mult sau mai puțin recente, de la noi.

↓ BIBLIOTECA A.CASĂ Cluj (în imaginea de mai jos)

Un loc comod în spațiul autonom a.casă, în bibliotecă vei găsi materiale tipărite – cărți, fanzine, reviste, postere, autocolante – dedicate criticii sociale radicale și artei politice, dar și multor altor subiecte. Avem peste 700 de cărți și nenumărate zine despre acțiune directă, feminism, punk și DIY, ecologie, istorie și teorie radicală, anti-represiune, mișcări sociale etc. Poți căuta cărțile în catalogul nostru online: libracasa.librarika.com

Primim cu bucurie donații de cărți și sugestii.

Pentru noutăți și program, urmărește-ne pe ig

[@acasacluj](https://www.instagram.com/acasacluj).

↓ BIBLIOTECA FILARET 16

București

Spațiu DiY deschis în București, Filaret 16, continuă să adune cărți pentru biblioteca aflată încă la început de drum. Am strâns până acum cărți și reviste feministe, despre anarhism, educație anti-rasistă, anti-transfobă, anti-autoritară, diferite perspective și voci de stânga, punk și DiY, și alte subiecte super captivante. Dacă vreți să ne faceți cadou o zină, revistă sau carte care credeți că s-ar potrivi în biblioteca noastră,

lăsați-ne un mesaj privat pe pagina de Facebook sau Instagram [@Filaret16DiY](#).

Dintre editurile și inițiativele editoriale din România, veți putea citi la noi: Black Button Books, CUTRA, Dezarticulat, Pagini Libere, Fractalia, Hecate, Literatură și Feminism, Posthum Journal și multe alte nume locale pe care sigur vă veți bucura să le regăsiți aici!

↓ UNGHIUL MORT

București

Unghiul Mort e un spațiu anarhist DiY destinat modificărilor corporale. Momentan suntem doi rezidenți specializați pe tatuaje și unghii. Regulat avem invitați locali și internaționali care își propun să împingă limitele în ceea ce se poate face cu corpul uman: suspensii, scarificări, *ink-rubbing*, colorarea limbii și orice altceva e fizic posibil.

Spațiul dispune de un mic *infoshop* cu broșuri și servește ca loc de întâlnire pentru oricine nu simte că aparține societății capitaliste, în scopul de a împărtăși idei, skill-uri, strategii și ce mai e nevoie pentru a înlocui sistemul.

UNDE MAI ASCULTĂM, CE MAI ASCULTĂM

↓ LENEȘX RADIO
lenesxradio.ro

podcastul de stânga pe care îl
poți asculta când nu ai chef de
nimic

Veritabil veteran al podcasturilor antiautoritare pe aceste meleaguri, Leneșx Radio a împlinit cinci ani de existență în 2025.

Vă recomandăm să ascultați episodul 41 („Cum construim o lume nouă ajutându-ne reciproc cu Piața Autonomă Cluj”). Apărut în septembrie, episodul propune o discuție cu doi membri ai colectivului care organizează Piața Autonomă Cluj (PAC), în care sunt prezentate principiile care stau la baza PAC și, mai general, la baza acțiunilor de tipul „Hrană, nu Bombe”:

solidaritate, ajutor reciproc, antimilitarizare, anticapitalism, autonomie alimentară. Conversația urmărește totodată și moduri concrete de organizare, oferind o perspectivă practică asupra felului în care pot fi inițiate astfel de proiecte comunitare.

Evenimentele „Hrană, nu Bombe!” au apărut în România la începutul anilor 1990–2000, fiind organizate de colective anarhiste din Craiova, Timișoara, Iași și București. Piața Autonomă Cluj rămâne cea mai longevivă și consecventă inițiativă de acest fel din țară, prima ediție având loc în decembrie 2012. Treisprezece ani mai târziu, numărul edițiilor PAC a depășit 40.

↓ THE LAST FIREFLIES
thelastfireflies.libsyn.com

A radical climate podcast based
in Eastern Europe

Un podcast lansat recent, la final de 2025, este și The Last Fireflies. E vorba de un podcast radical despre climă, în limba engleză, care-și propune să discute știința din spatele schimbărilor climatice, împletind însă analiza cu poezia, literatura și cu discuții despre organizare.

Am ales numele **The Last Fireflies** („Ultimii licurici”) pentru că licuricii întruchipează frumusețea fragilă a naturii și lumina pâlpâitoare a speranței, dar și forța micilor gesturi, care pot străluci în întuneric, reamintindu-ne

că și cea mai firavă lumină contează. Criza climatică este o problemă globală, însă contextul est-european, incluzând aici și zona Balcanilor, este unul aparte. [...] Deși împărtășesc unele dintre privilegiile și responsabilitățile „Nordului global”, aceste regiuni au trecut, la rândul lor, prin perioade îndelungate de opresiune, sărăcie și nedreptăți. Ne propunem să scoatem la iveală modul în care experiența istorică specifică a regiunii conferă profunzime și nuanțe unei viziuni adesea reducătoare asupra „Europei”. Locuim în România, iar munca noastră e profund influențată de experiențele avute în diferitele colective anarhiste și feministe din care am făcut, de-a lungul vremii, parte.

↓ SUFRAGERISTELE
youtube.com/@Sufrageristele

Un podcast care, după un prim episod foarte reușit, a intrat parcă în hibernare, deși noi am fi curioși și de alte conversații, pe alte teme. Episodul, intitulat „Eugenismul, ideea proastă care încă n-a dispărut”, propune o discuție asupra eugenismului, explorând rădăcinile și ramificațiile sale istorice, culturale și politice, dar și felurile în care acesta reapare, în diferite forme, în discursul public, științific și politic contemporan. Eugenismul stă, de fapt, la baza etno-naționalismului și rasismului, a segregărilor sociale și a diferitelor

încercări de a „purifica” corpul națiunii de elementele considerate „imperfecte”, „străine”. Conversația, susținută de o bibliografie bogată, e cu atât mai interesantă cu cât ne arată și cum a căpătat legitimitate această idee și care a fost rolul ei în justificarea antisemitismului în perioada interbelică, dar și în alte contexte istorice.

APEL LA PARTICIPARE PENTRU TÂRGUL ANARHIST DE CARTE DIN BALCANI 2026

Skopje, 24–27 septembrie

Suntem încântați să invităm tovarăși, colective, edituri și inițiative din Balcani și din alte regiuni la Skopje, pentru a participa la Târgul Anarhist de Carte din Balcani 2026, care se va desfășura în perioada 24–27 septembrie.

Ne asumăm, cu hotărâre și grijă, responsabilitatea de a găzdui această întâlnire itinerantă a rezistenței, solidarității și autoorganizării. Așteptăm cu nerăbdare să vă primim la Skopje pentru patru zile de întâlniri, discuții, perspective diferite, învățare, organizare și luptă colectivă.

După cincisprezece ani, Târgul Anarhist de Carte din Balcani revine la Skopje, unde a avut loc ultima dată în 2011. Târgul revine într-un oraș complet schimbat, într-o regiune transformată și într-un context global radical diferit. Neschimbată a rămas doar nevoia de a ne întâlni, de a ne organiza, de a face schimb de idei și de a rezista împreună. Revenirea TACB la Skopje nu este un gest nostalgic, ci o necesitate politică: aceea de a reconecta luptele vechi și cele noi, de a consolida legăturile regionale și internaționale și de a înfrunta realitățile prezentului prin forța colectivă.

O nouă mișcare anarhistă se mobilizează în acest oraș modelat de contradicții, distrugere și supraviețuire. Noi colective, grupuri informale și inițiative apar, reconectându-se la luptele trecutului și deschizând noi fronturi de

rezistență. Skopje devine din nou un teren de confruntare cu statul, capitalul și toate formele de dominație.

Războaiele nu mai sunt evenimente excepționale, ci devin condiția cotidiană a lumii. Imperialismul nu se mai ascunde în spatele măștilor diplomatice, ci redesenează deschis granițe, vieți și viitoruri. Noile tehnologii sunt dezvoltate în spatele ușilor închise ale proprietății private, în timp ce consecințele lor sunt ne sunt impuse tuturor: inteligență artificială, supraveghere digitală, control algoritmic al muncii, educației, sănătății, războiului și divertismentului. Excluse de la decizii, informații și infrastructuri, suntem totuși nevoite să suportăm povara acestora, tot mai des din postura de ținte ale militarizării și controlului social.

În același timp, un nou val de politici reacționare șterge decenii de lupte. Mișcările „anti-gender” atacă femeile, persoanele queer și trans cu o violență reînnoită. Forțe patriarhale, naționaliste și religioase mobilizează frica și resentimentul, modelând noile generații pe calapodul vechilor ierarhii. Mașinăria economică a capitalismului își continuă distrugerea, doborând an de an noi recorduri ale colapsului ecologic, exploatării, strămutării și mizeriei sociale.

Aceste crize nu sunt izolate. Ele formează un singur peisaj interconectat al dominației. Sunt urmarea logică a al puterii statului, acumulării

capitaliste, controlului tehnologic și ierarhiei sociale.

În Balcani, aceste procese globale capătă forme deosebit de brutale și evidente. Regiunea continuă să fie tratată ca un laborator semi-periferic pentru austeritate, privatizare, corupție și politici extractive. Râurile sunt stăvilite, pădurile sunt vândute, munții transformați în mine, iar orașele remodelate pentru profit speculativ, în timp ce comunități întregi rămân fără apă, aer curat sau mijloace de trai. Distrugerea ecologică avansează mână în mână cu șomajul, migrația forțată și dezmembrarea a ceea ce a mai rămas din infrastructura socială.

În același timp, regimurile populiste (mai noi sau reciclate), proiectele naționaliste și guvernele autoritare își consolidează puterea prin frică, militarizare, misoginie, rasism și revizionism istoric. Pentru persoanele migrante, granițele Balcanilor rămân zone de detenție, *push-back*-uri violente și moarte, în timp ce populațiile locale sunt disciplinate prin datorii, precaritate materială și o stare de criză permanentă. Cu toate acestea, în întreaga regiune, mobilizarea și rezistența continuă: împotriva centralelor hidroelectrice, a exploatării abuzive a apei și a terenurilor, a evacuărilor forțate, a violenței polițienești, a opresiunii sexiste, a organizațiilor fasciste, a regimurilor de frontieră și a exploatării la locul de muncă. Adeseori aceste lupte rămân izolate. Tocmai de aceea

BALKAN ANARCHIST BOOKFAIR '26 SKOPJE 24-27 SEPTEMBER

avem nevoie de spații precum Târgul Anarhist de Carte din Balcani pentru a ne conecta, coordona și a rezista împreună.

În fața acestei realități sumbre, avem o sarcină comună: să răspundem într-un mod revoluționar și radical. Să ne regândim strategiile, să ne reconstruim rețelele și să perfecționăm practicile de rezistență. Să identificăm fisurile sistemului și să acționăm împreună pentru a le lărgi.

De mai bine de zece ani, Târgul Anarhist de Carte din Balcani există ca un spațiu dedicat exact acestui scop: nu doar pentru cărți, ci și pentru întâlniri, debateri, perspective diferite, învățare, organizare, grijă, indignare și energie reînnoită. Este o întâlnire itinerantă, care refuză să fie fixată într-un singur loc, reflectând atât realitățile regiunii noastre, cât și necesitatea reimaginării și reconfigurării permanente a luptelor.

În 2026, Târgul Anarhist de Carte din Balcani va avea loc la Skopje, între 24 și 27 septembrie.

Skopje este un oraș marcat de o istorie complexă de revoltă, represiune și supraviețuire. Un oraș în care culturile se întâlnesc și se confruntă, în care spațiul urban este mereu disputat, în noile generații formează noi grupuri de rezistență în condiții din ce în ce mai dificile. De la luptele muncitorești la organizarea antifascistă, de la rezistența feministă și queer la luptele

ecologice și de cartier, Skopje nu este doar un loc al crizei, ci și al potențialului.

Invităm colective anarhiste, edituri, *infoshop*-uri, inițiative autonome, grupuri informale și persoane din Balcani (și din afara lor) la întâlnirea de la Skopje pentru a împărtăși experiențe, analize, instrumente și practici. Vă invităm să aduceți cărțile, zinele, textele, posterele, discuțiile, atelierile, filmele, schimburile de cunoștințe și propunerile voastre. Vă invităm să aduceți luptele voastre, îndoielile și întrebările, furia, dar și energiile și dorințele voastre pentru o lume diferită.

Târgul Anarhist de Carte din Balcani nu este un eveniment pentru spectatori sau vorbitori, ci un spațiu comun pe care îl construim împreună. Este un loc de întâlnire cu tovarăși din contexte diverse, unde învățăm la fel de mult din înfrângeri și din victorii, un spațiu al discuțiilor și al diferențelor de opinie, un loc de sprijin material și politic reciproc. Este, în același timp, un cadru pentru consolidarea legăturilor translocale și internaționaliste, împotriva granițelor, statelor și capitalului.

Într-o epocă a războaielor, autoritarismului, reacțiunii patriarhale, devastării ecologice și dominației tehnologice, afirmăm hotărât nevoia de a ne organiza fără lideri și fără șefi. Punem accentul pe solidaritate în locul competiției, pe autoorganizare în locul reprezentării, pe acțiunea directă în locul delegării.

Detalii suplimentare privind alte aspect organizatorice, practice și politice, urmează să fie comunicate. Deocamdată, notați datele și dați vestea mai departe:

**Târgul Anarhist de Carte din Balcani 2026 – Skopje
24-27 septembrie 2026**

***Împotriva războiului, capitalului,
patriarhatului și statului.***

***Pentru solidaritate,
rezistență și eliberare.***

REȚETĂ:

↓ PASTE CU LINTE

Ingrediente:

- » ulei (nu neapărat necesar)
- » usturoi
- » paste tortiglioni (sau orice fel de paste tubulare)
- » 250 gr smântână de gătit vegană
- » o conservă de linte
- » fulgi de drojdie (dacă aveți)
- » lămâie

Condimente:

- » sare
- » piper
- » nucșoară (o linguriță)
- » scorțișoară (jumătate de linguriță)
- » +- 5 boabe de ienibahar
- » +- 5 cuișoare
- » Cantitățile condimentelor pot fi după gust.

Se fierb pastele (se poate face cât se face sosul). Se taie usturoi după gust, mărunț, și se pune în tigaie să se prăjească (cu ulei). După ce s-a gătit usturoiul, se adaugă smântâna și se amestecă. Apoi, 2-3 linguri de fulgi de drojdie și se amestecă până se îmbină toate. Se scurge linta și se adaugă în tigaie. Se stoarce o jumătate de lămâie, se adaugă condimentele de mai sus și se amestecă. După ce au fiert pastele, se scurg de apă și se amestecă împreună cu sosul. Gata masa!

Câteva sugestii și idei la care să vă gândiți atunci când organizați un **Food not Bombs**:

- » păstrați igiena spațiului de gătit și a instrumentelor, spălați legumele și ambalajele folosite la transport și la servire. Spălați-vă pe mâini des.
- » atunci când faceți meniul, luați în calcul posibile alergii și opțiunea unei mâncări mai puțin sau deloc condimentate/iuți.
- » porția de mâncare pentru o persoană cântărește în medie 400-500g.
- » o mâncare nutritivă conține carbohidrați (cartofi, paste sau orez), diferite legume și proteine (leguminoase) gătite. Dacă aveți posibilitatea, adăugați salate din legume proaspete sau semințe.
- » un desert, ceva dulce este întotdeauna apreciat.
- » gândiți-vă la timp: programați gătitul astfel încât la servire mâncarea să fie caldă și să evitați reîncălzirea.
- » pregătiți un banner cu **Food not Bombs** și un mic flyer despre acțiunea voastră.

Cantități orientative pentru o porție pentru felul principal (în varianta lor uscată):

- » orez 50g -70g
- » paste: 90g
- » cartofi: 200g-300g
- » leguminoase (fasole, linte, mazăre, bob, năut): 30g-60g
- » legume: 150g-250g
- » fructe: 100g-150g

Recent a apărut un episod al podcastului Leneșx Radio, pe care îl considerăm important, mai ales în contextul de azi. În cadrul acestuia este explicat scopul acțiunilor „Hrană, nu bombe”, fiind totodată prezentată și o listă de lucruri necesare pentru a demara o astfel de inițiativă. Puteți asculta episodul scanând acest cod QR.

La finalul întâlnirii din vară de la Cluj/Kolozsvár, am avut parte și de un mic concert Sofia Zadar. Câteva din piesele cântate atunci se regăsesc și pe albumul recent lansat, Ecotranarchy, care poate fi ascultat aici:

Day Terrors

I live in the blind spot
Of your razor sharp vision
With nightmares of violence
And wakings of slaughter

Bound up by a sheath of no wisdom
Dulling my senses
Before they are born

Your Empire's made of gold
But its soils are barren
Its skin bears the pallor of death worlds

Moving comfortably in cruel company
Is not my sign of sanity

Scrolling through destruction
Weighs heavy on hearts made of grief
Waking to an ecocide, a genocide,
A normal day resembles
The horrors of night terrors

Your Empire's made of gold
But its soils are barren

Its skin bears the pallor of death worlds
Moving comfortably in cruel company
Is not my sign of sanity

Your Empire's made of gold
But its heart is rotting

I hope you'll allow it to compost
Moving comfortably in cruel company
Is not what makes humanity.

I'm scared
All my love for this world will be wasted
I'm scared I'm the one wasting it

I'm scared
I don't know how to play anymore
I'm scared of the new fascist wave

I'm scared
I don't know how to cry anymore
I'm scared that the world is on fire

I'm scared
All my friends are so deeply depressed
And I'm scared of them dying

And I write about the joy and the love
That I want to give to this world
But the truth is that it's often too hard
And I cannot bear it anymore

And I write about the joy and the love
That I have received from this world
But the truth is that it always came packed
With a sorrow too heavy to hold

I hope
All my love for this world keeps unfolding
I hope change will rest in the folds

HRANĂ NU BOMBE

HRANĂ PENTRU OAMENI, NU PENTRU RĂZBOAIE!

STATUL INVESTEȘTE ÎN ARME, NOI ALEGEM SĂ INVESTIM ÎN COMUNITATE.

FOOD NOT BOMBS

ÎMPĂRȚIM MÂNCARE, NU URĂ.

Urmărește BLOC din Timișoara pentru a fi la curent cu evenimentele „Hrană nu Bombe” pe care le organizează!
[instagram.com/bloc_161](https://www.instagram.com/bloc_161)

Urmărește Piața Autonomă Cluj pentru a fi la curent cu evenimentele pe care le organizează!
[instagram.com/food.not.bombs.cluj](https://www.instagram.com/food.not.bombs.cluj)